

Kreol Morisien

Liv profeser

Ki pase la?

Bann lavantir Vanessa ek Leo
ek lezot zistwar

Grad 5
volim 2

Mauritius Institute of Education
under the aegis of
Ministry of Education, Tertiary Education, Science and Technology

Ki pase la?

Bann lavantir Vanessa ek Leo
ek lezot zistwar

Grad 5
volim 2

Younit Kreol Morisien

Panel Redaksion Kreol Morisien

Manb Panel

MAURITIUS INSTITUTE OF EDUCATION

Dr (Mrs) Nita Rughoonundun-Chellapermal
Daniella Bastien

- Kordonater, Associate Professor
- Asistan Kordonater, Lecturer

Profeser Lekol Primer
Ahad Mungralie
Selvavadee Pakkiri
Jean-Noël Jolicoeur (*Rodrig*)

REMERSIMAN

Carl de Souza
Kadresse Armoogum
Pierre-André Bouillé

SOURS FOTOGRAFIK

Gopalen Chellapermal
Vintage Mauritius

MIZ-AN-PAZ

Kunal Sumbhoo
Leveen Nowbotsing
Vedita Jokhun

mie ||| graphics section

ISBN : 978-99949-40-72-1
© Mauritius Institute of Education (2021)

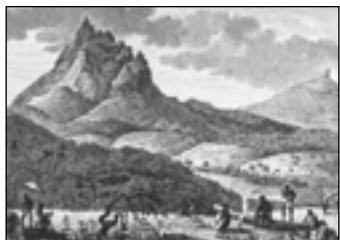
This publication is carried out on a strictly non-profit making basis and is meant to be distributed freely to students and educators by the Ministry of Education and Human Resources, Tertiary Education and Scientific Research.

It is strictly prohibited to reproduce this material or use it for any other motive, unless the permission of the MIE and the Ministry of Education and HR, TE & SR is obtained in writing.

Sapit 5 - Lafami

paz 1 - 46

Sapit 6 - Moris atraver letan **paz 47 - 86**

Sapit 7 - Evaliasion

paz 87 - 125

Lektir konpreansion paz 87 - 95

Gramer paz 96 - 104

Lortograf paz 105 - 110

Lekritir paz 111 - 116

Vokabiler paz 117 - 125

Sinbol

Deskripsion bann sinbol

Mo ekoute

Mo dir / Mo explike

Mo diskite

Mo aprann

Mo ekrir

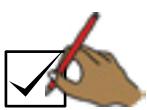
Mo kolorye

Mo souligne

Mo antoure

Mo met rayt / lakrwa

Mo fer koresponn bann mo

Mo fer koresponn mo ek zimaz

Mo remet an-ord

Lafami

Bann obzektif sapit:

- Lir ek konpran enn text naratif plizier paz
- Observ itilizacion diskour direk ek indirek dan enn text naratif
- Develop enn vokabiler presi pou dezign bann diferan manb lafami
- Pran konsians vokabiler parante kouran dan Moris
- Rekeyir linformasion pou konstrir enn zarb zenealozik
- Reper linformasion lor enn akt-de-nesans
- Ekrir bann mo avek tredinion (-)
- Ranpli enn fis informatif
- Dekrir enn dimounn

Konpreansion

Lektir Konpreansion

Diskision dan lakaz

Vanessa pe kriye, "Nou pou al Mon Choisy, so laplaz bien zoli." Jonathan kriy ankor plis for,

- Non, Péreybère! Nou a kapav naz pli bien!
- Mo finn dir Mon Choisy avan twa!
- Me mwa mo pli gran ki twa, mo pli kone!

Jonathan finn trap seve Vanessa, lot ape rod mord li kan Yolande, zot mama, galoupe-vini pou separ zot, "Ki arive bann zanfan, kifer zot ape lager?"

- Bizin swazir ki landrwa pou al pikniwe wikenn prosin, e mo pe rod fer sa bourik-la konpran ki bizin al Péreybère...
- To pa pou fer to ti ser konpran nanye si to maltret li! Mo pa oule zot lager koumsa! Si zot refer parey, personn pa pou al okenn par, ala mo dir zot!
- Be Ma, kouma nou pou deside ki kote pou ale?
- Dabor, se pa zot ki pou deside. Zot kapav sigzere, me se nou, paran, ki pran desizion final. Si zot dakor pou diskit trankilman kouma bann dimounn sivilize, nou ava ekout zot.

Toule-de inpe dekon. Mama retourne et lakwizinn me li tann enn kouchou-kouchou pe deroule: "Twa ki ti koumanse!"

- Pa mwa sa, twa sa! To finn tann Mama: pa bizin koz bitor ar mwa!
- Mo pe tann zot la, bann zanfan, zot pa konpran seki mo finn dir zot? Zot latet dir!

Kestion oral:

1. Kifer Vanessa ek Jonathan ape diskite?
2. Ki sann-la anvi al Péreybère? Kifer?
3. Eski mama bann zanfan dan mem lasam ki zot? Kouma to kone?
4. Kouma zot mama kalme zot?
5. Ki sann-la pran desizion final dan lakaz?
6. Kifer toule-de dekonserte?
7. Eski diskision ant Vanessa ek Jonathan fini kan zot mama retourn dan lakwizinn? Kouma to kone?

Diskision kalme inpe. Jonathan ek Vanessa sakenn dir so kamarad seki li anvi. Jonathan anvi naz enn bon distans, samem li ti a kontan zot al Péreybère. Me Vanessa, li, oule zwe dan disab ek li prefer laplaz Mon Choisy. Li ti a kontan ranz sato ek bolom disab. So frer trouv sa enn bon lide me li panse ki li ti a kapav fer mem zafer dan Péreybère.

Zot tann lavwa zot mama depi lakwizinn, "Ki zot ti a kontan manze sa zour-la?" Enn dir briyani, lot reponn farata ouswa minn frir! Koumadir lager pou repran me zot fer enn zefor pou pa sap lor kal. Enn kout Vanessa dir, "Ma, Leo pa pou ar nou. Eski nou vwazinn Bellina kapav vini, li? Pa kone kifer zame li al promne..." Mama dir li bien fier: so tifi ena bon leker. Jonathan demande, "Abe, kifer toul'tan li res lakaz? So papa nepli la, pa kone kot li reste...". "Ena problem ant bann paran, zot finn separe parski zot pa ti kapav res dakor," so mama reponn.

- Zot pa ti konn diskite?
- Wi, samem, to finn bien konpran mo garson. Souvan kan dimounn pa dakor, se parski zot pa finn kapav diskit kouma bizin. Alors lager leve.
- Be si nou invit li, pa pou gagn plas pou granmer!
- Tout manier, Dadi Sita, li pa ti pou kapav vinn ar nou, li apenn kapav marse...

Me Vanessa pa dakor, "Abe mwa, mo pou bien sagrin si nou kit Dadi Sita deryer nou!"

- Nou ava met so manze, so dite, zi, tou seki li bizin; li pa pou mank nanye.
- To ti a kontan kit twa deryer avek tou seki to bizin? To sir Dadi Sita pa pou mank kiksoz si nou les li tousel dan lakaz? so mama demande. Vanessa azoute, "Mwa mo krwar ki granmer pou bien sagrin, si li pa vinn ar nou. Mo rapel kan mo ti tipti, li ti amenn mwa tramp mo lipie dan dilo e li ti rakont mwa enn zistwar ti pwason ki ti le al promne dan gran dilo..."

So frer kriye, "Mwa ousi, li ti rakont mwa mem zistwar! Dadi Sita, ki li ete pou mwa?"

- Dadi Sita, se to papa so mama. Setadir to Granmer.
- Be ki nou kapav fer? Difisil amenn li dan loto, pena ase plas e sirtou pa kapav amenn Dadi Sita dan ninport ki landrwa dan so fotey roulan!

Konpreansion

- Ki pli importan, naze, zwe dan disab, manze-bwar oubien fer Dadi Sita plezir dan lafin so lavi?

Bann zanfan dan taksion, pena solision! Zot rekoumans diskite me sa fwa-la trankil.

Kestion oral:

1. Kifer Vanessa ape persiste pou al Mon Choisy?
2. Ki Vanessa ek so frer oule amene pou manze?
3. Ki sann-la Bellina?
4. Kifer papa Bellina pa res dan mem lakaz ki so mama ek so tifi?
5. Ki solision Jonathan sigzere pou Dadi Sita?
6. Eski so ser dakor avek li?
7. Ki sann-la Dadi Sita ete pou Vanessa ek Jonathan ?
8. Ki souvenir Vanessa ena de so granmer?
9. Kifer toule-de zanfan ‘dan taksion’?

Kan Vik, zot papa, rant depi so travay, toule-de zanfan ape atann li pou partaz zot lide. Zot dir ki zot ti pou kontan amenn zot vwazinn Bellina lamer avek zot, Mama fini dakor, sipa li ousi li dakor. Zot koz problem Dadi Sita ek so fotey roulan. Pa pou gagn plas, loto tro tipti. Zot dir ousi ki zot finn get lor map e zot finn trouv enn zoli bordmer ki apel Pomponette dan Lesid.

Zot papa dir zot pa trakase pou transpor. Li ena enn kamwad, Amit, ki ena enn minibis pou kapav amenn tou dimounn. Me pou bordmer-la, li pa dakor parski Pomponette enn lamer danzere.

Bann zanfan inpe desi, me zot konpran seki zot papa pe rod dir.

Apre zot koumans koz lor seki pou manze sa zour-la. Vanessa dimande, “Pa, ki to ti a kontan manze, twa? Minn, briyani ouswa burger?” Mama azoute, “Wi, swazire twa, nou ti a kontan fer twa plezir.” Me so misie reponn, “Mo ti a kontan aret kot enn marsan roti kot bazar, aste vin bon per roti pou to pa gagn traka kwi, mo koko!”

Carl de Souza, 2016

Kestion oral:

1. Kifer li difisil fer enn dimounn dan fotey roulan vwayaz par loto?
2. Ki lamer bann zanfan finn swazir pou ale finalman?
3. Ki solision papa bann zanfan propoze pou rezoud problem plas?
4. Eski li dakor pou al pikniqe kot bann zanfan oule? Kifer?
5. Ki li propoze amene pou manze kan zot al lamer?

Aktivite Konpreansion

1. Reponn par vre (V) ou fos (F).

- a. Bann zanfan ek zot mama ape asize diskite lor kot zot pou al piknike.
- b. Dan fami Vanessa, bann zanfan touzour ena dernie mo.
- c. Jonathan prefer naze plito ki aranz sato lor laplaz.
- d. Bann zanfan demann permision pou amenn Bellina lamer ar zot.
- e. Yolande ti pou swete ki Dadi Sita reisi vinn avek zot.
- f. Finalman tou dimounn pa pou reisi al lamer.
- g. Jonathan ek so ser finn get enn map Maurice pou trouv enn lamer.
- h. Papa fer enn long lalis tou seki li anvi manze kan zot al lamer.

2. Reponn sa bann kestion-la dan to kaye.

- a. Ki sann-la dir: "Twa ki ti koumansel!"?
- b. Kifer Vanessa ek so frer ti pou kontan Bellina vinn lamer ar zot?
- c. Dapre twa, kifer Dadi Sita pa kapav marse?
- d. Ki laplaz Vanessa ek Jonathan propoz zot papa?
- e. Kouma Vik pou amenn tou dimounn lamer?
- f. Kifer Vik prefer aste roti kot bazar pou dezene?
- g. Vik ek Yolande sakenn bien atansione anver so kamarad. Sakenn anvi fer so prosin plezir e rann so lavi fasil. Ki montre sa?

Konpreansion

3. Anserkle bon repons.

a. Ki fasilit kominikasyon ant de dimounn?

- i. Zoure ek koz ninport.
- ii. Koz zafer lot dimounn.
- iii. Boude, plere, kriye.
- iv. Ekoute ek koz trankilman.

b. Kan Misie Vik dir fode pa al bordmer Pomponette, se parski

- i. li move, li pa le fer bann zanfan plezir.
- ii. li responsab, mazinn sekirite tou dimounn.
- iii. li dominer, anvi fer kone tou desizion pou li.
- iv. li kaprisie, li abitie gagn bann drol lide.

c. Kouma Yolande met lord ar so bann zanfan?

- i. Li bat zot kan zot lager.
- ii. Li donn sakenn seki li oule.
- iii. Li ferm laport pou pa tann zot.
- iv. Li dir zot zot bizin aprann esanz lide.

d. Enn lot tit posib pou sa pasaz-la, se:

- i. Enn ta palab pou nanye ditou
- ii. Zanfan bizin aprann res trankil
- iii. Limportans dialog dan lafami
- iv. Lotorite gran dimounn

4. a. Explik bann mo ou expresion swivan ki dan pasaz

- i. ena latet dir:
- ii. sap lor kal:
- iii. kouchou-kouchou:
- iv. dan takzion:

b. Donn enn lot mo ki ena mem sinifikasyon.

- i. kamarad:
- ii. sagrin:

iii. bon leker:

iv. trakase:

v. dekon:

c. Donn enn varyant sa bann mo-la.

i. kamarad: iii. delo:

ii. ape: iv. kiksoz:

5. Ki personaz pe koze?

a. Mo finn dir Mon Choisy avan twa!

b. Me mwa mo pli gran ki twa, mo pli kone!

c. Si zot refer parey, personn pa pou al okenn par, ala mo dir zot!

d. Pa mwa sa, twa sa! To finn tann Mama: pa bizin koz bitor ar mwa!

e. Zot pa ti konn diskite?

f. Dadi Sita, se to papa so mama. Setadir to Granmer.

g. Mo ti a kontan aret kot enn marsan roti kot bazar, aste vin bon per roti pou to pagagn traka kwi, mo koko!

6. Anou repere

a. "Mo pa le zot lager koumsal!" Ki 'zot' reprezante?

b. "Abe, kifer toul'tan li res lakaz?" Ki sa dimounn-la sa?

c. "Nou ava met so manze, so dite, zi, tou seki li bizin; li pa pou mank nanye." Ki sa personaz-la sa?

Diskour direk / Diskour indirek

1. Mo observ enn bout dialog ant Vanessa ek Jonathan.

Vanessa pe kriye, "Nou pou al Mon Choisy, so laplaz bien zoli,"

Jonathan kriy ankor plis for:

- Non, Péreybère! Nou a kapav naz pli bien!

a. Eski seki finn ekrir ant gime, se bann parol exak ki Vanessa ek

Jonathan finn dir?

b. Kouma nou apel sa form diskour-la? Diskour direk ou indirek?

c. Eski ena lezot fason pou ekrir sa mem dialog-la?

Ki manier finn ekrir li dan pasaz?

d. Ranpli tire dan bann balon anba pou montre laswit dialog ant

Vanessa ek Jonathan.

Not pou profesor

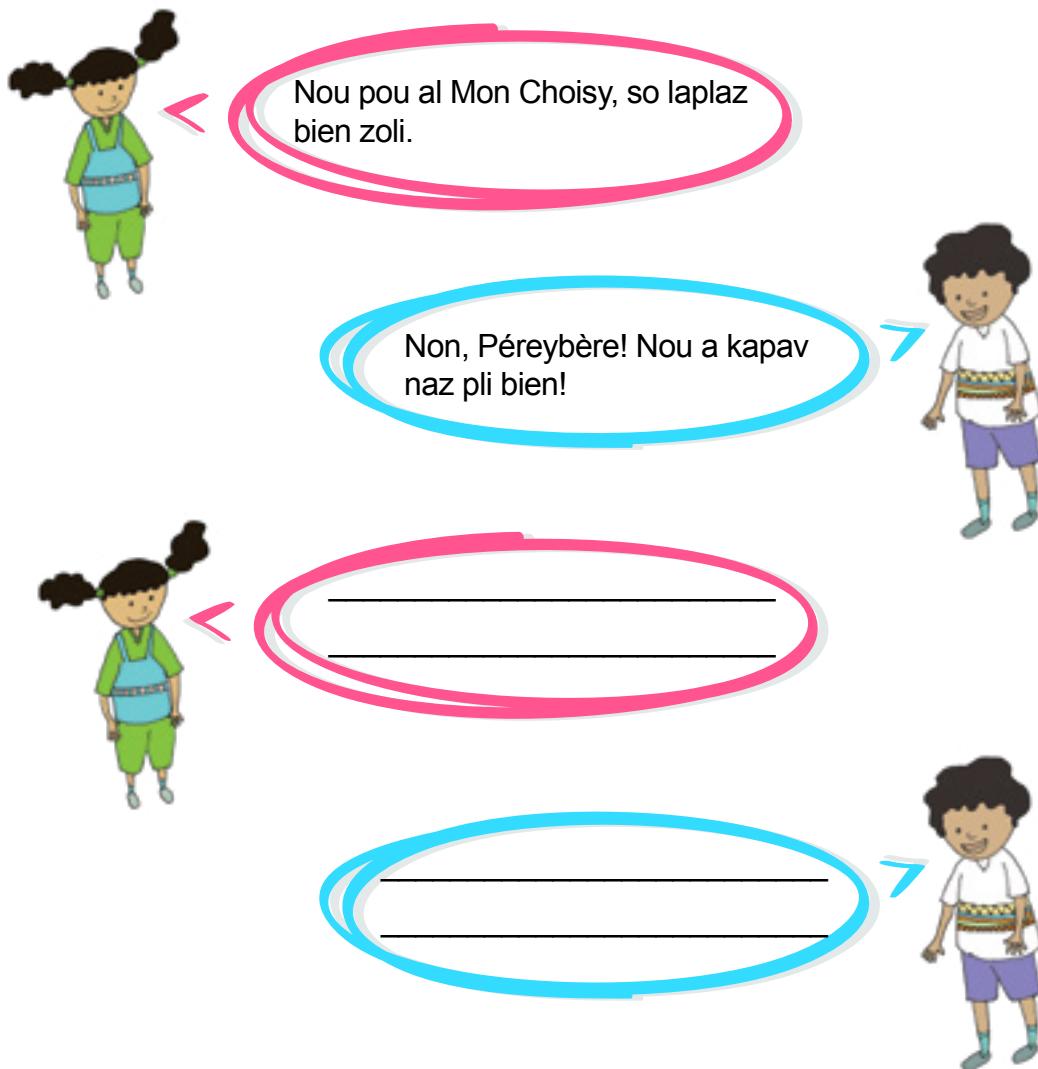
Obzektif

- Fer zelev reper bann indis diskour direk ek indirek

Sa aktivite-la amenn zelev familiariz zot avek prezantasion ek fonksionnan diskour direk ek indirek.

Fer zelev idantifie parol sak enonsiater ek reprezent zot dan bann balon band desine.

Not: Nou pe dezign 'bulle' an Franse par 'balon' an Kreol Morisien.

2. Anou met dan form diskour indirek. Finn fer enn pou twa.

Vanessa dimande, "Pa, ki to ti a kontan manze, twa? Minn, briyani ouswa burger?" Mama azoute: "Wi, swazire twa, nou ti a kontan fer twa plezir." Me so misie reponn, "Mo ti a kontan aret kot enn marsan roti kot bazar, aste vin bon per roti pou to pa gagn traka kwi, mo koko!"

a. Ki Vanessa dimann so papa?

Vanessa demann so papa ki li ti a kontan manze, minn, briyani ouswa burger.

b. Ki so mama azoute?

c. Kouma nou apel sa form diskour-la, direk ou indirek?

d. Eski to dakor ki ena de manier donn parol bann personaz dan enn zistwar, swa par diskour direk swa par diskour indirek?

e. Ekrir laswit dialog-la dan form indirek.

f. Avek enn kamarad, sey donn enn definision diskour indirek.

Not pou profesor

Obzektif

- Fer transformasian depi diskour direk an diskour indirek

Isi, diskour direk trouv ant gime ek li parfwa introdir par enn verb introdukter. Apre verb-la, ena enn virgil.

Parfwa ousi, kouma dan aktivite 3, diskour direk signale par enn tire (_).

Amenn zelev observ diferans ponktiasion ki ena ant sa de form diskour-la.

Gid zelev dan zot observation par bann kestion.

3. Mo rekopie ek mo met dan de kolonn, diskour direk swa indirek.

- a. "Abe, kifer toul'tan li res lakaz? So papa nepli la, pa kone kot li reste..." Jonathan dir.
- b. Mama explike ki ena enn problem ant zot paran ek ki zot finn separe.
- c. Jonathan demande si zot pa ti konn diskite.
- d. Mama reponn, "Wi, samem, to finn bien konpran.
Souvan kan dimounn pa dakor se parski zot pa finn kapav diskit kouma bizin. Alors lager leve."
- e. Jonathan azoute, "Be si nou invit li, pa pou gagn plas pou granmer! Tout manier, Dadi Sita, li pa ti pou kapav vinn ar nou, li apenn kapav marse..."
- f. Abe mwa mo bien sagrin si nou kit Dadi Sita deryer nou!
- g. Vanessa dir ki laplaz Mon Choisy bien zoli.

Diskour direk	Diskour indirek

4. Get tablo lor lot paz ek reponn bann kestion.

- a.
- i. Ki manier finn signal bann diskour direk?
 - ii. Eski toule trwa fason parey?
 - iii. Ki diferans to finn observe?
 - iv. Kan nou servi ':' apre dimounn ki pe koze?
- b.
- i. Eski servi gime dan diskour indirek?
 - ii. Ki bann lezot sanzman to finn remarke ant diskour direk ek diskour indirek?
 - iii. Ki ariv bann pronom personel?
 - iv. Eski ena bann mo ki finn azoute?

Diskour direk	Diskour indirek
Gregory dir, “ Mo pou al kot mo tonton.”	Gregory dir ki li pou al kot so tonton.
Mama demann mwa, “Vanessa, to finn reisi fer devwar-la?”	Mama Vanessa demann li si li finn reisi fer devwar-la.
“ Zot pou vinn lekol demin?” Madam dan biro demande.	Madam dan biro demande si bann zelev si zot pou vinn lekol landemin.

5. Mo transform an diskour indirek.

- a. Robert anonse, “Mo pou retourne enn-er.”
- b. “Nou pou gagn koup-la!” bann zwer kriye.
- c. Mama dir, “Bizin ena pasians.”
- d. “Wi, Samuel res laba mem,” Momo konfirme.
- e. Benoît dir, “Mo prefer manz minn bwi ki minn frir.”
- f. Oceane reponn, “Mo res Rodrig.”
- g. Priscila demande, “Eski mo kapav vinn zwe kot twa Samdi?”
- h. “Ki to bann proze pou lavenir?” Zournalis demann mwa.
- i. Misie Lucas presize, “Fer devwar dan kaye, pa dan liv.”
- j. “Pas boul par la!” Kenzo kriye.

Not pou profesor

Obzektif

- Fer zelev pran konsians bann sanzman kan pe transpoz diskour direk an indirek.

Fer zelev observ tablo akote.
Gid zot par bann kestion pou zot remark ponktiasion, verb introdukter ek sanzman form pronom.

Verb introdukter diskour indirek

Pou fraz deklaratif :

dir, deklare, afirme, note, anonse, presize, konfirme, rakonte, etc.

Pou fraz interrogatif :

demande, kestione, interoze, etc.

Pou fraz exklamatif :

exklame, kriye, etc.

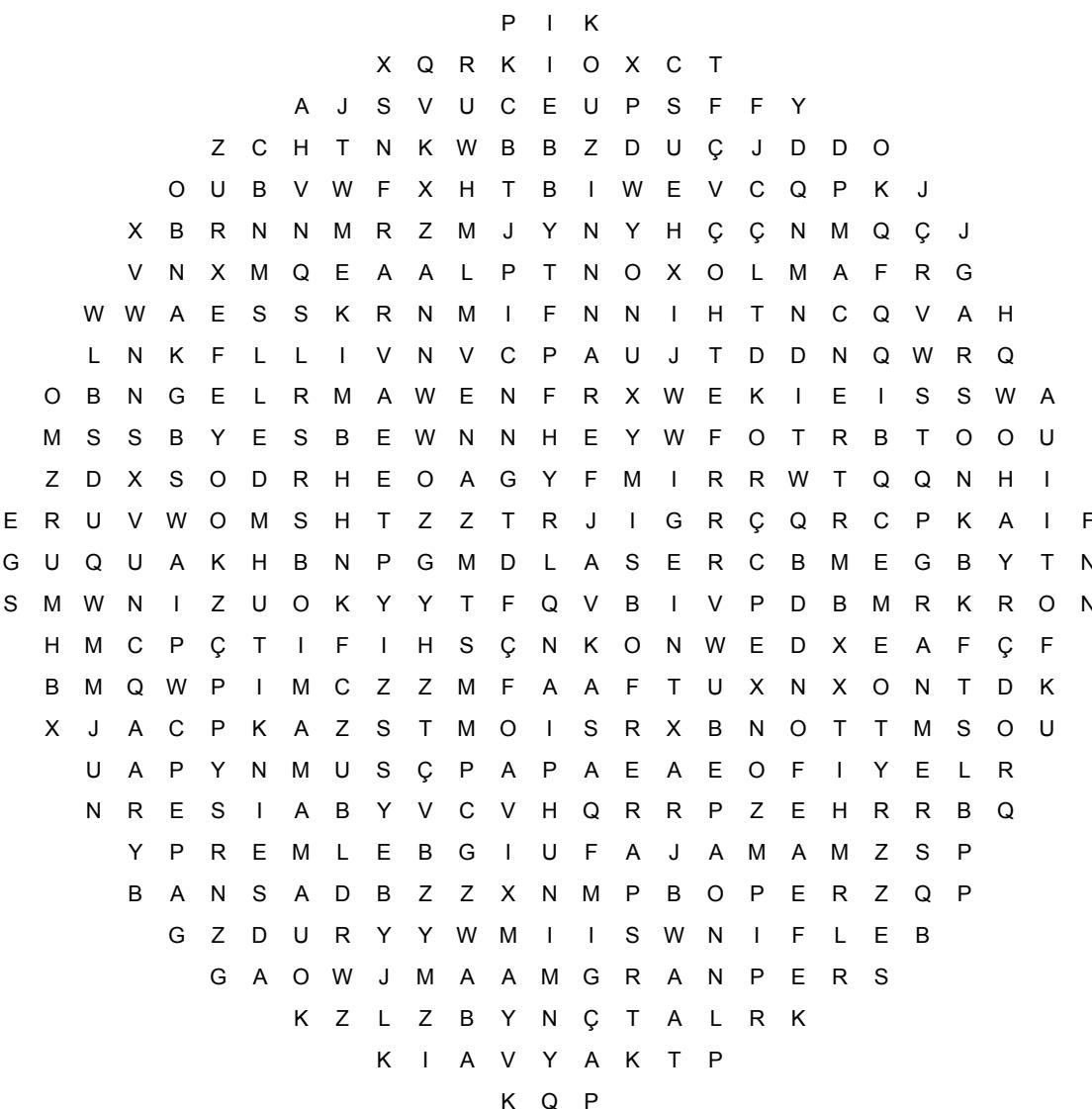
Pou fraz imperatif :

ordone, exize, komande, konseye, etc.

Vokabiler

1. Anou rode.

Bann manb enn fami pe kasièt dan sa grid-la. Anou rode ek anserkle sak mo. Zot bizin al dan tou direksion:

NEVE	NIES	MAMA
KOUZINN	SER	PAPA
FRER	TANTINN	KOUZIN
BELFI	ZANN	BOFRER
BELSER	BOPER	BELMER
ZANFAN	FAM	MARI
TONTON	TIFI	GARSON
GRANMER	GRANPER	PARAN
PARIN	MARENN	FIYEL

Not pou profeser

Obzektif

- Amenn zelev konsolid vokabiler ki exprim bann relasion familial

Sa zwe-la devlop akwite viziel pou bann mo.

Zelev bizin rod bann mo ki form parti vokabiler lafami dan diagram let ki finn done.

Tredinion (-) dan mo ki repeete

1. Ki vedir repeete?

i. diplike	iii. konzige
ii. akorde	iv. aplike

2. Mo lir sa fraz-la ek reponn bann kestion.

Misie Amit fer so lantre fierman dan enn minibis roz-roz.

a. Ki mo finn repeete dan sa fraz-la?

b. Ki manier mo-la finn diplike?

Eski finn servi enn sign ponktiasion? Lekel?

Ki kote finn servi li? Koumansman, omilie, ou lafin?

3. Mo diplik sa bann mo-la:

a. rouz	d. lamar	k. meg
b. fos	e. anemi	l. lapli
c. gro	f. long	m. vid

4. Mo ranpli sak tire avek enn mo konvenab.

fre-fre tipti-tipti vit-vit gro-gro dousman-dousman

- Si pou roul _____ koumsa, nou pou ariv lamer dan marenwar.
- Get sa bann pousin-la kouma _____.
- Marcel finn trouv ene pie kot ena _____ longann.
- Malgre li tipti li toul'tan pe mars _____.
- Letan-la inpe _____ zordi. Met to jacket.

Not pou profesor

Obzektif

- Fer zelev aplik itilizasion tredinion dan mo repeete

Sa aktivite-la viz ranforsi lortograf, isi insersion enn tredinion pou lie de mansion enn mem mo.

Lortograf kondisionn lidantifikasian viziel bann mo kan nou pe lir.

Enn bon memoriasion indis viziel bann mo enn bon led pou reisi enn text ekri ousi.

ENN PIKNIK SPESIAL

Boner Dimans gramatin, tou dimounn fini pare, pe atann Misie Amit arive ar so transpor. Yolande finn pare enn gro tant ravitayman avek plin deksi, boutey gazez, fri... Vik finn met so t-shirt Manchester United pou li kapav manz latet so kamwad Amit, enn fan Liverpool. Dadi Sita dan so fotey roulan finn met enn sari afler e Mama, so belfi, finn aroz li ar parfin. Jonathan finn pare tou so materyel natasion, so mask ek so lapat kanar... Vanessa pe amenn enn seo, lapel ek so poupet Lala. Li dir li, "Pa trakase mo tifi, mo pou montre twa naze!" Bellina rие, tann Vanessa koz ar so poupet.

Ala zot tann enn gran tapaz kouma loraz depi lari e Misie Amit fer so lantre fierman dan enn minibis roz-roz ki li finn fek aste. Lorla finn ekrir *Sipersonik*.

Lafime minibis disperse.

Kestion oral:

1. Kot lafami ape ale?
2. Komie dimounn pe ale?
3. Dan ki sann-la so transpor zot pe ale? Ki kalite transpor sa?
4. Ki bann zafer Vanessa pe amenn avek li?
5. Kouma zot kone Misie Amit ape vini?

- Monte! Monte! Degaze! Vik, kot to finn met kes labier?
- Gete, nou pe al promne trankil borlamer, fode zot deside, si pou bwar, nou pou res lamem. Si pou kondire, pena labier pou amene!
- Be Madam Yolande kouma pou diskit foutborl san bwar?

Mama fer li remarke ki kapav diskit foutborl, politik oubien seki zot oule, me kouma bann dimounn korek san soule. Tou dimounn pe al promne vivan, fode pa zot rant lakaz dan enn lanbilans oubien dan enn serkey!

Kan zot fini instal Dadi Sita, tou dimounn pran plas, e apre kat kout start, minibis *Sipersonik* demare. Premie lare, Lerwa, enn marsan roti kot bazar. Lafil devan so trisik pa tro long e bien vit Amit pran direksion Belle-Mare kot finn tom dakor pou ale.

Kestion oral:

1. Eski Yolande dakor pou amenn labier? Kifer?
2. Kifer zot al kot Lerwa? Eski li enn vre lerwa sa? Ki li ete an-verite?
3. Eski ena boukou dimounn kot marsan roti?
4. Finalman ki lamer zot pe ale?

Bann zanfan get peizaz, karo kann ek lafore. Papa montre, "Get sa montagn-la, ena enn ros koumadir ena enn latet lao... Li apel Pieter Both... Pa kone kouma ros-la tini!" Misie Amit azoute, "Ena enn vilaz anba, apel La Laura, mo ti pe res laba kan mo ti zanfan."

"Ou pa ti per ros-la tom lor ou latet?" Jonathan demande. Zot tou rие.

Sorti vilaz Quartier Militaire, fer kat-sink kilomet, *Sipersonik* koumans tous-touse kouma dir li finn gagn linfienza, so nene bouse. Enn kout, zot tann enn tapaz ek lafime koumans sorti par tou kote. Vanessa kriye, "Ayo! nou pou mor!" Panik leve dan minibis! Bellina koumans plore! Me Misie Amit rasir zot, "Nanye ditou sa! Pa gagn traka. Tanzantan masinn-la sof-sofe. Bizin azout delo. Fode atann moter fre avan."

"Be kot pou gagn delo? Nou pa kapav servi delo dan boutey, pa pou res nanye pou bwar," mama dir.

Karo kann toutotour, pena okenn robine. Sitiasion kritik.

Ala Dadi Sita dir, "Deryer lasemine moulin laba, ena enn larivier." Tou dimounn etone. "Be kouma ou konn sa?" zot tou dir anmemtan.

- Nou ti pe res isi, lor tablisman Bois d'Olive, zis apre mo maryaz. To pa pou rapel, Vik, to ti ankor baba. To nesans isi, to papa ti pe travay pezer lor moulin. Kan Moulin finn ferme, tou batiman finn kraze, nek res lasemine...

Carl de Souza, 2016

Kestion oral:

1. Ki landrwa Misie Amit ti pe reste kan li ti zanfan?
2. Dapre text-la, ki sann-la so nene ti bouse? Vremem sa ? Kifer dir sa alors?
3. Kifer Vanessa panike?
4. Kifer sitiasion kritik?
5. Ki sann-la ki konn enn solision?
6. Kouma Dadi Sita kone ena enn larivier pre?
7. Ki landrwa zot ete la?

Aktivite Konpreansion

1. Reponn par vre (V) ou fos (F). Finn fer enn lexanp pou twa.

a. Dadi Sita so belfi apel Yolande.

V

b. Vik enn gran fan Liverpool.

c. Yolande finn aroz Dadi Sita avek parfin.

d. Granmer pran plas dan bis an-premie.

e Ti ena bann gran-gran batiman lor sime kan pe ale.

f. Bellina ti pe gagn linfienza.

g. Lafami retrouv li an-difikilte.

2. Diskit bann repons avek to kamarad apre ekrir zot dan to kaye.

a. Kifer Jonathan ape amenn so materyel natasion?

b. "Pa trakase mo tifi, mo pou montre twa naze!" Avek ki sann-la Vanessa dir sa?

c. Ki kouler vann Misie Amit fek aste?

d. Dapre twa, eski Misie Amit finn aste enn minibis nef ou vie? Kifer to dir sa?

e. Kifer instal Dadi Sita an premie dan minibis?

f. Ki bizin fer kan masinn sofe?

g. "Sitiasion kritik." Kifer?

h. Ki lepok so lavi Dadi Sita ti res lor tablisman?

i. Ki sann-la ti pe travay pezer lor moulin?

3. Anserkle bon repons. Travay tousel.

a. Yolande dir fode pa amenn labier parski

- i. li prefer rom.
- ii. labier tro lour pou sarye.
- iii. fode pa bwar kan kondir.
- iv. labier tro ser.

b. Pann-la finn arive akoz

- i. masinn-la apel *Sipersonik*.
- ii. Misie Amit pa konn kondir.
- iii. ape al tro vit.
- iv. minibis souvan gagn pann.

c. Premie stop pou minibis *Sipersonik* se

- i. filing pou met lesans.
- ii. kot marsan roti.
- iii. parski so moter finn sofe.
- iv. piknik borlamer.

d. Ravitayman ve dir:

- i. seki bizin pou naze.
- ii. pran delo dan robine.
- iii. lesans pou masinn.
- iv. nouritir ek labwason.

e. Vik ek Amit abitie diskit lor

- i. politik
- ii. zot travay
- iii. foutborl
- iv. lekours

f. *Sipersonik* finn travers vilaz

- i. Quartier Militaire
- ii. Pieter Both

Konpreansion

- iii. Belle-Mare
- iv. La Laura

g. Kan Dadi Sita koz fermtir lizinn, ki santiman li ena dapre twa?

- i. lazwa
- ii. regre
- iii. lakoler
- iv. fierte

h. *Sipersonik* ve dir “ki vwayaz pli vit ki son”. Lekel kapav sipersonik?

- i. Enn seval de ras
- ii. Enn avion
- iii. Enn souamarin
- iv. Enn siklonn

4. Ki personaz pe koze? Ekrir repons dan to kaye.

a. Pa trakase mo tifi, mo pou montre twa naze!

b. Monte! Monte! Degaze!

c. Be Madam Yolande kouma pou diskit foutborl san bwar?

d. Pa kone kouma ros-la tini!

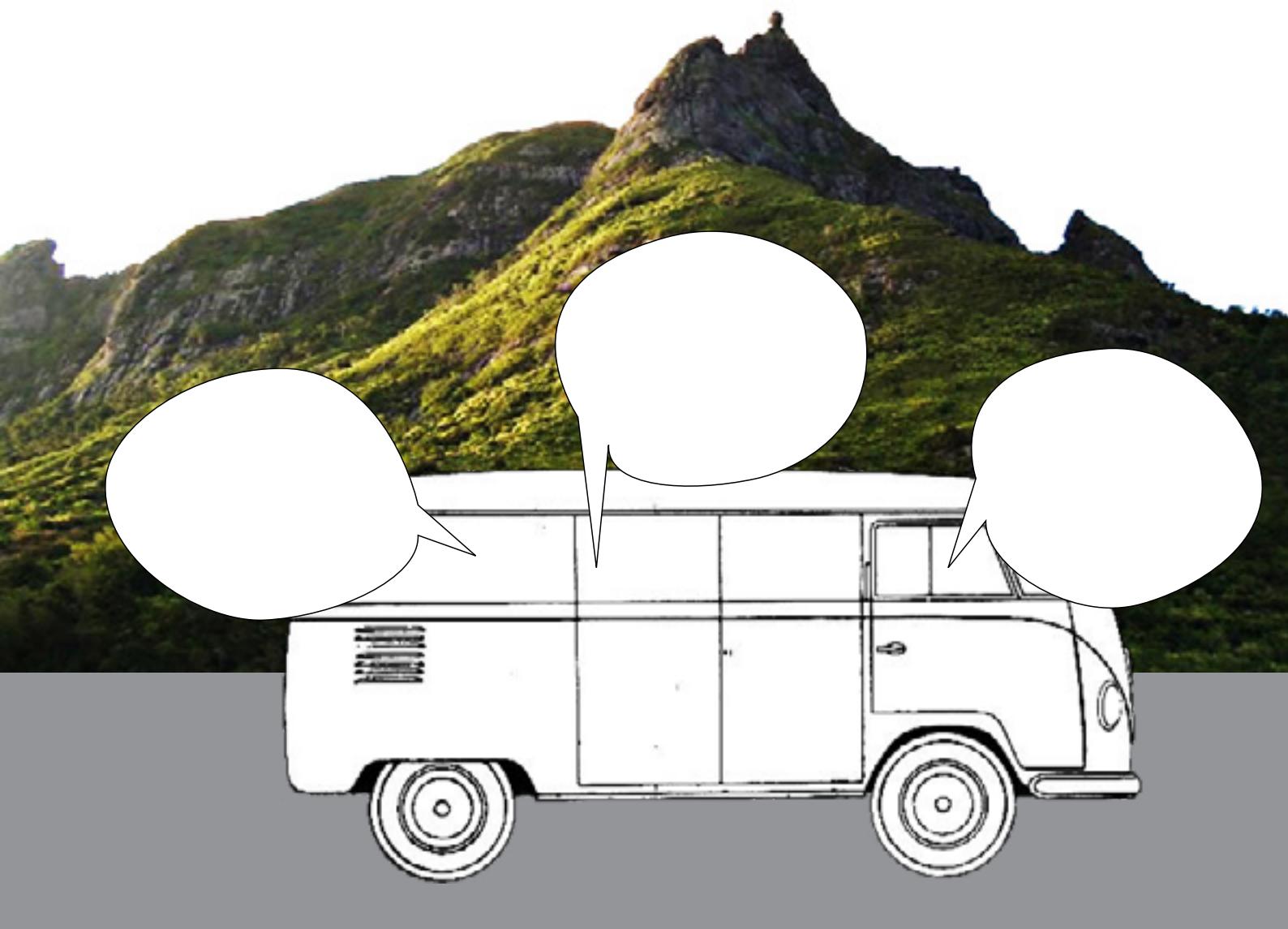
e. Be kouma ou konn sa?

f. Nou ti pe res isi, lor tablisman Bois d'Olive, zis apre mo maryaz.

5. Mo lir sa bout dialog-la. Dan bann balon ki ena dan desin anba, mo ekrir parol ki sak personaz finn dir.

Papa montre, "Get sa montagn-la, ena enn ros koumadir ena enn latet lao... Li apel Pieter Both... Pa kone kouma ros-la tini!" Misie Amit azoute, "Ena enn vilaz anba, apel La Laura, mo ti pe res laba kan mo ti zanfan."

"Ou pa ti per ros-la tom lor ou latet?" Jonathan demande. Zot tou riyé.

Vokabiler

1. Konplet tire par bann mo ki finn done.

Mo apel Lea. Mo _____ Moka. Mo ena 9 an. Mo fami bien _____; ena 10 dimounn. Mo papa apel Zino ek li _____ Li bien gran ek li _____ So seve kouler nwar ek li ena enn regar _____ Mo mama apel Monique ek li _____ lopital, kot tir kart. Mo ena ousi enn gran frer, Nikola ek enn ti ser Sefora. Nikola ena seve nwar ek _____ kouma mo mama tandi ki Sefora bien _____ mwa. Nou toulede ena _____ seve drwat. Nou ena de lisien blan, Mio ek Cleo. Mo _____ mo fami.

long

res

resnable

sever

kontan

ponpie

boukle

gran

travay

kosto

2. Mo trouv mo konvenab pou konplet sak fraz.

- Frer mo mama finn marye avek Zaynab. Zaynab se _____ mo mama.
- Mama mo papa apel Lata. Li mo _____ maternel.
- Papa mo papa apel Gaspar. Li mo _____ paternel.
- Mo tantinn ena enn tifi e li mo _____ .
- Frer mo mama apel Roger. Li mo _____ .
- Mo papa ena enn garson. Li mo _____ .
- Alice ek mwa ena mem paran. Alor li mo _____ .
- Mo granmer se mama mo _____ .
- Mama mo granmer li mo _____ .

3. Remet bann fraz an-ord.

- res dan enn gran lakaz – anba lipie montagn – Mala, Paolo ek zot ti ser
- enn vizit – mo paran – Lindi prosin – pou rann mwa
- Dimans – al – Paul – Sak – Chamarel – ek – fami – lames – so

Not pou profesor

Obzektif

Aktivite 1

- Fer zelev konplet enn text avek enn lalis mo ki finn done

Sa aktivite-la viz ranforsi prediksion vokabiler dan enn text.

Isi finn donn lalis mo ki manke dan text-la. Me li pa neseser ki li touzour koumsa.

Aktivite 2

- Amenn zelev metriz bann mo ki dezign bann relasyon familial

Laprantisaz vokabiler pli efikas kan li organize otour enn tem ki fer sans pou bann zelev.

Aktivite 3

- Devlop konsians dimansion sintaxik ek semantik enn fraz

4.

i. Mo gete ki manier mo bann kamarad apel zot fami.

Lang	papa	mama	frer	ser	granper	granmer	tonton	tantinn
Kreol Morisien	papa	ma, mama	frer	ser	granper	grammer	tonton	tantinn matant
Kreol Rodrige	manman	frer	ser	granper	gran			
Fransé	maman	frère	soeur	grand-père	grand-mère	oncle	tante	
Bhojpouri	mata	bhay/bhaiya	didi	dada/nana	dadi/nani			
Hindi	mataji/ma	bhay/bhaiya	didi	dada/ nana	dadi/ nani	phoupha/ chacha/ mausa/ mama	phouphou/ chachi/ mawsi/ mami	
Ourdou	man	bhayya	behenn	dada/ nana	dadi/ nani	chacha poupa mamou kalou	chachi poupou poy mami kala	
Tamil	amma	anne	acca	tatta	amay apay	periappa sittappa mame	periyamma sinnamma attei	
Telougou	amma	Tammoudou anna	akka	tata	ammamma babamma nannamma	babayi mama	pedamma pinnamma	
Marathi	aai ma	dada bhawoo	tai akka	aaja ajoba	aaji aajima	mama nana nausa	mami kaku mausi	
Mandarin	bàba	mama	ggee(gran frer) didi (ti frer)	jiejie meimei	ye ye waigong	nainai waipo	shushu jiuju	yima (maternel) gugu(paternal)
Angle		mother	brother	sister	grand father	grand mother	uncle	aunty

Tredinion (-) dan verb ki repeete

1. Mo observ sa tablo-la ek reponn bann kestion.

Verb form kourt	Verb form long	Verb repeete
mars	marse	mars-marse
rod	rode	rod-rode
aret	arete	aret-arete
bouz	bouze	bouz-bouze

a. To deza kone ki boukou verb ena de form. Ki sa de form-la?

b. Mo swazir bon repons ki trouv dan braket pou sak fraz.

i. Azordi lemond finn _____ (*vinn, vini*) enn vilaz global.

ii. Enn zanfan bizin _____ (*ekout, ekoute*) konsey so paran.

iii. Sa lapli-la finn fer mo soulie _____ (*dekol, dekole*).

iv. Enn sel kout, moter _____ (*kal, kale*).

v. Diri ti finn _____ (*bril, brile*).

c. Ki to remarke avek bann dernie verb dan tablo lao?

d. Ki manier finn diplik **marse**, **rode**, **arete**, ek **bouze**?

2. Mo diplik sa bann verb-la.

a. ramase

c. aranze

e. sante

b. sote

d. balanse

f. karote

Not pou profesor

Obzektif

- Fer zelev aplik itilizasian tredinion dan verb repeete

Avan koumans sa aktivite-la, kapav fer enn revizion lor varyasian form kourt-long bann verb.

Metriz lortograf enn eleman kle pou permet zelev vinn bann lekter otonom.

Tablo

Fer trouv diferans semantik ant .de form repeete la

Verb repete ousi kapav ena so form kourt.

Verb repete form long	Verb repete form kourt
mars-marse	mars-mars
rod-rode	rod-rod
aret-arete	aret-aret
bouz-bouze	bouz-bouz

3. Mo swazir bon repons ki trouv dan braket pou sak fraz.

- a. Samuel pa tro swiv dan klas. Souvan li _____ (*rev-rev, rev-reve*).
- b. Aret _____ (*may-may, may-maye*) sa lapin-la. To pou fer li gagn dimal.
- c. Sak Dimans Daren al _____ (*mars-marse, mars-mars*) bor lamer.
- d. Mo pou _____ (*kas-kas, kas-kase*) bann brans ki finn vinn tro long.
- e. Enn zourne Daryl _____ (*roul-roul, roul-roule*) sa larou-la avek enn baton.

Lektir Konpreansion

Dan bor larivier

Amit desid amenn minibis *Sipersonik* kot larivier pou azout delo dan so moter. Tou dimoune, exsepte Dadi Sita ek Amit, desann pou pouz masinn-la. Apre, kan *Sipersonik* finn gagn lelan, Amit les li al pwin mor dan enn sime kann akote vie lasemine.

Kan ariv dan bor larivier, zot tann enn zoli son dilo ape koule. "Ena enn ti kaskad par laba," Dadi Sita dir.

- Nou kapav al gete pandan ki papa ek Misie Amit okip moter? Jonathan demann so mama. Me Yolande per zot tom dan delo. Dadi Sita rasir li, "Pa trakase, mo konn landrwa-la bien, li pa fon. Mo ti abitie vinn lav linz isi. Ed mwa desann, mo montre zot." Zot ed Dadi Sita desann, siport li anba so lebra, amenn li dan bor dilo. Zot amenn so fotey roulan, instal li bien. Li montre zot mark blan-blanc savon lor bann ros.

Kestion oral:

1. Ki desizion Amit pran?
2. Kot li desid pou amenn minibis? Kifer?
3. Ki sann-la ti pe pouz masinn-la?
4. Ki sann-la pou okip moter?
5. Kifer Yolande pa oule les bann zanfan al get larivier par zot tousel?
6. Kifer Dadi dir mama pa trakase?

Me Amit vinn anons zot enn move nouvel, "Ena enn rakor delo dan *Sipersonik* ki finn gagn bate. Bizin get enn mekanisien pou kapav repar sa. Mo pou al pran bis lor gran sime pou sey gagn koudme." Ala de zanfan koumans plegne, "Mo le zwe dan disab!" "Nou pa pou kapav naze!"

"Mwa mo trouv sa landrwa-la bien zoli. Nou ti a kapav ranz ti bato papie zet dan dilo," enn ti lavwa dir. Tou dimoune ti blye Bellina, ti vwazinn!

"To ena rezon mo tifi," Dadi Sita dir, "nou kapav al kot sa pie lafous-la; enn bon landrwa pou piknike."

Yolande instal enn gran nat, debal bann deksi. Tou dimoune gagn bien fin... Pandan dezene, Dadi rakont lavi lor tablisman, "Kan nou ti vinn lav linz isi ar bann lezot madam, koze-la ti al boukou... Nou ti rakont bann problem, ti ena inpe palab, me ousi nou ti riye souvan, nou ti sante..."

“Sant enn ti-kout Dadi!” bann-la demande. Dadi Sita pran enn deksi vid kouma tanbour, li dres so lagorz e li koumanse, “**Aayega aane wala, aayega, aayega, aayega...**”. “Wi, sa enn sante sort dan fim *Mahal!*” mama dir.

Kestion oral:

1. Ki move nouvel Misie Amit vinn anonse?
2. Ki Misie Amit al fer lor sime?
3. Ki Bellina propoze?
4. Eski Dadi ti pe vinn lav linz tousel? Kouma to kone?
5. Kifer ti pli interesan kan tou dimounn ti pe lav linz ansam?
6. Kot Dadi finn tir sante ki li sante la? Dan ki langaz li ete dapre zot?

Tou dimounn regran refrin an ker... “Li pou vini, li pou vini, seki ti pou vini la, li pou vini...”

Kan Dadi fini zot bat lame e zot demann li enn lot! Li finn vinn enn star! Li pran enn vie sante Franse: “Caroline”, apre li sant “Anita”, enn sega Ti-Frer. Personn pa kapav aret li.

- Aster mo pou rakont zot vre zistwar ti-pwason ki ti le al promne dan gran dilo!
- Sa zistwar to ti rakont nou tou dan bordmer la?
- Wi, me zot ti kone zistwar-la ti koumans isi?
- To le dir dan sa larivier-la? Isi mem?
- Wi, ti-pwason kouma li finn swiv kouran dan larivier mazik, desann, desann mem...

Konpreansion

Kan kamwad Misie Amit revini ar enn mekanisien, soley finn bese, marenwar ape desann lor larivier. Zanfan pe dormi lor nat, latet ti-vwazinn Bellina lor zenou granmer Sita. Kot zot ena de-trwa ti bato papie pare pou al lor delo. Papa ek Mama pe koze, finn pare pou pas lanwit kot larivier mazik.

Carl de Souza, 2016

Kestion oral:

1. Dapre twa, ki ler Misie Amit retourne avek mekanisien?
2. Ki sann-la pe dormi lor nat?
3. Kot Bellina ti ete?
4. Kifer zot ti aranz bato papie?
5. Kifer zot tou ti fini pare pou pas lanwit kot larivier?

Aktivite Konpreansion

1. Reponn par vre (V) ou fos (F). Finn fer enn lexanp pou twa.

i. Amit amenn so bis bor larivier pou met delo dan moter.

F

ii. Jonathan desid pou al naze dan larivier.

iii. Dadi Sita akonpagn bann zanfan dan bor delo.

iv. Papa so kamarad pran so minibis pou al sers mekanisen.

v. Zot desid pou piknike anba pie lafous.

vi. Pandan dezene, Yolande rakont so zenes.

vii. Dadi Sita konn nek bann sante indien.

viii. Alafin zot reisi al Belle Mare.

2. Reponn sa bann kestion-la dan to kaye.

a. Kifer Dadi Sita ek Amit pa desann pou pouss *Sipersonik*?

b. Ki sa vedir ‘pwin mor’? Kifer Misie Amit met so masinn lor pwin mor?

c. Eski larivier-la danzere? Kouma to kone?

Konpreansion

d. Kifer ena blan-blan lor ros?

e. Kifer li nepli bon lav linz dan larivier si kapav fer otreman?

Aster ena lot mwayen lav linz, ki sa mwayen-la?

f. Ki sann-la kapav repar masinn Misie Amit?

g. Kotsa Dadi Sita propoz pou piknikey?

h. Ki papa ek mama ti pe fer kan mekanisien finn vini?

i. Ki lot tit kapav donn sa zistwar-la?

3. Anserkle tou bon repons.

a. Ki bann aktivite bann-la finn fer dan bor larivier sa zour-la?

- i. ranz ti bato papie
- ii. donn pwason ti-bout dipin
- iii. bingne
- iv. lav linz
- v. travers larivier a pie
- vi. sante
- vii. rakont zistwar

b. Kifer Sipersonik finn gagn problem?

- i. Nepli ena delwil dan masinn.
- ii. So larou devan finn gagn enn fit.
- iii. Frin a bra pa pe marse.
- iv. Ena problem avek enn rakor delo.
- v. Nepli ena lesans dan masinn.

c. Kouman zot ti ete o-debi kan zot finn bizin res bor larivier?

i. ankoler	iv. ere
ii. indiferan	v. trakase
iii. desi	

d. Dapre twa kifer dir larivier-la “mazik” lafin pasaz-la?

- i. Li finn fer tou dimounn tom dan enn somey profon.
- ii. Li rakont zistwar bann dimounn ki li finn kone.
- iii. Li finn fer minibis Misie Amit tom an pann.
- iv. Li finn fer Dadi Sita revinn zenn.
- v. Li finn transform enn difikilte an enn zoli lepxeryans.

e. Dan sa 3 pasaz-la, ki mesaz prinsipal finn pase?

- i. Fode pa aste vie masinn.
- ii. Lalkol enn move zafer.
- iii. Lakorite, se seki rann lavi zoli.
- iv. Vie dimoun, zot latet pa tro bon.
- v. Jonathan ek Vanessa bien maleve.

4. Ki personaz pe koze? Ekrir repons dan to kaye.

a. Pa trakase, mo konn landrwa-la bien, li pa fon.

b. Mo pou al pran bis lor gran sime pou sey gagn koudme.

c. Nou pa pou kapav naze!

d. Mwa mo trouv sa landrwa-la bien zoli. Nou ti a kapav ranz ti bato papie zet dan dilo.

e. Wi, me zot ti kone zistwar-la ti koumans isi?

1. Fer to prop zarb zenealozik. Swiv instriksion ki finn done.

- Koumans par met twa ek apre to bann frer / ser - si to ena - lor mem lalinn.
- Met seki pli gran plis agos ek avanse an-ord.
- Adrwat pou ena nom zanfan ki pli tipti.
- Enn lalinn lao, met nom to papa ek to mama.
- Enn lalinn ankor lao, met nom to bann granparan maternel ek to bann granparan paternel.
- Si to ena tantinn, tonton ouswa kouzin ek kouzinn, to kapav azout zot.

Not pou profesor

Obzektif

Enn zarb zenealozik permet konpran nou lorizinn / kikenn so lorizinn. Li enn fason pou dekouver nou pase.

Li fer realize ki ti ena enn lavi avan nou e ki fond nou idantite.

Enn zarb zenealozik konsidere kouma enn zouti pedagozik esansiel dan plizier disiplinn. Li ed zelev dan laprantisaz bann lezot size kouma istwar.

Zarb zenealozik egalman enn mwayer pou akerir nosion kronolozi ek disting ant avan ek asterla. Sa konesans-la enn preliminer indispensab dan lansengnman istwar.

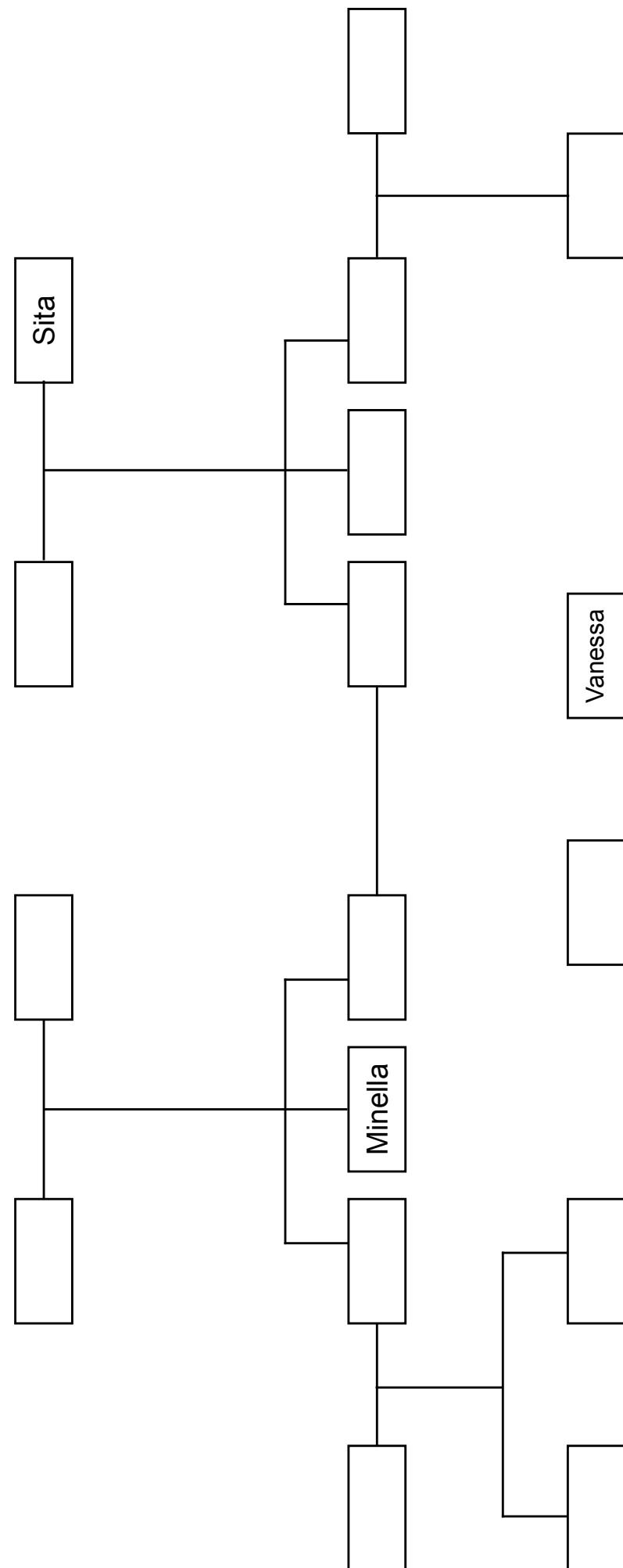
Dan domenn ledikasyon sivik, li permet evey enn konsians kot zelev ki ena bann diferans ant bann fami.

Ena bann ka dan konstriksion enn zarb zenealozik kot bizin bien pridan pou pa bles sansibilite bann zanfan.

2. Lir sa text-la ek konplet zarb zenealozik Vanessa.

Vanessa ek so frer Jonathan pe get foto maryaz zot mama Yolande ek zot papa Vik. Tou fami ti reini sa zour-la. Lor enn foto, Vanessa so granmer maternel Anielle ek granper Ricardo ti debout pre kot gato avek bann novo marye. Enn lot foto montre granper Kaviraj ek Dadi Sita, paran papa Vanessa, ki pe danse. Vik ena de ser, Elina ek Selvina. Matant Elina, so mari Kreshen ek zot garson Ben ti ousi prezan.

Vanessa so mama ena enn frer Marcel ek enn ser Minella. Marcel ek so madam bien zanti. Li apel Camille e sak fwa li rann nou visit avek Adele, so gran tifi, li amenn gato franse. Li ena ousi enn zoli bebe, Ryan.

Tredinion (-) dan mo konpoze

Se enn prosede kot met 2 mo, enn akote lot ek separe par enn tredinion pou fabrik enn nouveau mo ki vinn otonom. Souvan se de mo kontrer ki nou asosie.

1. Mo observ sa bann mo-la:

- ale-vini
- isi-laba
- koule-leve
- anba-lao

Se de mo kontrer. Kan nou met zot ansam avek enn tredinion, li gagn enn nouveau sans.

2. Mo konpoz enn nouveau mo apartir sa bann mo-la.

Mo	Nouvo mo
parsi	
rise	
tonbe	
manze	
lame	

3. Mo ranpli sak tire avek enn mo konpoze ki dan lalis.

- Depi ki finn met lasanser, enn zourne mo trouv Cindy _____.
- “Ou pa kapav explik mwa bien ki ou bizin. Mo bizin fer _____ laboutik,” Lorenzo dir so patron.
- Kinsley bien dezord. Touletan so lasam _____.
- Cyril finn lasas sink yev. Li pe organiz enn program _____ sa Samdi-la.
- “Disiplinn twa inpe. Aret gard to bann zafer _____,” Mama dir.

Not pou profesor

Obzektif

- Fer zelev aplik itilizasion tredinion dan lekritir bann group mo konpoze forme apartir enn mo ek so kontrer

Sa aktivite-la permet zelev regroup de mo avek enn tredinion
(-) pou fabrik bann nouveau mo.

Kan zelev trouv lekontrer bann mo, zot pe reviz ou anrisi zot vokabiler anmemtan.

Progresivite bann aktivite permet laprantisaz ek answit metriz bann reg lekritir bann mo konpoze.

parsi-parla

ale-vini

anba-lao

monte-desann

manze-bwar

Eski to konn sa dokiman-la?

Se enn akt-de-nesans. Se enn dokiman kot ena tou informasian lor to kotsa to finn ne, dat to nesans, nom to paran. Kan enn zanfan ne, enn paran bizin al deklar zanfan-la leta sivil. Se laba ki delivre bann akt-de-nesans.

 REPUBLIC OF MAURITIUS RÉPUBLIQUE DE MAURICE Registration District Port-Louis <small>District de l'enregistrement</small>		Certified Extract of a Birth Entry <i>(Pursuant to the Civil Status Act 1981)</i> <i>Extrait Conforme du Certificat de Naissance</i> <i>(Conformément aux dispositions de la loi de 1981 régissant l'Etat Civil)</i> Certificate Number M 130 <small>Numéro du Certificat</small>	
Registration Office Port-Louis <small>Bureau de l'enregistrement</small>	Date of Registration 07/01/2009 <small>Date de déclaration</small>		
Registered by Jacques Leconcert <small>Enregistré par</small>			
CHILD - ENFANT			
Surname Romain <small>Nom</small>	Names Lucas <small>Pénomme</small>	NID Number R2212081504325 <small>No. de carte nationale d'identité</small>	Date and Time of Birth 22/12/2008 15:30 <small>Date et heure de la naissance</small>
Place of Birth Civil Hospital <small>Lieu de naissance</small>	Sex M-Male/Masculin <small>Sexe</small>		
FATHER - PÈRE			
Surname Romain <small>Nom</small>	Names Clifford <small>Pénomme</small>	NID Number <small>No. de carte nationale d'identité</small> R1509801998321	
MOTHER - MÈRE			
Maiden Name Livaille <small>Nom de jeune fille</small>	NID Number <small>No. de carte nationale d'identité</small> L2610855432068		
Names Normie <small>Pénomme</small>			
ANNOTATION(S) - MENTION(S)			
Name of Civil Status Officer Jacques Leconcert <small>Nom de l'Officier de l'Etat Civil</small>			
Civil Status Office Port-Louis <small>Bureau de l'Etat Civil</small>	Date of Issue 07/01/2009 <small>Date d'émission</small>	Signature <small>Signature</small>	

nom dokiman ←

Biro leta sivil kot finn anrezistre deklarasion-la ←

informasian lor zanfan ki pe deklare ←

informasian lor papa ti-baba ki pe deklare ←

informasian lor mama ti-baba ki pe deklare ←

ofisie leta sivil ki finn anrezistre sa dokiman-la ←

Certified Extract of a Birth Entry
Civil Status Office Act 1987
Registration District: Port-Louis
Registered by: Jacques Lecompte
Date of Registration: 07/01/2009
Name: Lucas
NID Number: R2212001294125
Place of Birth: Civil Hospital
Name: Louise
NID Number: E26200015412968
Name: Jacques Lecompte
NID Number: R01300012994025
Signature: [Signature]
Photo: [Photo]

dat ki finn anrezistre akt-de-nesans →
dat ek ler nesans →
nimero kart idantite premie let-premie let sirnom; premie 6 nimero indik dat nesans →
dat nesans
R 22 12 08
zour
lane
mwa
Premie let sirnom

1. Mo get sa dokiman-la pou reponn bann kestion.

a. Se akt-de-nesans ki sann-la?

b. Ki so tinom?

c. Ki so sirnom?

d. Kan eski li finn ne?

e. Ki so nimero idantite nasional?

Not pou profeser

Obzektif

Akt-de-nesans enn dokiman ki emet par leta sivil.

Li enn dokiman importan ki sertifie nesans enn dimounn.

Boukou demars administratif nesesit enn akt-de-nesans.

San so akt-de-nesans, enn zanfan pa gagn admision dan lekol.

Bann adilt bizin zot akt-de-nesans pou tir zot kart idantite. San akt-de-nesans, li preske inposib pou pou fonksione dan lasosiete.

Sa aktivite-la permet zelev reper ek konn natir bann linformasian ki ena lor sa dokiman-la.

f. Ki ler li finn ne?

g. Kouma so papa apele?

h. Ki nimerou kart nasional so papa?

i. Kouma so mama apele?

j. Ki nimerou kart idantite so mama?

k. Ki ofisie leta sivil ki finn anrezistre sa akt-de-nesans-la?

l. Ki dat sa dokiman-la finn anrezistre?

2. Lir sa text-la to tousel pou reponn bann kestion oral.

Melodie, enn profesor primer, demann so bann zelev sinkiem ekrir enn konpozision. Tit-la bien interesan: "To zwenn enn zeni ki fek sorti depi enn lalanp mazik ek to demann li realiz to pli gran rev."

Aswar, apre enn lazourne bien ranpli, Melodie koumans koreksion bann konpozision ki li finn amenn kot li. Malgre fatig, li pe pran enn gran plezir lir tou sa bann zoli zistwar-la kan finalman li tap avek enn ki boulvers li. So mari, ki fek rantre, retrouv Melodie an-larm ek demann li, "Ki finn ariv twa?"

Melodie reponn, "Lir sa! Enn parmi mo bann zelev finn ekrir sa."

So mari koumans lir:

"Zeni, zordi mo demann twa enn zafer spesial ki to bizin exose deswit: fer mwa vinn enn televizion. Mo anvi pran so plas ek viv kouma televizion-la dan mo lakaz. Sirtou, ena enn plas

spesial zis pou mwa kot mo lafami otour mwa; gagn latansion mo fami kan mo pe koze san ki zot koup mwa ou poz kestion. Mo swete gagn mem lintere ki mo televizion kan li pa fonksione. E pli importan, mo papa pas inpe letan avek mwa kan li sorti travay mem si li fatige ek mo mama ena plis konplisite avek mwa. E... mo le ousi ki mo de frer lager pou pas letan avek mwa... Detanzantan, mo anvi trouv mo fami pe les tou zafer anplas, zis pou pas inpe letan avek mwa. Me sirtou, fer an-sort ki mo touzour rann zot ere ek ed zot kan neseser. Zeni! Mo pa pe demann twa enn gran zafer. Mo zis anvi viv kouma enn televizion."

Apre ki mari Melodie fini lir zistwar-la, enn larm dan kwin so lizie, li dir, "Pov garson! Ki kalite paran-sa!"

Melodie get li ek reponn avek enn lavva ranpli ar sagrin, "Redaksion nou garson sa!"

Kestion oral:

1. Kot Melodie travay?
2. Kan Melodie koriz devvar ki li finn done dan klas?
3. Kifer Melodie pe plore?
4. Ki pli gran swe sa zelev-la?
5. "Redaksion nou garson sa!" Ki to finn konpran par sa fraz-la?
6. Komie dimounn ena dan sa fami-la?
7. Ki tit kapav donn sa zistwar-la?

**1. Ranpli sa fis-la avek bann l'informasian lor tou dimounn
ki res dan mem lakaz ek twa. Finn fer enn lexanp pou twa.**

Minister Bienet ek Lafami						
Nom	Denis					
Laz	47					
Relasion parante	papa					
Relasion parante	infirmie					
Maladi Kronik ou Andikap	okenn					
Pastan	plante					
Lokipasion fizik ou spor	spor					
Alimantasion	vezetaryen					
Alerzi	aspirinn					
Group sangin	O +					
Finn deza donn disan	Wi					
Kapav donn disan	Wi					
Finn deza fer l'operation	Non					
Finn deza fer aksidan	Wi, motosiklet					
Mont bisiklet (1) / Motosiklet (2) Kondir loto, vann (3) Kamion, bis(4)	2 , 3					

Not pou profesor

Obzektif

Aktivite 1

- Fer zelev pran konsians bann l'informasian esansiel lor zot fami.
- Aprann komunik sa bann l'informasian-la dan enn manier itil.

Group sangin: Zelev demann zot paran me si bann paran pa kone, pa grav. Zis explik zelev ki savedir group sangin ek ousi so liportans. Dir zot paran demande lot fwa zot al dispanser.

Aktivite 2

- Develop zot kapasite lektir finn.
- Zelev bizin lir avek presizion ek asosie sak deskripsion avek enn bann portre an desin ki finn done akote.
- Diskision dan klas lor differan manier fer portre enn dimounn: dekrir so tre fisik (lizie, labous, seve,...)

Dekrir lezot tre so laparans zeneral, so manier marse, assize, etc. Donn bann tre so karakter.

- zelev pou bizin tap lor ordinater ek kol dan klas. (Pa blyie met zot nom)
- tou zelev bizin get bann deskripsion ek pou bizin sey rekonet zot mem ou zot bann kamarad.

Prodikson

2. Lir deskripsion sak personaz. Relie sakenn avek so desin.

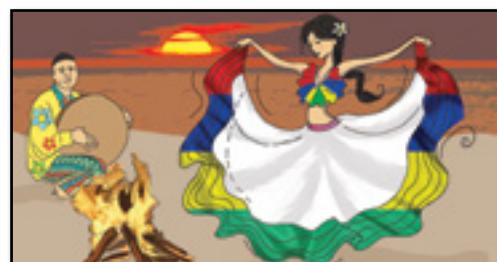
Avek enn sourir lor so figir, enn sign dan gos, anba so nene pwint, enn gro linet 'Harry Potter' ki kasiet so zoli lizie kouler lagrin lets, Melinda bien kokas. Li bien kontan met so bando ek so rob apwa rouz kan li al rann vizit so granper sak Dimans.

Lor lagar, dan tanto, abitie trouv enn vie bolom avek so seve ek gran labarb blan. Selma li paret bien tris. So linz sal ek desire baye lor li telman li meg. Avek enn lame, li apiy lor enn badinn ek li demann sarite avek lot-la.

Mamzel-la met so linz kouler blan avek bann volan rouz, ble, zonn, ver pou dans enn sega otour dife lor laplaz. Li ena enn zoli fler dan so seve. Kouma li tann premie son ravann, so figir eklere ek li pran lapoz pou koumans danse.

2. Fer portre enn dimounn ki to bien kontan dan to fami.

3. Dekrir de parmi to bann bon kamarad dan klas san ki to nomm zot.

Not pou profesor

Enn portre se enn deskripsioun enn personaz. Pou fer enn portre nou met an-evidans bann tre pli sinifikatif dimounn ki nou pe dekrir la. Sa aktivite-la permet zelev retenir bann eleman fizik enn dimounn ki pli frapan.

Aktivite Oral

1. Anou zwe. Swiv bann instriksion ki finn done anba.

Anou koz lor nou fami.

1 Swazir enn madam dan to fami ek dekrir li.	2 Swazir enn manb dan to fami. Dir ki kalite dimounn li ete.	3 Ki manier to tonton tom fami ar twa?	4 Kouma nou apel “garson to matant”?
5 Avek ki manb to fami to koz plis?	6 Kouma nou apel “mama to mama”?	7 Ki kalite dimounn to grammer ete?	8 Komie tonton ek matant to ena?
9 Dir ki to pli apresie lor enn manb to fami.	10 Kot twa, ki sann-la: · fer louvraz lakaz? · kwi manze?	11 Eski dan to fami ena kikenn ki ena enn lot nasionalite? Si wi lekel?	12 Eski to abitie sorti avek to fami? Si wi, avek ki sann-la an partikilie? Kot zot abitie ale?
13 Dir nou ki sann-la to resanble dan to fami.	14 Kouma to bann gran- paran apele e kot zot reste?	15 Ki sann-la pli zenn dan to fami?	16 Donn mwa nom to bann paran, to bann ser ek to bann frer?

1. Lor bann bout papie, ekrir numero 1 a 16.

Sak bout papie pou ena enn numero.

1	2	3	4	5	13	14	15	16
---	---	---	---	---	-------	----	----	----	----

2. Pliy bann papie-la. Met zot dan enn bwat. Sakouy
bwat-la bien.
3. Sak zelev pran enn papie o azar.
4. Li reponn numero kestion ki ena lor so papie.

Not pou profesor

Obzektif

Amenn zelev devlop zot konpetans komunikatif.

Zelev pou bizin kapav koz lor zot fami,
aprann konn zot fami.
Sak zelev pou gagn lokazion pran laparol.

Profeser kapav fer sa lexersis-la an-group ou avek klas antie. Kapav ousi amenn bann zelev deor, met zot an-ron, pas bwat avek bann numero e demann zelev tir enn numero par azar.

Fami Casimir pe al fer bananin

Zordi le de Zanvie ek lafami Casimir pe al fer bananin. Toule lanen se enn tradision; le premie Zanvie zot al bwar enn lasante kot granmer paternel ek le de, direksion lakour granmer maternel. Ana, lene finn met so zoli ti-rob a-fler ek so spadri bien roz. Limem finn pare premie. Boner granmatin li finn fer tou so louvraz, netway lakaz, lakwizinn ek deksi. Malgre ki li enan zis di-z-an li finn abitie ed so manman dan lakaz.

Yoan ki kade dan lafami, pa pe aret get limem dan laglas telman li finn bien abiye. So semiz a-karo ek pantalon pie-d-bot bien drwat. Reste so soulie pou brose me sa se travay so papa. Zot fek sorti dan bwa kot zot ti al okip zot zanimo; donn bwar ek met lerb. Toul'tan zot mars ansam kouman de inseparab.

Zora, binzaminn pankor pare. Manman ape apre li partou dan lakaz pou pengn seve. Kouma Zora trouv sa pengn-la, li sove. Malgre li tipti li galoup vit kouma enn ti-loto dan ladesant.

Deor, tonton Simon ape inpasiente dan loto. Lontan li pe atann ek li pe mazinn bananin lontan kouman ti zoli. Sa letan-la tou fami ti reini kot aryer-granper. Bann kouzin, kouzinn, tonton ek matant ti vinn bwar enn lasante ek swet enn bananin.

Kestion oral:

1. Konbien manb enan dan dan fami Casimir?
2. Ki vedir:
 - a. granmer maternel?
 - b. lene?
 - c. kade?
 - d. binzaminn?

1. Lir sa poem-la ek ekrir twa ousi enn poem lor to fami. Apre tap li lor ordinateur.

Mo fami, mo lavi

*Mo ankor rapel mo vilaz,
sirtou enn zoli ti baz pre kot mo lakaz,
kot mo ti pe alonze dan lonbraz,

otour gran badamie,
mo imazinn papa ek so dipin griye,
lor latab so gro tas dite,

ena fwa dipin-la resamble enn sarbon mal brile,
me kan trouv sa diber-la pe koule,
sa donn lanvi manze,

akote granper dan so fotey,
pe zwe kouk-kasiet avek soley,
souvan li fini tap enn ti somey,

mo mama ki ti fini leve boner,
pe zwe siter,
avek mo ti ser,

Azordi kan mo pans mo lafami,
bann zoli moman dan mo lavi,
sa fer mwa gagn nostalzi.*

Aktivite Oral

2. Ansam avek enn group kamarad, rod bann expresion ki fer referans a lafami. Organiz zot koleksion dan form enn poster.

Not pou profesor

Obzektif

- Fer zelev realiz enn prodiksion evokatif an form enn poem apartir so realite familial

Sa aktivite-la pou permet zelev reflesi lor zot santiman pou bann dimounn dan zot fami ek pran konsians bann rezon ki fer zot apresie tel dimounn an partikilie. Li pou permet zot exprim enn regar lor enn dimounn a partir bann ti eleman observasion ...

Zelev kapav servi poem akote la kouma enn model.

Ekrir enn poem konport enn laspe bien personel. Kan zelev pe ekrir, les zot lib dan zot limazinasion.

Kan zot finn fini zot premie version, ou pou kapav ed zot pou amelior li par bann ti sanzman, me fer bien atansion ki pe respekte lemosion, santiman ou zimaz ki zelev-la pe sey evoke.

Kan zelev fini ekrir zot poem dan zot kaye, amenn zot dan klas ICT pou fer zot tap poem-la lor word. Fer zot experiment diferan 'font', kouler text, etc ziska ki zot gagn enn lefe viziel ki zot kontan.

Expoz tou bann poem dan ou andeor klas.

Ou kapav demann sak zelev idantifie enn poem ki li partikilierman kontan, exprim li lor la ek dir poem-la.

Diskision oral

1. Anou aprann konn twa

- a. Dekrir to karakter.
- b. Ki bann tre to karakter ki to bizin devlope ankor?
- c. Ki bann tre to bizin sanze?
- d. Eski ena enn tre ki to ti pou kontan ena?
- e. Ki sann-la dan to fami ena mem karakter ki twa?

2. Anou aprann konn to fami.

- a. Eski to fer louvraz bonker ou kiafer kot twa? Ki to plis/mwins kontan fer?
- b. Ki rann twa fier dan to fami?
- c. Ki to pa kontan dan to fami?
- d. Eski frekant fami boukou kot twa? E kamarad, konesans?
- e. Ki pli fete kot twa?

Diskision dan klas

- a. Eski to lafami importan pou twa? Ki kantite?
- b. Ki bizin pou ki ena lantant dan lafami? Ki kapav kas li ou rann li difisil?
- c. Eski to touzour bizin dakor avek to bann paran? Donn enn lexanp kot to pa dakor avek zot. Ki to kapav fer lerla? Eski to ena drwa fronte, koz for, klak laport tousa? Ki to bizin ou kapav fer?
- d. Eski bann pasaz dan sa sapit-la donn twa enn lide ki manier enn fami kapav korpere? Ou to panse li pa bien realis ?
- e. Si mama papa pe touletan lager, ki manier zanfan santi? Ki amenn lager dan lakaz?
- f. Si zanfan-la kapav koz ar enn so de paran, ki li kapav dir li?
- g. Si violans eklate enn kout dan lakaz, ki enn zanfan bizin fer?
- h. Si sitiasion difisil dan so fami, ar ki sann-la enn zanfan kapav koze pou gagn konsey ek soutien?
- i. Abitie dir ki li importan ki zanfan ek paran pas letan ansam. Me si paran travay boukou, ki manier kapav fer?

Not pou profesor

Obzektif

- Amenn zelev devlop enn konesans lor zot mem
- Fer zot pran laparol pou koz lor zot mem

Sa tip esanz-la plas bann zelev dan enn sitiasion komunikasion ki pa gagne souvan dan lavi toulezour.

Lingwistikman li amenn zot anplway tou resours langaz ki zot ena de manier optimal. Se la ki zot pou devlop kalitativman zot kapasite langaz.

Li fer zot develop ousi enn intelizans personnel, vinn konsian de lidantite ki zot pe konstrir.

Li interesan organiz klas dan enn fason ki favoriz sa tip diskision-la. Par exanp, met bann latab dan form 'U' pou permet zelev fer fas zot kamarad. Kapav ousi fer aktivite-la asize dan lakour.

Profeser zwe rol enn animater ki pa partisip dan konversation me ed bann zelev exprim zot panse avek plis klarte.

Diskision dan lakaz

Vanessa pe kriye, ||“Nou pou al | Mon Choisy,| so laplaz bien zoli.” || Jonathan kriy | ankor plis for, ||

- Non, | Péreybère! || Nou a kapav | naz pli bien! ||
- Mo finn dir | Mon Choisy avan twa! ||
- Me mwa | mo pli gran ki twa, | mo pli kone! ||

Jonathan finn | trap seve Vanessa, | lot ape rod mord li | kan Yolande, |
zot mama, | galoupe-vini | pou separ zot, ||
“Ki arive bann zanfan, | kifer zot ape lager?” ||

- Bizin swazir | ki landrwa | pou al piknike | wikenn prosin, | e mo pe rod fer | sa bourik-la konpran | ki bizin al Pereybère...||
- To pa pou fer to ti ser | konpran nanye | si to maltret li! ||

Mo pa le | zot lager koumsa! ||

Si zot refer parey, | personn pa pou al okenn par, | ala mo dir zot! ||

- Be Ma, | kouma nou pou deside | ki kote pou ale? ||
- Dabor, | se pa zot | ki pou deside. || Zot kapav sigzere, | me se nou, | paran, | ki pran | desizion final. || Si zot dakor | pou diskit trankilman | kouma bann dimounn sivilize, | nou ava ekout zot. ||

Toule-de inpe dekon. || Mama retourn | dan lakwizinn | me li tann | enn kouchou-kouchou pe deroule: || “Twa ki ti koumanse!” ||

- Pa mwa sa, | twa sa! || To finn tann Mama: || pa bizin koz bitor | ar mwa! ||
- Mo pe tann zot la, | bann zanfan, | zot pa konpran | seki mo finn dir zot? ||

Zot latet dir! ||

Diskision kalme inpe. | Jonathan ek Vanessa | sakenn dir so kamarad | seki li anvi. || Jonathan anvi naz | enn bon distans, | samem li ti a kontan | zot al Pereybère. || Me Vanessa, | li, | oule zwe dan disab | ek li prefer laplaz | Mon Choisy. || Li ti a kontan | ranz sato | ek bolom disab. ||

Antrennman Lektir

So frer trouv sa | enn bon lide | me li panse | ki li ti a kapav | fer mem zafer | dan Pereybère. ||
Zot tann | lavwa zot mama | depi lakwizinn: || “Ki zot ti a kontan manze | sa zour-la?” || Enn
dir briyani, | lot reponn farata | ouswa minn frir! || Koumadir lager | pou repran | me zot fer enn
zefor | pou pa sap lor kal. ||

Enn kout | Vanessa dir, || “Ma, | Leo pa pou ar nou. || Eski nou vwazinn Bellina | kapav vini,
li? || Pa kone kifer | zame li al promne...”||

Mama dir | li bien fier: || so tifi ena bon leker. || Jonathan demande, || “Abe, | kifer toul’tan | li
res lakaz? || So papa nepli la, | pa kone | kot li reste...”||

“Ena enn problem |ant bann paran, | zot finn separe | parski zot pa ti dakor,” | so mama reponn.
||

- Zot pa ti konn diskite? ||

- Wi, | samem, | to finn bien konpran mo garson. || Souvan | kan dimounn pa dakor, | se
parSKI | zot pa finn kapav | diskit kouma bizin. || Alors | lager leve. ||
- Be si nou invit li, | pa pou gagn plas | pou granmer! || Tout manier, | Dadi Sita, | li pa ti
pou kapav | vinn ar nou, | li apenn kapav marse...||

Me Vanessa | pa dakor, || “Abe mwa, | mo pou bien sagrin | si nou kit Dadi Sita | deryer nou!” ||

- Nou ava met so manze, | so dite, | zi, | tou seki li bizin; | li pa pou mank nanie. ||
- To ti a kontan | kit twa deryer | avek tou seki to bizin? || To sir | Dadi Sita | pa pou
mank kiksoz | si nou les li | tousel dan lakaz? || so mama demande. || Vanessa azoute,

|| “Mwa mo krwar | ki granmer | pou bien sagrin, | si li pa vinn ar nou. || Mo rapel | kan mo ti tipti,
| li ti amenn mwa | tramp mo lipie dan dilo | e li ti rakont mwa | enn zistwar ti pwason | ki
ti le al promne || dan gran dilo...”||

So frer kriye, || “Mwa ousi, | li ti rakont mwa | mem zistwar! || Dadi Sita, | ki li ete pou mwa?” ||

- Dadi Sita, | se to papa so mama. || Setadir to Granmer. ||
- Be ki nou kapav fer? || Difisil amenn li dan loto, | pena ase plas | e sirtou pa kapav
amenn Dadi Sita | dan ninport ki landrwa | dan so fotey roulan! ||
- Ki pli importan, | naze, | zwe dan disab, | manze-bwar | oubien fer Dadi Sita plezir | dan
lafin so lavi? ||

Bann zanfan dan taksion, | pena solision! || Zot rekoumans diskite | me sa fwa-la trankil. ||
Kan Vik, | zot papa, | rant depi so travay, | toule-de zanfan | ape atann li | pou partaz zot lide.
|| Zot dir ki zot ti pou kontan | amenn zot vwazinn Bellina | lamer avek zot, | Mama fini dakor,
sipa li ousi li dakor. || Zot koz problem Dadi Sita | ek so fotey roulan. || Pa pou gagn plas, | loto
tro tipti. ||

Zot dir ousi | ki zot finn get lor map | e zot finn trouv | enn zoli bordmer | ki apel Pomponette |
dan Lesid. ||

Zot papa dir zot | pa trakase pou transpor. || Li ena enn kamwad, | Amit, | ki ena enn minibis |
pou kapav amenn tou dimounn. || Me pou bordmer-la, | li pa dakor | parski Pomponette | enn
lamer danzere. ||

Bann zanfan inpe desi, | me zot konpran | seki zot papa pe rod dir. ||

Apre | zot koumans koz | lor seki pou manze | sa zour-la. || Vanessa demande, || “Pa, | ki to ti a
kontan manze, | twa? || Minn, | briyani | ouswa burger?” || Mama azoute, || “Wi, | swazire twa, |
nou ti a kontan | fer twa plezir.” || Me | so misie reponn, || “Mo ti a kontan | aret kot enn marsan
roti | kot bazar, | aste vin bon per roti | pou to pa gagn traka kwi, | mo koko!” ||

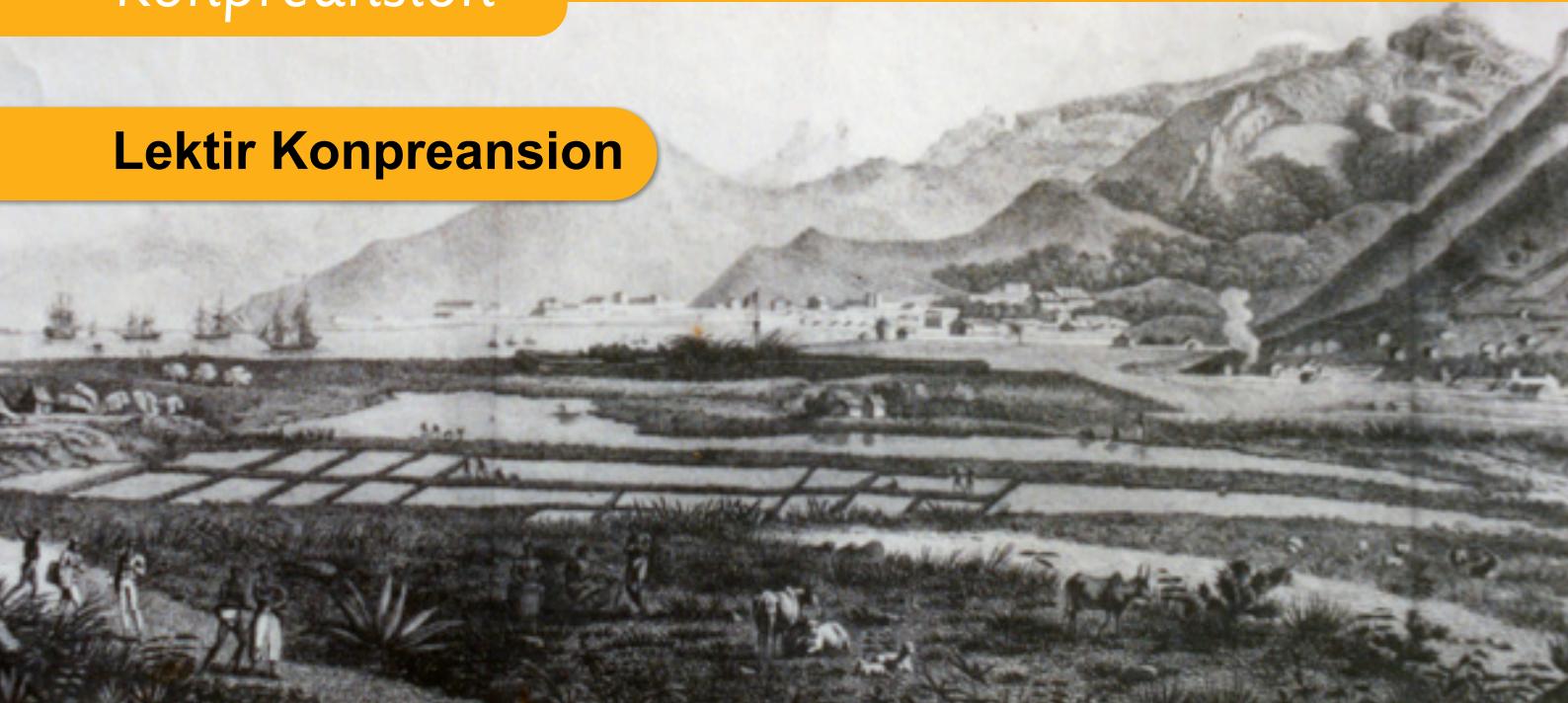
Moris atraver letan

Bann obzektif sapit:

- Lir ek konpran enn text informatif plizier paz
- Observ itilizasion lespas ek tredinion dan lekritir nimo an mo
- Develop enn vokabiler presi pou dezign bann mo tanporel
- Aplik enn sekans lozik pou organiz deroulman enn zistwar
- Servi version long ek version kourt dan lekritir dat
- Reper linformasian dan enn kalandriye
- Reprezant linformasian lor enn "timeline"

Lektir Konpreansion

Portre Moris atraver so listwar

Moris finn bien sanze depi so premie kolonizasion. Finn ena trwa peryod kolonial avan ariv peryod apre lindepandans. Pandan sak peryod, nou pei finn konn bann sanzman. Depi lindepandans, devlopman ek progre pe kontinie mark bann peizaz ek sanz zeografi lil Moris.

Peryod Olande

Pepleman ek devlopman Moris finn koumanse avek navigasion maritim eroopen dan losean Indien ek instalasion bann Eroopen dan sa parti lemond-la. Bann premie, se bann marin Olande ki debarke an 1598; zot sou komandman Wybrant Warwijck. Moris bien plase ant Lafrik Disid enn kote, ek Lenn ek Lazi lot kote. Gras a sa sitiation zeografik la ek so de por naturel, li pou vinn enn eskal regilie pou zot bann navir komers. Sa lepok-la, La-Oland ti premie pwisans komersial dan Lerop.

Moris limem ti ena bwa partou. Lor lakot, dan laplenn Vieux Grand Port, ti ena plizier varyete palmie; latanie ti enn parmi. Pli a linteryer, ti ena boukou pie andemik kouma bwadoliv, bwadnat, bwadpom, bwadra, bwadfer, bwa kolofann. Dan bann bwa ki ti lor oter, ti ena pie tanbalakok. Apre, inpe partou, pa lwin ar lakot, ti ena lebenn, bann lafore lebenn.

Kouma zanimo, ti ena boukou torti, sovsouri ek enn varyete zwazo. Pa zis dodo, me ousi poul rouz, pizon ble, ek boukou peroke ek kakatwa. Ti ena ousi boukou kourpa, lezar, lever ek tou

kalite insek. Pandan zot bann eskal, bann Olande ti pe lasas zwazo, fer stok delo dous, repar zot bann bato – zot ti pe koup bwadebenn an gran kantiite pou sa – ek pran repo avan zot reoran lamer pou plizier semenn ou mem plizier mwa ankor.

Kestion oral:

1. Ki premie pep koumans vinn Moris regilierman? Kot zot sorti?
2. Ki ti zot metie: explorater ek solda, peser ek pirat, marin ek komersan?
3. Par ki mwayen eski zot ti pe deplase pou ariv dan Moris: a-pie, a-seval, dan palankin, par bato a vaper, par bato a vwal?
4. Ki ti ena dan rezion Vieux Grand Port ? Pli andan dan lil, ki ti ena?
5. Ki bann zanimo ki ti ena dan Moris?

Konpagni Olande de Komers desid pou instal enn koloni, savedir fer dimounn vinn dan lil pou reste. An 1638, zot avoy enn group dimounn avek zot fami pou travay ek viv dan lil. Zot ousi avoy enn gouverner pou dirize. Premie kiksoz ki zot ti konstrir, se enn for dan Grand Port, pre ar lamer. Zot finn ousi konstrir bann abitasion ek otour, zot ti fer plantasjon. Anmemtan, zot ti pe koup bwadebenn, ki ti enn dibwa ki ti ena extra valer, pou avoy an Oland. Enn parti dimounn ti ousi al instal zot Port Nord-Ouest, ki pou vinn Port-Louis plitar.

Se bann Olande ki finn donn nom bann landrwa kouma Rivière Noire, Trou d'Eau Douce, Grande Rivière Sud-Est ek Flacq (“*flacq*” vedir “*laplenn plat*” an Olande), ek ousi enn-de larivier ek montagn kouma Montagne Lion ek Pieter Both.

An 1639, Gouverner Adrian Van der Stel amenn kann pou plante. Li ti ousi amenn bann premie esklav depi Madagaskar pou travay. Me se lakoup bwadebenn ki ti res zot aktivite plis importan. Bann bisron ti pe al ziska dan lafore Flacq kot ti ena boukou lebenn. Zot finn fer premie sime ki pran depi Flacq ziska Grande Rivière Sud-Est lor lakot. Samem sime ki nou touzour apel “*Chemin des Hollandais*”.

Kestion oral:

1. Ki premie konstriksion ki bann Olande fer kan zot instal sa koloni-la?
2. Ki bann nom landrwa ki bann Olande finn done e ki touzour servi?
3. Apar kann, ki Gouverner Van der Stel amenn dan Moris?
4. Ki ti prinsipal aktivite bann kolon Olande?

Konpreansion

Me developman apartir Port Sud-Est, ki nou apel Grand Port zordi, pa ti bien reisi. Se kan pran desision pou servi Port Nord-Ouest (Port-Louis) kouman eskal ki Moris koumans vremem tir bann lavantaz so pozision ek so lepor. Por-la ti enn por naturel ek li ti bien abrite; anplis li ti fasil pou defann kont bann atak par lamer.

Me Olande pa ti pou kapav kontinie res dan enn ti koloni kot lebenn ti pe vinn deplizanpli difisil pou al koupe. Anplis ti ena bann esklav ki ti finn sove ek ti finn al viv lib dan bwa. Finalman Olande kit Moris an 1710: Kap Bonn Esperans dan Sid Afrik ti finn vinn plis importan pou zot. Letan zot ale, laflor ek lafonn naturel Moris ti finn apovri ek degrade. Lebenn, bann plant ek bann zwazo inik a Moris kouma dodo ti fini koumans disparet par lafot enn devlopman ki pa ti bien kontrole.

Me ena bann abitan ki finn kontinie viv dan Moris apre ki bann Olande finn ale. Ki sann-la, dapre zot? Wi, sa bann esklav ki ti finn sove pou al res dan bwa la. Finalman, se zot ki vinn bann premie Morisien!

Kestion oral:

1. Kan eski Moris koumans vremem profit de so pozision ek so por?
2. Nomm bann rezon kifer bann Olande prefer Port Sud-Est a Port Nord-Ouest.
3. Ki lot landrwa dan larezion ti kapav akeyir bann Olande pou zot bann eskal?
4. Dan ki leta eski bann Olande les lafonn ek laflor lokal?
5. Eski nepli ena personn dan Moris kan bann Olande ale?

Aktivite Konpreansion

1. Reponn par vre (V) ou fos (F).

- a. Bann Olande vinn Moris premie fwa alafin 16em siek.
- b. Bann Olande ti plant boukou pie dan Moris.
- c. Bann Olande ti pe vinn kasiet zot bann trezor dan Moris.
- d. Laplipar plant ek zanimi ki ti ena sa lepok-la dan Moris nepli existe.
- e. Sa fer deza karant an ki bann Olande pe vinn Moris regilierman kan zot sey etablir enn koloni dan lil.

f. La-Oland anvway zis bann zom ek enn gouverner pou demar koloni-la.

g. Tou Olande ti pe res parti Grand Port.

h. Bann Olande ti pe avoy dibwa lebenn dan Lenn ek Lazi.

i. Governer Stel amenn kann dan Moris zis enn an apre ki bann Olande finn instal zot dan lil.

j. Se bann Olande ki finn fer premie semin dan Moris.

k. Enn parti esklav bann Olande sove, al res dan bwa.

l. Bann Olande aret vinn Moris enn fwa ki zot finn devlop Kap Bonn Esperans dan Sid Afrik.

2. Reponn dan to kaye.

a. Ki Moris ti resanble kan bann Olande dekouver li?

b. Kouma bann Olande ti pe pas zot letan pandan ki zot ti dan lil?

c. Ki de landrwa kot bann Olande finn etablir dan Moris?

d. Ki bann differan rezon ti pe fer bann Olande koup boukou bwadebenn?

e. Dir kot “*Chemin des Hollandais*” koumanse ek kot li fini. Dapre zot, kifer ti ranz li?

f. Ki lavantaz Port Nord-Ouest ti ena par rapor a Port Sud-Est?

g. Ki bann differan rezon kifer bann Olande kit Moris?

h. Explike kifer kapav dir ki se bann esklav Malgas ki bann premie Morisien.

3. Vokabiler

a. Donn enn mo ki oule dir “arete pandan enn vwayaz, pas enn ti letan avan repran vwayaz”.

Eski se enn mo ki ankor servi zordi ?

b. Ki nom metie ena so lorizinn dan dibwa ebenn ? Kifer sa nom-la dapre twa?

Indikater letan

Bann mo ou expresion ki donn nou enn indikasion lor deroulman enn aksion dan letan (pase, prezant, fitir).

Examp:

Yer Jeremy ti vizit mize Mahébourg. (Yer indik pase; enn aksion ki fini deroule)

Lane prosenn mo pou aste enn bisiklet. (Lane prosenn indik fitir; enn aksion ki pankor deroule)

Aktielman mo dan sinkiem. (Aktielman indik prezant; enn aksion ki pe deroule aster-la)

1. Mo lir sa text-la ek mo soulign bann indikater letan.

Lindi dernie Jacob ti al galoupe pre kot montagn. Kan li ariv laba, enn kiksoz atir so latansion. De lwin, pre kot enn lakav, li trouv enn kiksoz pe briye. Li ti krwar enn bizou sa. Deswit li al gete kiete sa. Me kouma li koste, zafer-la avole al inpe pli lwin. Zame Jacob finn trouv enn kiksoz parey avan. Sa kreatir-la resanble enn papiyon me so lezel ti pe briye kouma lor ek so lizie kouler emrod. Sak fwa Jacob fer de-trwa pa anver papiyon-la, li avole li al inpe pli lwin. Finalman, papiyon-la rant dan lakav.

2. Mo ranpli tire avek enn indikater letan konvenab.

(detanzantan, anmemtan, sa zour-la, avan, lavey)

Yohann ti pe marse bor laplaz.

Li get so mont parski li bizin retourne _____ 09:00. Alor
ki li pe get so mont ek li pe marse _____, so lipie kogn
avek enn koray ek li tonbe. Erezman li pa finn blese. Li panse ki sa
koray-la kapav provok blesir lezot dimoun ank. Alor li desid pou
anter koray-la dan disab. Kan li pe fouye, li trouv kab ki li ti perdi
_____.

Not pou profesor

Aktivite 1

Dan sa aktivite-la, bizin amenn zelev idantifie bann indikater letan.

Pandan ki zelev pe lir sa text-la avek enn bi pou idantifie bann marker letan, zot pou aprann bann reg ki swiv enn marker letan.

Bann marker letan pou permet zelev ekrir enn paragrap avek enn swivi kronologik. Bann zelev pou vinn pli aktif dan manipilasian lang Kreol Morisien avek bann sekans fraz ki fer sans. Sa pou ed zelev servi marker letan dan lekritir.

Aktivite 2

Sa aktivite-la permet aplik bann marker letan dan enn text.

Lekritir nimero

Ena de fason pou ekrir nimero:

1. An sif

Examp: 0, 2, 7, 11, 151, 991, 1511, 1999

2. An mo

Examp: zero, de, set, onz, san sinkant-e-enn, nef-san katrovin-onz, mil sink-san onz, mil nef-san katrovin-diznef

1. Mo dir si nimero-la an sif ou an mo.

a. 17	f. mil set-san sinkanntrwa
b. set-san nef	g. 1877
c. nef-san swasannset	h. 1187
d. 1877	i. mil wit-san karannset
e. mil kat-san venntrwa	j. 1721

Itilization tredinion (-) dan lekritir nimero an mo

Dan lekritir sif, nou servi tredinion pou ekrir tou bann sif ron ki miltip san, mil, milyon (200, 4000, 3000)

Examp:

200	→	de-san
3000	→	trwa-mil
4000	→	kat-mil
2 000 000	→	de-milyon

Not pou profesor

Aktivite 1

Sa aktivite-la permet zelev fer distinksion ant nimero ki finn ekrir an sif ek bann nimero ki finn ekrir an mo. Finn met sa aktivite-la pou permet zelev bouz progresivman dan laprantisaz lekritir nimero.

Aktivite 2

Sa aktivite-la permet zelev aplik tredinion (-) dan lekritir bann nimero an mo. Finn donn enn explikasion ek zelev pou bizin aplik sa dan sa aktivite-la.

Li importan ki nou prezant tou zelev, indepandan de zot nivo akademik, bann nimero an sif akonpagne avek zot lekritir an mo. Fer sa lor enn papie ki bien vizib afin ki zot abitie avek sa.

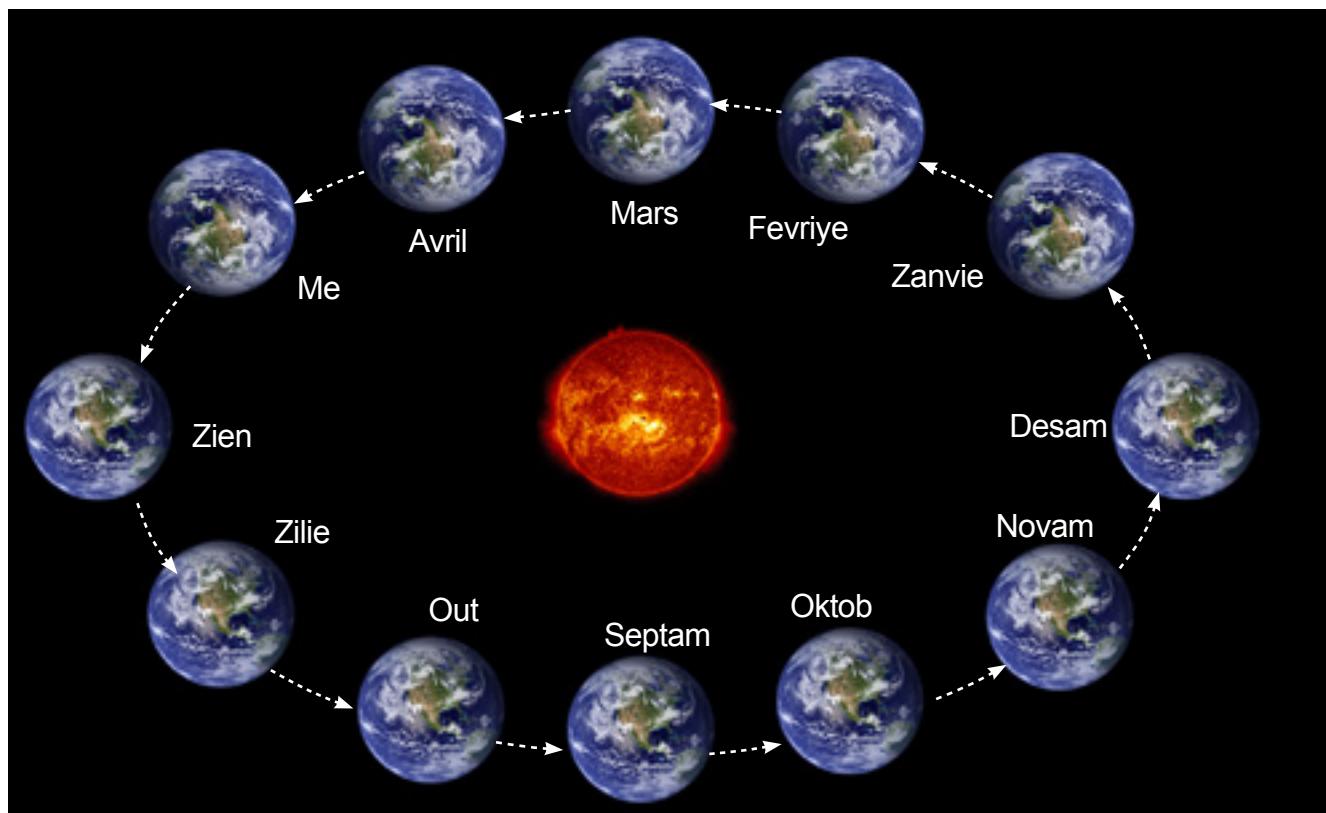
2. Mo ekrir mo ki koresponn a sak sif.

- a. 300 _____
- b. 400 _____
- c. 2000 _____
- d. 5000 _____
- e. 3 000 000 _____
- f. 7 000 000 _____

Dekoupaz letan: zour, semenn, mwa, lane.

Enn lane reprezent letan ki later pran pou fer enn letour konple soley.

Enn zour reprezent letan ki later pran pou fer enn letour lor limem dan sans invers zegwi revey.

a. Komie zour ena dan enn lane?

b. Komie semenn ena dan enn mwa?

c. Komie zour ena dan enn semenn?

d. Komie zour ena dan enn mwa?

*Dan enn lane ena **365 zour**. Me tansion!*

*Enn lane lor kat **bisextil** parski ena **29 zour** dan Fevriye. Lerla, bann lane bisextil ena **366 zour**.*

*Lane **2008, 2012 ek 2016** se bann lane **bisextil**.*

Not pou profesor

Dan enn **lane** ena **365 zour**. Me tansion!
Enn lane lor kat **bisextil** parski ena 29 zour dan Fevriye. Lerla, bann lane bisextil ena 366 zour.
Lane **2008, 2012 ek 2016** se bann lane **bisextil**.

Ena bann mo spesifik ki servi kan nou anvi nomm bann lane ki pase, bann zafer ki pase enn fwa dan enn lane, ki pase enn fwa par mwa, enn fwa par semenn ek toulezour.

Par examp:

- **10** lane, se enn **deseni**

- **100** lane, se enn **siek**

- **1000** lane, se enn **milener**

- Kiksoz ki pase toule lane, nou dir ki li **aniel**. *Enn fet ki fer toule lane, se enn fet aniel.*

- Kiksoz ki pase enn fwa par mwa, nou dir ki li **mansiel**. *Enn magazinn ki sorti toule mwa,*

se enn magazinn mansiel.

- Kiksoz ki pase enn fwa par semenn, nou dir ki li **ebdomader**.

Enn zournal ki sorti toule Dimans, se enn zournal ebdomader.

- Kiksoz ki pase toulezour, nou dir ki li **kotidien**.

Enn manze ki nou manze toulezour, se enn manze kotidien.

Not pou profeser

Konn lir enn kalandriye li importan dan lavi toulezour. Pou ki akizision laprantisaz konteni enn kalandriye fer gradielman, bann aktivite-la finn konsewar dan enn fason progresif.

Nou atann ki zelev deza konn bann mwa lane ek bann zour lasemenn. Priyorite, se ki nou montre zot ki manier get bann dat spesifik dan enn kalandriye.

1. Mo servi diksioner pou definir sak mo ek mo ekrir enn fraz avek sakenn.

a. kalandriye

b. ebdomader

c. siek

d. mansiel

e. trimes

f. bimansiel

Not pou profeser

Enn diksioner enn zouti importan dan anrisisman vokabiler. Sa aktivite-la permet zelev aprann bann nouvo mo. Li importan pou travay sa aktivite-la plizier fwa afin ki zelev memoriz sa bann mo-la.

Ki finn vinn avan? Poul ou dizef?

Lektir Konpreansion

Developman Moris atraver so bann batiser

Se an 1715, swa 5 an apre ki bann Olande finn ale, ki Lafrans pran posesion lil Moris – seki fer Larenion ek Rodrig ousi otomatikman vinn bann posesion Lafrans.

Bann Franse apel Moris ‘l’Ile de France’ me zot pa ti okip li toutswit. Zot al instale dan lil Bourbon – nom ki zot donn Larenion. Se an 1721 ki zot instal zot dan Port Sud-Est, kot bann Olande ti ete avan. Zot sanz nom landrwa-la ek apel li Vieux Grand Port. Me zot realize vit ki Port Nord-Ouest enn pli bon por. Li ti pli fasil pou bato rantre ek sorti; apre, so larad naturel ti bien proteze kont divan alize ki soufle depi Sid-Es (South-East Trade Winds, an Angle). Dan Port Sud-Est, kan divan alize soufle, bato a vwal pa ti kapav sorti fasilman. Lerla mem bann abitan l’Ile de France bouze, al kre kartie zeneral bann zil dan Port Nord-Ouest.

Kan Mahé de Labourdonnais vini kouma Gouverner an 1736, li sanz nom Port Nord-Ouest, fer li vinn Port-Louis, an loner lerwa Lafrans ki ti apel Louis.

Labourdonnais ti ena enn vizion kouma pou devlop l’Ile de France ek Port-Louis. Avek bann plan par bann inzenier kouma Cossigny ek bann artizan ek zouvriye ki li fer vini depi Lafrans, ek ousi depi Lenn ek Lafrik, Labourdonnais zet baz developman dan lil. Me Konpagni de Zind pa ti ase ekout li. Zot ti plis interesse ar komers dan Lenn. Apre, bann kolon dan lil Bourbon pa ti pe kontan parski l’Ile de France ti pe plis devlope ki zot lil. Finalman Labourdonnais bizin retourn Lafrans. Lerwa pou mem met li dan prizon La Bastille. Se laba ki li pou mor kouma enn mizerab.

Kestion oral:

1. Kifer bann Franse pa instal zot toutswit dan Moris an 1715?
2. Kot zot ale dabor?
3. Ek dan Moris, kot zot ale? Kifer zot bouz depi laba? Kot zot ale lerla?
4. Ki sann-la ki donn Port-Louis so nom? Kifer li finn donn li sa nom-la ?
5. Ki inzenier ki finn ed Labourdonnais plann ek amenaz
Port-Louis kouma li ti oule?
6. Eski Labourdonnais pou rekolte laglwar pou so travay? Ki pou ariv li?

Se Pierre Poivre ki vinn dan l'Ile de France kouma administrater apre Mahé de Labourdonnais. Li agrandi ek fer dragaz lepor, aranz semin, donn terin pou fer konstriksion dan Port-Louis, ankouraz lagrikiltir dan bann abitasion, diviz lil an kartie – Nou bann distrik zot nom ek zot lorizinn vinn depi la.

Port-Louis ti enn lavil bien anime ek prosper. Ti ena teat kot ti pe zwe bann pies ek lezot spektak ki ti lamod dan Paris an Frans; ti pe donn bann gran bal ek resepsion kot bann invite souvan ti pe met bann linz ki zot ti finn fer vini depi Paris. Ti ena boukou magazin, kafe, kot ti kapav lir lagazet, ek ousi bann libreri.

L'Ile de France lerla ti pe prodir kafe, disik, sereal kouma dible ek may, ek boukou lezot kiksoz, kouma indigo ki ti ena boukou valer. (Indigo ti enn plant ar ki ti pe tenn linz pou donn zot enn kouler ble.) Nou lil ti finn vinn enn sant komers dan losean Indien. Ti pe atann bal goni vini depi Lenn pou met bann marsandiz-la ek avoy par bato ziska Lafrans. Evidaman, ti ena boukou magazin kot ti pe vann tou seki ti bizin pou repar bato (kouma lakol, goudron, koulou, boulon, etc.), repar ouswa sanz lavwal ek lakord ki ti finn tro ize, ek tou seki ti bizin pou ki lekipaz enn navir kapav tini plizier mwa lor lamer.

Pierre Poivre ti ousi sey protez lanvironnman naturel ek bann lafore. Me lafore ti fi nn deza degrade parski ti bizin dibwa pou devlop lavil, mont lakaz ek fer lagrikiltir ek lindistri marse.

Konpreansion

Kestion oral:

1. Eski Poivre kas travay Labourdonnais ou li kontinie li?
2. Ki kalite lavil Port-Louis ti ete?
3. Ki Moris ti pe prodir dan sa letan-la?
4. Ki kalite magazin ti ena dan Port-Louis?
5. Eski Poivre ti interese nek avek Port-Louis ek negliz tou leres?

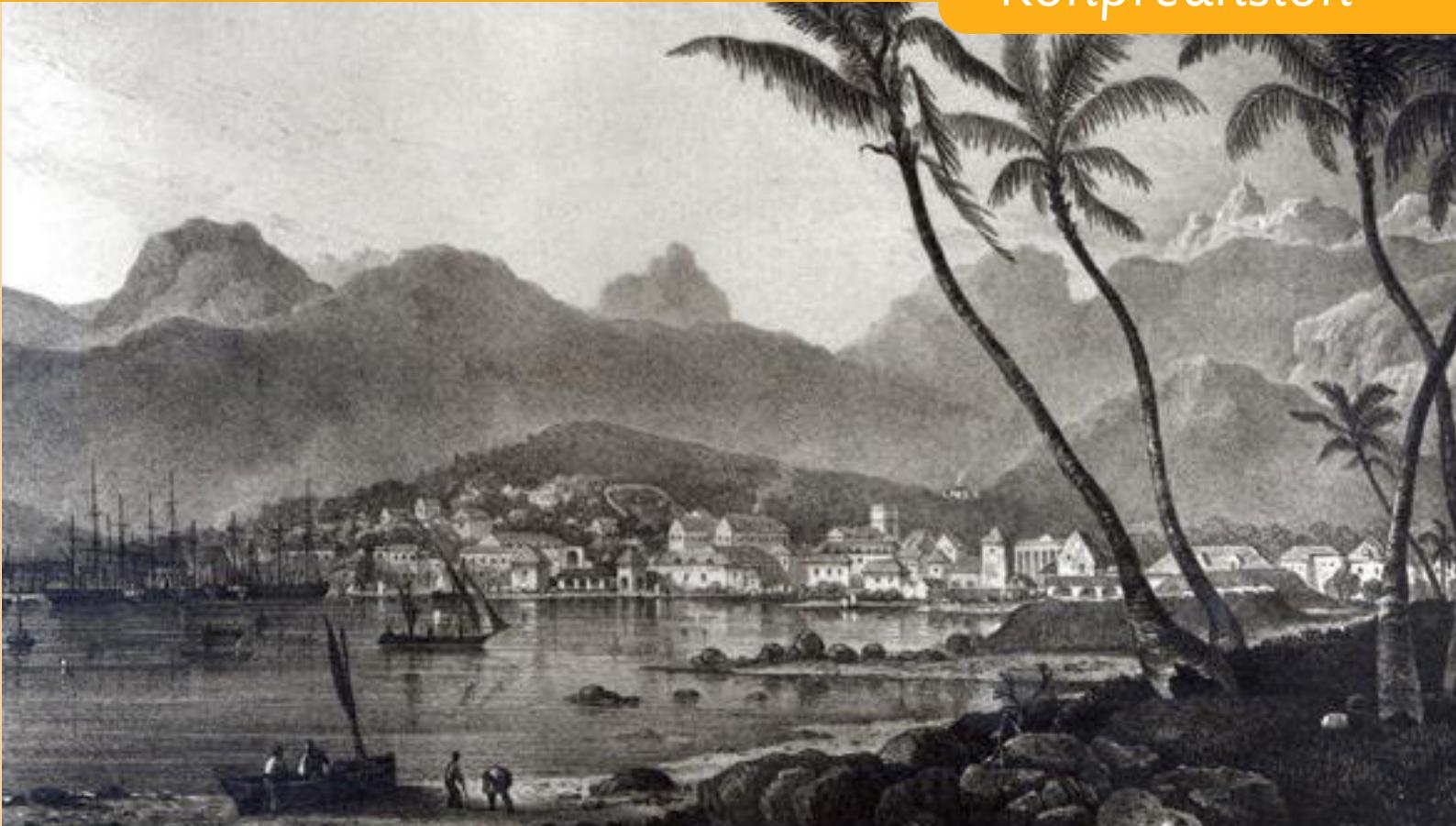

Moris ti finn bien sanze. Li ti enn lepor ek so lavil, avek so bann abitasion dan lakanpagn. Ti ousi ena plantasion enn varyete prodiksion agrikol me ziska larive bann Angle an 1810, se touzour komers ki ti pli importan. L'Ille de France ti finn mem vinn enn baz pou bann korser kouma Surcouf ki ti pe menas komers bann Angle dan losean Indien.

Kan Moris vinn enn koloni britanik, plantasion kann pran limportans. Prodir disik pou export ver Langleter. Sa vinn sanz zeografi Moris. Lindistri sikriyer pou amenn enn lot tip devlopman. Gouvernan britanik pou ankouraz bann planter ek devlop lepor e lezot infrastruktir pou facilite prodiksion ek exportasion disik. Li pou aboli esklavaz an 1835 ek ranplas li par enn sistem travay lor kontra. Angaz bann travayer Indien lor enn kontra 5 an pou zot defris bann bwa, plante ek rekolte kann. Zot viv lor plantasion, dan bann kan sikriye. Siperfisi terin plante ar kann sorti 9 000 arpan pou vinn 110 000 arpan an 1855 ek 170 000 arpan an 1910, swa preske vin fwa plis dan lespas enn siek.

Bann ansien esklav pou refiz re-al travay lor plantasion; zot pou prefer al viv dan Port-Louis, andeor plantasion, ek lor lakot. Zot koumans kree enn-de vilaz.

Dan bann lane 1860 mem ki malarya fer so laparision dan Port-Louis. Finalman li vinn enn lepidemi. Rel ti fini konstrir lerla. Bann dimouunn koumans kit Port-Louis ek al res dan bann vilaz dan Plaines Wilhems kot klima pli fre. Se sa bann vilaz-la ki pou vinn bann lavil avan lafin 19em siek. Curepipe ek Beau Bassin/Rose-Hill sirtou vinn bann lavil importan; an-efe zot lor lakrwaze semin rel ek larout.

Me apartir bann lane 1880, konpetision avek lezot pei fer pri disik tonbe. Sa obliz bann ti moulin ferme ek regroupe dan bann gro moulin. Bann propriyeter plantasion morsle zot bann later marzinal, ki difisil travay ek pa donn boukou rannman, ek vann zot avek labourer, ki bann travayer angaze ki ti vinn depi Lenn. Bann labourer ki aste terin koumans plant kann lor la. Se zot ki vinn seki nou apel bann "ti planter" zordi. E se koumsa ki bann vilaz koumans forme inpe partou dans lil, sirtou dan Lenor ek Les.

Kestion oral:

1. Ki ti prinsipal aktivite pandan ladministrasion Pierre Poivre?
2. Eski bann Angle kontinie mem model devlopman ki bann Franse?
3. Ki lane Angle aboli lesklavaz?
4. Ki sann-la ranplas bann esklav? Lor ki kondision?
5. Ki bann ansien esklav fer?
6. Ki manier ena travayer finn vinn ti planter?

Aktivite Konpreansion

1. Reponn par vre (V) ou fos (F).

- a. Bann Franse pouz bann Olande deor depi dan l'Ile de France.
- b. Bourbon ek Larenion, mem lil sa.
- c. Bann Franse instal zot dan Moris, Ile de France, an 1710.
- d. Port Sud-Est ek Vieux Grand Port, mem landrwa sa.
- e. Konpagni Zeneral de Zind ti plis interese avek Lenn ek Lazi ki avek Moris.
- f. Labourdonnais ti fou; li ti pe fer bann vizion lor Moris.
- g. Port-Louis enn lavil ki finn devlope brik-brak, kouma gagne.
- h. Poivre diviz Moris an kartie ek se sa bann kartie-la ki finn vinn bann distrik ki ena zordi zour.
- i. Zordi, dan Moris, ankor prodir bann mem kiksoz ki dan lepok Franse.
- j. Surcouf ti pe atak bann bato Konpagni de Zind Fransez dan losean Indien.
- k. Gouvernman britanik fer devlopman Moris an fonksion lindistri disik.
- l. Lepok Angle preske tou lafore ti fini disparet.

2. Reponn par bann fraz dan to kaye.

- a. Ki manier divan alize ti importan dan lavi bann ki ti pe viv ou ti pe fer eskal Moris ?
- b. Ki Moris pou selebre an 2036 ?
- c. Kifer Konpagni de Zind pa ti pe ekout Mahé de Labourdonnais?
- d. Ki desision importan bann Angle pran lor lesklavaz ?
- e. Kan eski lepidemi malarya deklare dan Port-Louis? Ki dimounn fer lerla?
- f. Kifer Curepipe ek Beau-Bassin/Rose-Hill vinn bann lavil importan?

Lekritir nimo

Not pou profeser

Nou servi tredinion pou ekrir bann sif ki terminn par 1 (21, 71, 201).

Parski ena enn "e" omilie, nou servi tredinion avan ek apre "e"-la.

Examp:

- 21 → vint-e-enn
- 51 → sinkant-e-enn
- 71 → swasant-e-onz

Nou servi tredinion pou fer lektir bann sif an mo vinn pli fasil. Si nou ekrir **sanenn** pou koresponn a 101, nou kapav pronons li **sanenn** ek pa **sanenn**. Pou sa rezon-la, nou separ zot avek enn tredinion, **san-enn**.

3. Mo ekrir let ki koresponn a sak sif.

- a. 41 _____
- b. 81 _____
- c. 101 _____
- d. 501 _____
- e. 4001 _____
- f. 7001 _____

4. Mo ranpli tire avek mo apropriye ki trouv dan braket.

- a. Le _____ Me, Laura ena randevou kot dantis. (*vint-e-enn, vintenn*)
- b. Ton Piko finn lapes enn _____ karang. (*vint-e-enn, vintenn*)
- c. Kelly bizin kwi apepre enn _____ liv diri pou so bann invite. (*trant-e-enn, trantenn*)
- d. Mwa Desam ena _____ zour. (*trant-e-enn, trantenn*)
- e. Madam Camille fini gagn swasant an, me li ankor paret dan so _____.
(*karant-e-enn, karantenn*)
- f. Gran promosion. Enn _____ kaye san paz pou selman sinkant roup. (*douzenn, douz-enn*)

Aktivite 3

Bann aktivite lor lansengnman lekritir nimo an sif finn formile dan enn manier progresif. Sa bann aktivite-la konsern tretman tredinion (-) ek zot reg dan lekritir nimo an sif. Obzektif prinsipal sa aktivite-la se fer zelev aplik itilizasion tredinion (-) dan bann nimo ki terminn avek sif 1.

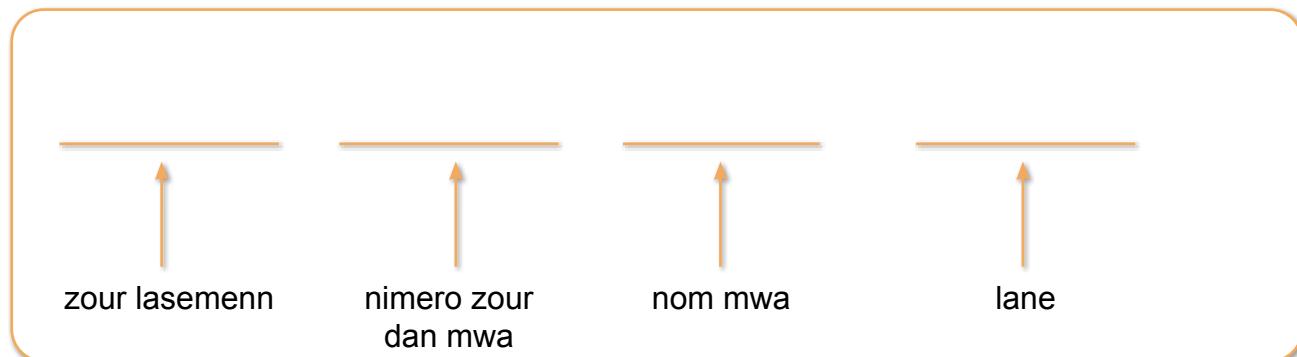
Aktivite 4

Dan enn lapros zeneral, lansengnman enn lang bizin kapav permet devlopman enn zelev dan diferan sitiasion. Ena bann savwar, kouma aplikasian Aktivite 3 dan enn fraz, ki neseser si nou anvi ki bann zelev vinn bann lekter ki kapav servi seki zot aprann dan enn fason otonom. Sa aktivite-la ranforsi konesans lekritir bann sif. Si arive ki zelev pe gagn difikilte pou konpran bann mo (opsion repons ki trouv dan braket) ki pa finn servi tredinion (-), fer zot servi diksioner.

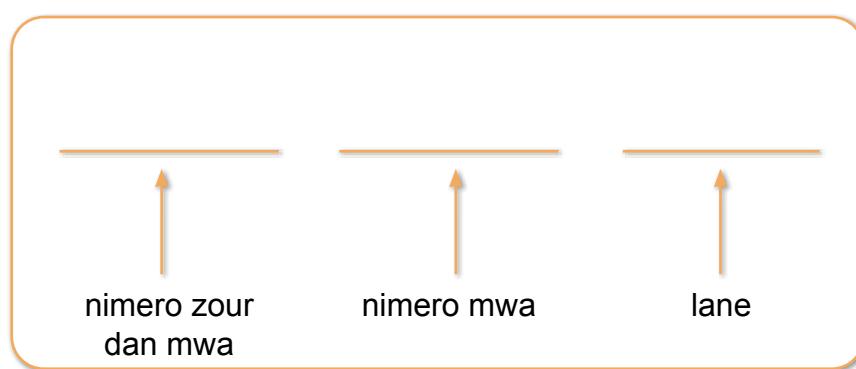
Dekoupaz letan: dat ek kalandriye

1. Konplet avek dat zordi.

(version long)

(version kourt)

2 . Mo ekrir nimero sak mwa dapre zot lord kronologik.

Mars	D	Oktob	D	Desam	D
Zilie	D	Me	D	Zien	D
Novam	D	Avril	D	Fevriye	D
Zanvie	D	Septam	D	Out	D

Not pou profeser

Aktivite 1

Laprantisaz bann eleman enn kalandriye, repoz larzman lor kat eleman kle: 1. lane, 2. mwa, 3. semenn, ek 4. zour. Enn dat permet nou gagn enn reper dan letan.

Ena de fason ekrir dat: 1. version long ek 2. version kourt. Li importan ki zelev abitie avek sa de form-la.

Aktivite 2

Dan lekritir dat, sak mwa ena enn nimero. Sa aktivite-la permet zelev gagn enn konpreansion lor ki manier sak mwa finn gagn so nimero.

3. Reponn bann kestion dan lespas ki finn done.

a. Ki nimero mwa Mars? _____

Not pou profeser

Aktivite 3

Sa aktivite-la permet zelev manipil seki zot finn aprann dan aktivite presedan. Zelev pou observ nimero bann mwa ek reponn sa kestion-la.

b. Ki mwa ena nimero 5? _____

c. Ki nimero mwa Septam? _____

d. Ki mwa ena nimero 12? _____

4. Ekrir version kourt sa bann dat-la dan lespas ki finn done.

Finn fer enn lexanp pou twa.

a. 18 Avril 2010 18/04/10

b. 25 Septam 1998 _____

c. 31 Out 2017 _____

d. 16 Mars 1965 _____

e. 29 Zien 2012 _____

f. 25 Desam 2016 _____

Not pou profeser

Aktivite 4

Lide sa aktivite-la, se pou amenn enn lapros konstriktiv se ki zelev finn aprann dan bann aktivite presedan.

Vokabiler

5. Reponn bann kestion dan lespas ki finn done.

a. Ki lane reprezante lor sa kalandriye-la? _____

b. Komie zour ena an Fevriye? _____

c. Eski se enn lane bisextil? _____

d. Komie zour ena an Mars? _____

e. Ki zour le 16 mars tonbe? _____

f. Komie Lindi ena an Avril? _____

g. Ki zour le 20 Avril tonbe ? _____

h. Konplet sa fraz-la : Dernie zour Mwa Zanvie ti enn _____

i. Vakans premie trimes koumans le 4 Avril ek fini le 19 Avril. Kolorye sa peryod-la ann zonn.

j. Le 15/01, eski se enn Mardi ? _____

k. Komie zour ena ant le 21 Fevriye ek le 3 Mars 2015

l. Ki zour Fet Lindepandans tonbe ? _____

2015							
Zanvie							
D	L	M	M	Z	V	S	
					1	2	3
4	5	6	7	8	9	10	
11	12	13	14	15	16	17	
18	19	20	21	22	23	24	
25	26	27	28	29	30	31	

Fevriye							
D	L	M	M	Z	V	S	
1	2	3	4	5	6	7	
8	9	10	11	12	13	14	
15	16	17	18	19	20	21	
22	23	24	25	26	27	28	

Mars							
D	L	M	M	Z	V	S	
1	2	3	4	5	6	7	
8	9	10	11	12	13	14	
15	16	17	18	19	20	21	
22	23	24	25	26	27	28	
29	30	31					

Not pou profesér

Aktivite 5

Sa aktivite-la donn enn lexanp konkre dan itilizasion kalandriye. Sa aktivite-la neseser pou ki zelev gagn posibilite aplik bann paramet ki li finn akerir afin ki li konstrir enn metriz dan lektir enn kalandriye.

Konze Piblik	
Nouvel An	Zedi 01 Zanvie
Nouvel An	Vandredi 02 Zanvie
Abolision Esklavaz	Dimans 01 Fevriye
Thaipoosam Cavadee	Mardi 03 Fevriye
Maha Shivaratrie	Mardi 17 Fevriye
Chinese Spring Festival	Zedi 19 Fevriye
Lindepandans	Zedi 12 Mars
Ugaadi	Samdi 21 Mars

Avril							
D	L	M	M	Z	V	S	
				1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11	
12	13	14	15	16	17	18	
19	20	21	22	23	24	25	
26	27	28	29	30			

François Chrestien, “Le pauvre diable”,
Les Essais d'un bobre africain, 1820.

Moi resté dans ein' p'tit la-caze
 Qui faut baissé quand pour rentré ;
 Quand mon la-tête, dans son faitaze
 Mon li-pié là haut son plancé...

Charles Baissac, “Zistoire Yève av Couroupa”,
Le Folk-Lore de l'Île Maurice, 1888.

Ene zour papa yève ti passe à côté éne nique mouces en pendant dans éne brance.
 Si pas qui li maziné, li monte làhaut banoir, li amarre éne lacorde autour nique
 mouces, li dicendé, li assisé, lacorde dans so lamain, mais li reste tranquille, napas
 bouzé.

Misié Lézize dé Ségré, “Louloup are licien”,
Zolies Zistoires, 1939.

Dans ène grand bois forêt ti resté ène louloup lapeau lézos, vente touzours plate, la
 cause licien dans balisage ti veille bien zanimaux zot bourzeois. Zamais li ti gagne
 chance trappe quand même ène mouton maigue ou ène ptit cabri.

Aktivite

- Eski to kapav lir sa 3 text-la fasilman? Si non, kifer?
- Kan to konpar text 1820 ek text 1939, ki to remarke?
- Re-ekrir sa bann text-la dan Kreol Morisien ki koze azordi.

Rodrig atraver letan

(Enn lartik Paul Darry Perrine, ofisie mize Rodrig)

Kan Portige ti vizit Rodrig an 1528, zot ti desid pou donn li sa nom-la an-loner Diego Rodriguez ki ti enn navigator. Bann Franse finn vizit Rodrig an 1638 me zot pa ti reste. Francois Leguat ek so bann kamarad ti reste Rodrig an 1691 ek sa letan la ti enan bokou torti lor lil.

Se an 1735 ki Franse ti koumans koloniz Rodrig. Sa letan-la, Mahé de Labourdonnais ti gouverner Moris. Rodrig finn reste enn teritwar Franse ziska 1809 kan Amiral Bertie, enn komandan laflot Britanik, ti pran posesion lil-la ek ti desid pou apel li ofisielman Rodrig apartir 1810.

Malgre li ti vinn enn parti Moris apartir 1814, se apre lindepandans 1968 ki Rodrig finn gagn enn reprezantan dan parlman Morisien. An 1967, Rodrige finn vote premien fwa ek an 1982, enn Rodrige finn rant dan parlman kouman minis Rodrig.

Depi le 12 Oktob 2002, Rodrig finn akerir enn stati lil otonom. Antan ki lil otonom, Rodrig kapav pran desizion pou so lavansman.

Avion finn poze premie fwa Plaine Corail an 1972

Kestion Resers:

1. An 2002, Rodrig ti eli premie Sef komiser, kouma li ti apele?
2. Kouman aeropor Rodrig apele? Eski li finn sanze oubien finn res parey ?

Lagrikiltir dan Rodrig atraver letan

(Enn lartik Paul Darry Perrine, ofisie mize Rodrig)

Exportasion prodwi Rodrig ti koumanse an 1735 kan bann Franse ti koumans kolonizasian. Sa letan-la, Mahé de Labourdonnais ti gouverner Moris ek li ti donn bann premie kolon enn mision pou lasas torti pou ravitay bann bato ‘Compagnie des Indes’.

An 1794, Philibert Maragon ti arriv Rodrig pou develop lagrikiltir ek lelvaz. Me lakoz terin lapant, Rodrige finn kapav fer zis enn lagrikiltir sibzistans. Savedir plant seki li manze ek manz seki li prodir.

Ver 19em siek, bann prodwi lelvaz ek lapes ti pe koumans komersialize. Sa lepok-la, Rodrig ti export prodwi agrikol ver Moris ek ti apel li ‘grenie moris’. Malerezman, bann agrikilter Rodrige ti mank lexperyans dan domenn komers. Zot ti bon agrikilter me pa ti konn negosie avek komersan. Souvan zot ti pe gagn tigit larzan pou zot prodwi.

Apre deziem lager mondial, an 1945, Rodrig finn konn enn developman dan so lagrikiltir ek so lekonomi. Apre lindepandans Moris an 1968, Rodrig finn konn enn akselerasion dan developman infrastruktir ek servis piblik.

Foto ansien bazar Port Mathurin

Prodikson Ekri

1. Ekrir enn text informatif lor diferan moman importan dan listwar Lil Moris.

Servi bann group mo ek kestion ki finn done pou ekrir.

- Ki bann diferan nom Moris finn gagne e par ki?
- Ki sann-la finn donn nom 'Moris' a nou ti zil?
- Ki bann premie imigran? Ki zot finn amene dan nou pei?
- Apre depar bann imigran Olande, ki dega zot finn kite?
- Ki sann-la ti pran posesion lil an 1715? Kouma zot finn devlop Moris?
- Ki bann personalite ki finn mark listwar Moris?
- Kouma Moris finn vinn enn koloni Britanik?
- Ki finn arrive apre 1968 ek 1992?
- Ki bann nouvo sanzman ki finn vini apre?

batay Grand Port	abolision esklavaz
Maurice Van Nassau	imigran indien
Dina Arobi	sklav
bwa debenn	dodo/ torti zean
Mahé de Labourdonnais	lindependans

Not pou profeser

Aktivite 1

Obzektif

- Ekrir enn text informatif apartir bann kestion, mo ki finn done ek konesans ki zot finn akerir

Abord sa aktivite lekritir la dan enn lapros komunikatif atraver interaksion ant zelev ek profeser.

Demar aktivite-la kouma enn aktivite oral:

Demann zot fer enn rezime zistwar Moris dapre bann text lektir-konpreansion ki zot finn deza fer.

Apre, met bann zelev an group trwa ek demann zot reponn bann kestion pou ekrir zot text.

Demann sak group vinn devan klas ek lir seki zot finn ekrir.

Profeser fer koreksion neseser avan met

Aktivite 2

Obzektif

-Bann zelev bizin kapav lir ek relie sak group mo pou fer fraz

- Zot bizin met sak fraz an-ord pou form enn zistwar

Koumans aktivite-la oralman. Amenn zot koz lor bann esklav. (Finn fer mansion dan text konpreansion)

Demann zelev travay tousel. Sak zelev lir avan relie sak fraz. Profeser kapav gid zot ek koriz bann fraz. Demann ousi zelev rekopie bann fraz san kit fot.

2. (i) Relie parti A avek parti B pou fer bann fraz.

Finn fer enn pou twa.

A

B

Zot ti pe pas bien mizer	•	• ti travay dan karo.
Serten esklav ti pe sove	•	• ek sibir tortir ek pinision zot met.
Laplipar bann esklav	•	• labolision esklavaz.
An 1839, tou esklav	•	• <i>ti pe aste bann esklav.</i>
<i>Bien lontan, bann kolon</i>	•	• ek zot desandan ti lib.
An 1835, finn ena	•	• ek al kasiet lor montagn Le Morne

(ii) Re-kopie bann fraz an-ord pou form enn ti zistwar san kit fot.

1. Bien lontan, bann kolon ti pe aste bann esklav.
2.

Kronolozi

Sa mo-la vedir **lord** dan ki **bann evennman deroule**.

1. Mo lir sa text-la ek reponn bann kestion.

Yer mo ti al lamer Bluebay. **Azordi** mo pe al Rose-Hill pou aste enn per savat. **Answit**, mo pou dezene kot mo matant Viveka ki res Stanley. **Apre** mo pou retourne lakaz.

- a. Eski to trouve ki bann mo an gra indik lord dan ki bann aksion arive?
 - Ki vinn avan? Yer ou azordi?

- b. Dan lazourne azordi, ki aksion deroul avan?
 - (i) aste savat
 - (ii) al lamer
 - (iii) retourne lakaz

- c. Mo fer lalis tou bann evennman (Ev.) ek aksion ki pe koze dan text-la ek mo met zot dan lord.
 Ev. 1 — al lamer Bluebay
 Ev. 2 — _____
 Ev. 3 — _____
 Ev. 4 — _____
 Ev. 5 — _____

- d. Kan eski dimounn ki pe koze la pe rakont tousala?

- e. Si li kontinie rakont seki pou arive par laswit, kouma li pou fer konn sa? Ki kalite mo li pou kapav servi?

- f. Si seki li rakonte depas seki arive sa zour-la, ki manier li pou fer kone?

Not pou profesor

Aktivite 1
Obzektif
 - Fer zelev metriz lorganizasion tanporel enn text

Sa aktivite-la viz enn aprofondisman konesans dan laprantisaz kronolozi. Zelev pou aprann sitie zot dan enn text. Zelev pou egalman devlop konpetans pou ekrir zistwar.

Si zelev pe gagn difikilte pou reponn parti (e), gid zot.

2. Mo ekrir bann indikasion letan dapre enn lord kronolozik.

- a. lasemann prosenn, zordi, avan-yer, demin, yer
Ki ed twa trouv lord kronolozik la?
- b. lot zour-la, yer gramatin, apredemin, yer swar, zordi, dan kinz zour
- c. plitar, aster-la, taler-la, lontan
- d. kan mo pou ena mo prop lakaz, kan mo ti tibaba, mo fek gagn enn travay, aster mo pou ramas mo kas, kan mo ti dan trwaziem, lane dernier
Sann fwa-la ki ed twa trouv lord kronolozik la?
- e. 1968 — 1710 — 1992 — 2036 — 1638 — 1810 — 2018
Isi, ki to finn servi pou to etablir to lalis dan lord kronolozik?

3. Mo klas sa bann aksion-la dapre enn lord kronolozik.

- a. manz salad — al Plaine Champagne — azout disel pima — koup an rondel — kas goyav desinn
- b. atas lase — met soset — met soulie — al lekol
- c. aroze — plante — prepar later — vann dan bazar — rekolte — aste lagrin
- d. nавиге, вey lorizon, akoste lor lil, anbarke, lev lank, apersevwar enn lil, fer eskal, repran lamer
- e. rant dan vag, met plans a vwal dan delo, naze-rekiper plans, vinn lor laplaz Tamarin, perdi lekilib, vey vag, mont lor plans a vwal, mont avek vag, rekoumanse
- f. relir devwar-la enn dernie kout, lir kestion matematik, reflesi, prepar mo kaye ek mo plimie, soulign bann mo avek mo kreyon, verifie mo repons, sey trouve dan mo latet ki bizin fer, tir mo liv, ekrir dan kaye, trouv repons, kalkile si repons posib, relir kestion.

Not pou profesor

Aktivite 2

Obzektif

- Amenn zelev ekrir enn sekans dapre lozik letan

Se enn aktivite kot prezant bann zelev diferan manier konsewar letan.

Li ousi permet zelev akerir enn vokabiler pli larz lor sa size-la.

Aktivite 3

Obzektif

- Aprofondi konpreansion kronolozi avek klasman bann aksion selon enn lozik letan

Ou kapav prezant sa aktivite-la apartir enn seri zimaz. Ou ousi kapav met bann eleman fraz lor bann bout bristol

4. Mo konplet sak fraz avek enn mo apropriye.

(milener, dabor, depi, pou koumanse, ziska, quotidien, anmemtan)

- _____ midi _____ enn-er, nou ena ler dezene.
- Nou apel enn zournal ki sorti toulezour enn _____.
- Si zot koz _____, personn pa pou konpran so kamarad.
- Nou kapav koumans enn zistwar avek bann mo kouma _____ ou _____.
- Aktielman, nou pe viv dan trwaziem _____.

5. Mo ekrir deroulman bann evennman dapre zot lord kronolozik.

Ex: Bann Franse debark lor lil Moris ek mark landrwa-la kouma zot posesion di-z-an apre ki

bann Olande finn kit lil-la.

Ev. 1 — Olande kit Moris.

Ev. 2 — Franse vinn Moris.

a. Apre abolision esklavaz, bann travayer angaze finn vinn depi Lenn.

b. Zordi nou vwayaz par bis. Lontan nou bann gran paran ti pe vwayaz par trin. Kapav dan lavenir nou pou ena bis elektrik.

c. Avan, ti ena enn sel sektor ekonomik ki ti pe rapport nou larzan. Aster nou lekonomi finn diversifie.

d. Yer, mo ti al magazin avek mo mama. Nou ti al aste enn sari pou mo Amay; li pe gagn katrovin z-an. Dayer zordi nou pou al kot li. Tou fami pou vini zot ousi. Mo tonton depi Kanada finn vini depi semenn dernier ek mo matant depi Belzik pe ratre boner zordi. Pe fer enn *kannji* (*enn preparasion abaz diri, bred, brinzel ek satini dal*). Tou dimoun pou reste ek demin pou fer enn gran fet, avek gato laniverser tousala.

Not pou profesor

Aktivite 4

Obzektif

- Fer zelev metriz lorganizasion tanporel enn text

Apre ki zelev finn fer bann aktivite presedan, aktivite 4 pe vinn konsolid savwar zelev dan metriz lorganizasion tanporel enn text.

Aktivite 5

Obzektif

- Konsolid konpreansion kronolozi bann evennman

Sa aktivite-la viz enn aplikasian savwar ki zot finn akerir dan text konpreansion, dan klas istwar, etc. Pou zelev gagn enn reper dan letan, zot pou bizin rod lepok ki sak levennman finn pase ek answit aplik konsep *lord krwasan* (*ascending order*) pou travay sa aktivite-la

Lektir Konpreansion

Moris pandan peryod modern

Dan 20em siek, bann moulin disik finn kontinie santraliz zot prodiksion dan bann gran lizinn modern. Ofil bann lane, bann seki ti pe nepli profitab ti pe bizin ferme. Par examp, an 1862 ti ena 300 moulin; me 50 an pli tar, an 1910, ti res zis 66. An 1953, sif-la vinn 27 ek zordi ena zis 4 moulin ki fer disik dan pei!

Lavi dan bann kan sikriye ek kondision travay dan lindistri sikriyer ti bien difisil. Dan lepor ousi, ki enn sekter ki lie avek lindistri disik, bann doker ek zot fami ti pe viv dan lamizer.

Sa lepok-la, kondision saniter ti preker; boukou lakaz pa ti ena twalet ou alor ti ena pit latrinn. Pa ti ena delo ousi; dimounn ti pe al sers delo larivier pou servi ek bann delo sal ti pe res lamem, fer lamar ek atir moustik. Zanfan ti mars pie-ni ek ti pe zwe dan later. Zot ti pe gagn boukou lever ek lezot maladi kouma lagratel akoz sa bann kondision viv la. Dan Port-Louis, delo stagnan ti pe vinn enn problem. Ti parey lor lakot dan Lenor ek Lwes. Finalman malarya fane dan sa bann rezion-la.

Ledikasion pa ti ankor devlope pou tou zanfan. Me sertin Morisien ki zot paran ti finn sakrifie pou permet zot gagn ledikasion, koumans partisip dan lavi politik. Zot reisi fer pran bann mezir pou elimin malarya; zot ousi reklam ledikasion ek drwa-de-vot pou tou dimounn.

Finalman, an 1968, Moris vinn enn pei indepandan. Bann Morisien gouverne par enn Konstitution ki enn garanti zot drwa, demokrasi ek lape. Sa finn fasilit devlopman pei.

Kan Moris gagn so lindepandans, so lekonomi ti touzour depann esansielman lor kann ek sekter disik. Kann ti okip plis ki 90% later kiltive ek pei preske pa ti pe export lot kiksoz apart disik. Samem koz ‘monokiltir’, kiltiv zis enn kiksoz, pou vande deor ek gagn larzan pou roul pei ek fer so devlopman. Sa lepok-la, Moris ti ena enn laranzman avek Langleter ek Lerop pou ki zot aste nou disik; anplis, pri ti fix.

Kestion oral:

1. Komie lizinn disik ena zordi dan Moris? Ver 1860, kan bann Angle fer Moris vinn enn « lil disik », komie lizinn ti ena?
2. Eski sa lepok-la, ti ena fasilite pou ki dimouunn ena enn bon lizienn ek pou ki zot pa atrap bann maladi brit? Ki dir sa?
3. Eski sa lepok-la, tou zanfan ti pe al lekol?
4. Ki kiksoz ki finn fasilit devlopman pei? Kifer?
5. Ki sa vedir ‘monokiltir’?

Popilasion ti pe ogmante rapidman. An 1944 ti ena aepre 400 000 dimouunn dan pei; an 1972, finn fini depas 800 000 dimouunn: popilasion ti finn double an mwins ki 30 an!

An 1960, siklonn Carol ti finn koz boukou dega et ti finn bizin konstrir lakaz andeor lavil, dan fobour. Boukou lakaz site finn konstrir lerla. Bann lavil ti finn bien peple, bann fobour ousi. Lezot sekter lekonomi apar kann pa ti ankor devlope. Boukou dimouunn ti pe emigre, al viv lot pei.

Se lerla, dan sa bann lane 1970 la ki finn kree zonn frans, savedir enn sekter aktivite ekonomik indistriyel – pa agrikol – kot pa bizin pey tax pou fer bann matier premier ar ki prodir bann lartik, vini depi lot pei. Bann lartik fabrike ti pe sirtou exporte. Ti ena ankor lezot kondision pou atir bann industriel etranze, fer zot vinn ouver lizinn dan Moris. Boukou Hongkonge ek Singapouryen finn vinn mont bann biznes avek bann partner Morisien. Se sirtou lindistri textil ki finn devlope; savedir bann lizinn kot fer difil apartir koton swa lot matier, ou bien lizinn ki tis difil pou fer latwal oubien ankor ki koud bann prodwi kouma t-shirt, polo-shirt, mayo-de-bin, semiz, kravat, tousa; lizinn ki fer lalenn ek triko ousi tom dan lindistri textil.

Konpreansion

Premie zonn indistriyel ti dan Plaine Lauzun, pre ar Port-Louis, me apre finn koumans devlop bann zonn lezot plas, dan ek pre ar bann lavil, par exanp dan Coromandel, Bonne Terre, Vacoas/Phoenix. Plitar dan bann lane 1980, finn koumans ena lizinn Zonn Frans mem dan vilaz, kouma dan Goodlands ek Centre de Flacq. Sa finn amenn nouvo infrastruktir ek devlopman dan vilaz.

Bann indistriyel ti gagn facilite kouma batiman, delo, ek kouran pou ankouraz zot al dan sa bann landrwa-la. Finn ousi konstrir enn lotorout ki relie laeropor internasional dan Plaisance avek Lenor ek tigit tigit avek bann lezot parti lil. Kreasion zonn frans finn donn travay boukou dimounn. An 1990, Zonn Frans ti pe anplway 90 000 dimounn ek ti ena plis ki 1000 lantrepriz; mazorite sa bann antrepriz-la ti bann lizinn textil.

Kestion oral:

1. Eski popilasion finn diminie ou ogmante ant 1940 ek 1970 ?
Tigit ou bien boukou?
2. Siklonn Carol finn kraz boukou lakaz dan lil. Kot dimounn finn al reste lerla?
3. Kouma apel sekter ekonomik ki finn ne ek devlope avek Zonn Frans?
4. Zonn frans prodir bann lartik sirtou pou vann dan pei ou lot pei?
5. Depi ki pei biznesmen finn vinn investi dan Zonn Frans dan Moris?
6. Ki bann travay bann lizinn textil fer?
7. Ki manier eski zonn frans finn sanz lavi dan bann vilaz Moris?
8. Komie dimounn ti pe travay dan Zonn F rans an 1990 ?
Dan komie lizinn environ?
9. Kifer li fasil transport matier premier ou marsandiz depi laeropor ziska bann landrwa dan Lenor ou lekontrer?

Anmemtan ki Moris finn indistrialize, lepor ousi finn modernize. Olie doker sarye bal disik lor ledo, finn introdir vrak, kot disik tom direk dan lakal bato. Pou sa, finn bizin konble enn parti larad pou fer nouvo ke ek lantrepo, ek okontrer fer dragaz lamer pou ki bann gran bato kapav koste pli pre. Finn fer bann silo kot gard siman, lafarinn, ki debarke direkteman depi bato san ki bizin sarye lor ledo. Finn instal bann portik pou debark ek anbark bann kontener.

Depi bann lane 1990, Moris nepli benefisie okenn laranzman pou so disik. Sak lane nou bizin rant an konpetision avek lezot pei prodikter pou nou vann nou disik lot pei. Me Moris finn kontinie diversifie so lekonomi ek so sekter indistriyel. Li finn sanze an enn pei modern. Dan Port-Louis, non selman lepor me la “city” ousi finn bien devlope. Enn nouvo “skyline” avek bann gran-gran batiman dekoup lorizon ek lesiel. So sant biznes finn kontinie tale avek plis servis finansie, legal ek komersial.

Deplizanpli, biro finn ranplas lakaz. Pri terin finn grinpe. Mem so sant istorik finn bien sanze e zordi ti'a bizin protez so bann batiman ek sit istorik. Caudan ek Port-Louis Waterfront enn bon lexanp enn devlopman modern ki met an valer bann sit istorik. An-efe, alor ki sa bann striktir lor frondmer-la ti pandan lontan rezerve zis pou bann aktivite portier, finn servi sa sit-la pou ofer bann nouvo lespas biro ek bann Iwazir ek pou organiz bann lanimasion kiltirel dan kapital.

Enn lot sekter ki finn extra devlope, se tourism. Li finn transform bann vilaz, fer serten ki lor lakot kouma Grand Baie vinn bann gro sant Iwazir. Finn konstrir lotel sirtou lor lakot dan Lenor, Lwes ek Les. Plitar Lesid ek Sid-Es ousi finn devlope. An 1974, 72 000 touris ti vinn Moris. An 2016, sif-la finn depas enn milion! Se enn ogmantasion konsiderab.

Sekter tourism finn ed boukou dimounn gagn travay. Apar konstriksion lotel, finn ena kreasion ek devlopman Air Mauritius, plis bann lezot lalinn aeryenn; boukou travay finn kree dan lotel ek lezot aktivite kouma servis loto taxi, komers ek artizana, restoran, lapes o-gro, exkirsion, plonze soumarinn ek lezot spor notik, renovation bann sit ek moniman.

Kestion oral:

1. Ki finn fer pou moderniz lepor?
2. Ki manier “city” finn devlope dan Port-Louis?
3. Ki interesan avek Caudan ek Port-Louis Waterfront?
4. Nomm de-trwa aktivite ki finn devlope gras a tourism.
5. Depi bann lane 1990, ki finn koumans konstrir sirtou lor lakot?
6. Ofil bann lane, eski kantite touris pe diminie ou ogmante dan pei?

Konpreansion

Moris finn vinn enn Republik an 1992, seki vedir ki administrativman ek politikman, nou nepli depann ditou lor Langleter. Lor plan ekonomik, aster pe devlop sirtou sekter servis, kouma lasirans, kontabilite ek labank. Ena labank ki ena sirtou bann konpagni kouma kliyan ek mem sertenn ki zot kliyan nek bann konpagni etranze; se seki apel labank “off-shore”. Labours ousi finn pran linportans. Tousala form nou sekter servis finansie.

Pe devlop ousi bann sekter ki tourne ver lamer parski, zordi, Moris, se pa zis superfisi nou bann lil me ousi superfisi lamer otour nou, ki boukou pli gran ki nou later. Pe devop lapes andeor lagon, ou ankor ena bato lapes lor ki transform pwason toutswit ou met li an konserv. Ena ousi bann park akwakiltir ek bann bato krwazier.

Lindistri disik finn ankor modernize ek li pe diversifie pou vinn lindistri kann. Nepli fer zis disik; prodir ousi rom agrikol ek enn trale disik spesial kouma demerara ou moskovado. Anplis prodir elektrisite (apartir bagas) ek etanol, ki enn form lalkol.

Sekter informatik ek teknolozi komunikasion finn devlope dan sibersite Ebene ki pre avek Rose-Hill ek Reduit. Sa sekter-la pe donn travay bann zenn dan bann sant dapel (“call centres” an Angle) ek dan bann lantrepriz informatik bien remarkab par so bann tour (“tower” an Angle) ki abrit bann brans gran-gran firm informatik internasional. Ena ousi so bann restoran, so sant komersial, medikal ek mem fitnes. Selman ena ousi enn problem parking parski sibersite finn devlop extra vit ek ki zordi zour boukou dimoun al travay dan loto.

Depi lindepandans, ledikasion ek lasante finn ameliore ek finn vinn aksesib pou tou dimounn. Ena pansion vieyes pou tou dimounn.

Zot trouve ki kantite nou pei pa finn aret sanze okour sa trwa siek edmi la!

Proteksion nou lanvironnman res enn defi nasional. Nou res zis 3% nou lafore primer naturel. Li bien importan ki nou protez li. Nou pou bizin fer fas bann lefe sanzman klimatik kouma lapli toransiel, inondasion, vag saler. Nou bizin protez ek prezerv nou lagon ek nou resours delo ousi. Dan sa nouveau siek-la, devlopman bizin prezerv nou bann tigit resours naturel ek diminie povrete. Bizin fer enn manier ki avek globalizasion, tou dimounn gagn mem fasilite pou gagn lakse a enn bon ledikasion ek formasion – notaman konn servi ordinater ek lezot zouti informatik.

Kestion oral:

1. Ki finn arive an 1992?
2. Ki nouveau sektor ekonomik ki pe devlope zordi?
3. Ki ete enn labank “off-shore”?
4. Ki manier lindistri lapes pe plis devlope?
5. Kifer koz lindistri kann e non lindistri disik zordi?
6. Kot sibersite trouve? Ki li resamble?
7. Dan ki manier eski lavi dimounn finn ameliore depi lindepandans?
8. Ki nou bizin fer zordi par rapor a lanvironnman ek bann resours naturel?
9. Ki nou bizin fer par rapor a linformatik?

Aktivite Konpreansion

1. Reponn par vre (V) ou fos (F).

- a. Ofil letan, moulin disik dan pei finn bien ogmante.
- b. Travayer lindistri sikriyer ek doker ti ena bann kondision travay bien difisil.
- c. Lavi dan bann kan sikriye ek dan Port-Louis ti bien fasil ek agreab.
- d. Bann Angle ti ankouraz Morisien reklam drwa de vot ek ledikasion.
- e. Sa lepok-la, Lerop ti pe pey nou disik mem pri lane apre lane.
- f. Se zonn frans ki finn fer Moris industrialize.
- g. Enn lizinn textil fer so prop difil, tenn li, tis ou trikot li, ek finalman fer linz avek sa latwal-la.
- h. Zordi ena lizinn zonn frans dan tou kwin Moris.
- i. Mazorite lizinn zordi dan Moris, se touzour bann lizinn ki prodir disik.
- j. Mem ziska ler Moris ankor ena fasilité pou vann so disik avek Lerop.
- k. Finn fer bien atansion pou prezerv sant istorik dan Port-Louis.

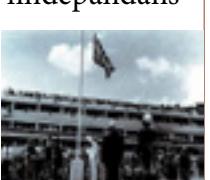
2. Reponn par bann fraz dan to kaye.

- a. Ki manier lavi ti ete dan bann kan sikriye?
- b. Kopie 2em paragraf ek soulign bann eleman ki montre ki 'kondision saniter ti preker' sa lepok-la.
- c. Lor ki eski lekonomi Moris ti baze kan nou pei vinn indepandan?
- d. Ki finn bien ede pou ki lindistri disik devlope ziska dernierman?
- e. Kifer sikloun Carol memorab ziska zordi?
- f. Ki manier lotorout ek laeropor fasilit devlopman indistriiel dan Moris?
- g. Kifer kapav dir ki zonn frans finn ede pou ki pena boukou somaz dan pei?
- h. Ki bann nouvo sekter ki pe devlope zordi?

Dekoupaz letan: “timeline”

Enn “timeline” se enn lalinn ki reprezant letan. Lalinn-la fini par enn fles ki sinboliz fitir. Koumansman lalinn-la, agos, pena fles parski li remont otan ki nou oule dan pase.

Lao “timeline”-la, ena indikasion bann lane ou siek ki servi kouma reper. Dan “timeline”-la, ena nom ek dat bann evennman importan ki nou anvi reprezante.

1638	1710	1721	1810	1968	1992
Instalasion bann Olande 	Depar bann Olande depi Moris 	Instalasion bann Franse 	Angle pran posesion Moris 	Aksesion Moris a lindepandans 	Moris vinn enn Republik

1. Desinn enn timeline kouma ena lao ek fer “timeline” to lavi.

- Lor 1e lalinn ek dan 1e kaz, agos, ekrir to dat nesans.
- Dan bann lezot kaz, indik bann lane ki swiv to dat nesans ek met sak lane dan enn kaz. Kolorye bann lane ki to finn deza viv ek les lezot an-blanc.
- Konplet to “timeline” avek seki ki finn ariv twa dan bann kaz anba (lane to finn rant dan lekol maternel, dan lekol primer, dan skout, nesans to frer, to ser, etc.)
- Konplet “timeline” enn to paran.

Not pou profesor

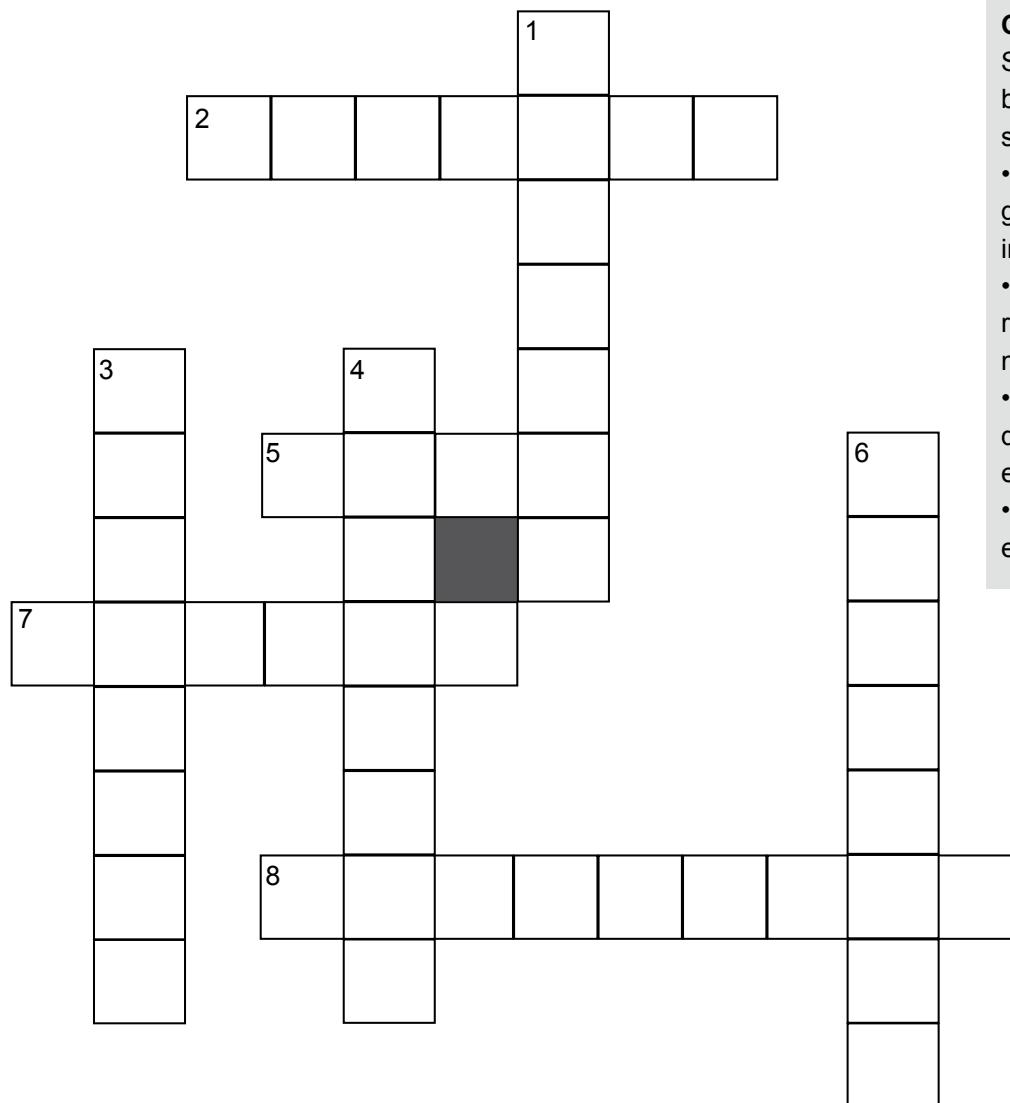
Aktivite 1

Obzektif

-Aprofondi konesans lor prezantasion letan.

Sa aktivite-la permet zelev reprezant linformasian lor lax orizontal ki reprezant letan.

2. Lir ek konplet sa mo-krwaze la.

Not pou profesor

Obzektif

Sa aktivite-la pou permet bann zelev konn orizinn sertin landrwa dan Moris.

- Demann zelev travay an-group pou ankouraz enn interaksion.
- Sak group lir ek esey rod bann landrwa ki finn mansione.
- Desinn grid lor tablo ek demann sak group donn enn repons.
- Enn manb dan group vinn ekrir repons lor tablo..

Orizontal

2. Lontan mo ti apel 'Santosha Bay', me aster mo ena enn nom fri ek mo trouv dan Iwes kot fer disel.
5. Mo nom sorti depi 'Moch-a' enn kafe depi Larabi ki finn introdir ek kiltive par bann Franse.
7. Mo ena nom enn sato ki pandan lontan finn servi kouma rezidans bann 'Gouverner'.
8. 'Mahé de Labourdonnais' finn batiz mwa.

Vertikal

1. Mo finn gagn mo nom apartir enn klib foutborl fonde an 1885. Mo ena ousi nom enn gran klib angle.
3. Mo finn gagn mo nom apre ki bann solda ek vwayazer ti pe arete pou netway zot 'pip taba'.
4. Mo gagn mo nom an-oner 'François de Souillac'.
6. Mo port nom enn Franse Charles Antoine de Chazal de Chamarel. Mo renome pou mo later set kouler.

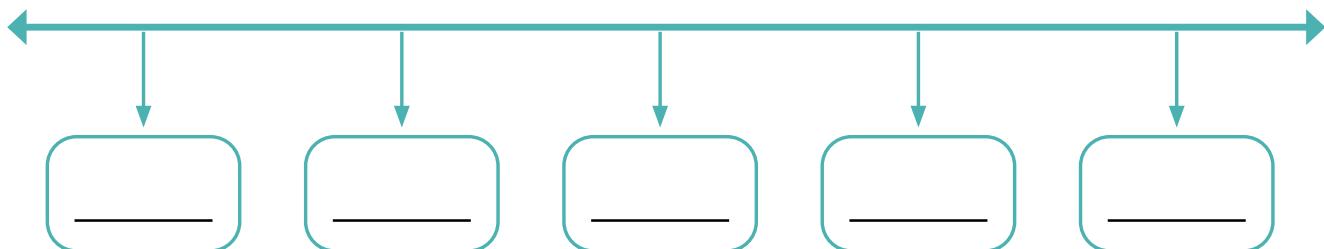
1. Mo rod lane ki sa bann evennman-la finn deroule. Apre mo plas zot dan timeline ki finn done anba.

- a. Lil Moris gagn lindepandans: _____
- b. Lesklavaz aboli: _____
- c. Nou pei vinn enn Repiblik: _____
- d. Angle pran kontrol nou lil: _____
- e. Franse pran posesion lil Moris: _____

Not pou profeser

Aktivite 1

Sa aktivite-la permet zelev memoriz ek met an pratik itilizasion enn timeline. Li egalman viz enn laprantisaz long term ek li tous egalman domenn listwar nou pei. Sa aktivite-la egalman devlop konpetans dan observation, konparezon ek klasman linfoamisyon..

2. Mo klas bann evennman an de seri dapre zot lord kronolozik, seri aster-la ek seri bann evennman lontan.

Azordi gramatin mo pe al mize Mahébourg pou get expozision lor bann batay naval dan Moris pandan lepok Franse ek Angle. Apre mo papa pe amenn nou visit landrwa kot bann Olande ti debarke, avan mem bann Franse ou Angle. Demin ena test istwar-zeografi lekol.

Not pou profeser

Aktivite 2

Sa aktivite-la permet zelev swiv kronolozi bann evennman dan enn text naratif.

3. Mo fer enn group avek trwa kamarad. Ansam, nou esey rapel zistwar ‘Tizan gato kanet’. Nou ekrir bann episod zistwar-la an-ord kronolozik.

Aktivite 3

Sa aktivite-la permet zelev aplik kronolozi bann evennman dan enn text naratif.

4. Mo fer enn group avek trwa kamarad. Ansam, nou esey rapel bann lepizod importan listwar nou pei. Nou ekrir zot an-ord kronolozik.

Aktivite 4

Zelev kapav ekrir bann fraz kourt, ex: Bann Olande debarke.
ou bien bann group nominal san verb, ex : Debarkman Olande.
Dir bann zelev ki zot pe aprann enn teknik ki pou ed zot boukou pou aprann bann done istorik.

Dan tou **text naratif**, ena enn kronolozi; an-efe tou zistwar rakont enn seri aksion. Swa narasion, manier rakonte la swiv mem lord ki bann aksion, swa lekter bizin retrouv sa lord-la pou li konpran ki manier bann kiksoz finn pase.

Dan bann **text istorik** ousi, kronolozi bien importan. Zot trouve kifer? Enn text istorik prezante ki manier bann evennman istorik, ki pa finn invante, finn arive; lerla, lord dan ki zot finn arive importan. Me me dan enn text istorik, narater kapav pa mansionn bann evennman dan lord. Se dayer so manier rakonte ki pou rann text-la interesan.

Théâtre de Port-Louis et Statue de Sir John Pope Hennessy

Lekritir nimero

Itilization lespas dan lekritir nimero an mo

Nou **pa** met tredinion apre bann sif ron (miltip san, mil, milyon) sof kan sif-la fini par “-enn”
(ex: mil kat-san-enn, vin-mil trwa-san-enn, etc.)

905 nef-san sink

1701 mil set-san-enn

1702 mil set-san de

2702 de-mil set-san de

1. Mo ekrir sif ki koresponn a sak let.

sif	let
107	san set
	sink-san trwa
	mil kat-san nef
	mil trantrwa
	mil wit-san onz

sif	let
	mil de-san trannset
	de-mil san vintnef
	de-mil trwa
	mil nef-san trantrwa
	de-mil vennset

2. Mo ekrir let ki koresponn a sak sif.

sif	let
1523	mil sink-san venentrwa
1823	
1907	
2053	
2137	

sif	let
2029	
1913	
2011	
2017	
2143	

Not pou profesor

Sa bann aktivite-la pou permet zelev konpran ek pratik lekritir nimero an mo.

Fer zelev aprann lortograf par zot mem. Zelev met zot dan sitiasion kot zot poz kestion lor validite se ki zot finn ekrir. Zot kapav konsilte diksioner pou verifie lortograf bann mo. Gid bann zelev dan zot resers.

Prodikson Text

Sak vilaz ek livil ena so prop zistwar.

Al rod zistwar deryer nom to vilaz ouswa to livil. Finn fer enn lexanp pou twa.

Port Louis finn gagn so nom an-loner lerwa Louis XV apre ki bann Franse pran posesion “L'île De France”, setadir Moris...

Aktivite oral

Fer enn group avek trwa a sink kamarad. Ansam, mont kouma enn ti sketch apartir enn parmi bann text lektir dan sa sapit-la.

Swazir bann ki pou fer lekter/ prezantater ek bann ki pou mim sertenn aksion ek sitiasion.
Kas text-la an plizier bout ek sanz lekter pou ki zot “show” pa monoton.

Zot mem kapav sanz rol parfwa, akter vinn prezantater ek prezantater vinn akter. Zot mem kapav invant bann ti dialog ou servi bann ti akseswar ou eleman kostim pou rann zot “show” plis interesan.

Antrennman pou lektir

Moris | finn bien sanze | depi so premie | kolonizasian. || Finn ena | trwa peryod kolonial | avan ariv peryod | apre lindepandans. || Pandan sak peryod, | nou pei | finn konn bann sanzman. || Depi lindepandans, | devlopman ek progre | pe kontinie mark bann peizaz | ek sanz zeografi | lil Moris. ||

Peryod Olande ||

Pepleman ek devlopman Moris | finn koumanse | avek navigasion maritim eroopeen | dan losean indien | ek instalasion bann Eroopeen | dan sa parti lemond-la. || Bann premie, | se bann marin Olande | ki debarke | an 1598; || zot sou komandman | Wybrant Warwijck. || Moris | bien plase | ant Lafrik Disid enn kote, | ek Lenn ek Lazi | lot kote. || Gras a sa sitiasion zeografik-la | ek so de por naturel, | li pou vinn | enn eskal regilie pou zot bann navir komers. || Sa lepok-la, | La-Oland | ti premie pwisans komersial | dan Lerop. ||

Moris | limem ti ena bwa | partou. || Lor lakot, | dan laplenn Vieux Grand Port, | ti ena plizier varyete palmier; || latanie | ti enn parmi. || Pli a linteryer, | ti ena boukou pie andemik | kouma bwadoliv, | bwadnat, | bwadpom, | bwadra, | bwadfer, | bwa kolofann. || Dan bann bwa | ki ti lor oter, | ti ena pie | tanbalakok. || Apre, | inpe partou, | pa lwin ar lakot, | ti ena lebenn, | bann lafore lebenn. ||

Kouma zanimo, | ti ena boukou torti, | sovsouri | ek enn varyete zwazo. || Pa zis dodo, | me ousi poul rouz, | pizon ble, | ek boukou peroke | ek kakatwa. || Ti ena ousi | boukou kourpa, | lezar, | lever | ek tou kalite insek. || Pandan zot bann eskal, | bann Olande | ti pe lasas zwazo, | fer stok delo dous, | repar zot bann bato ||– zot ti pe koup | bwadebenn | an grand kantite pou sa || – ek pran repo | avan zot retran | lamer | pou plizier semenn | ou mem | plizier mwa ankor. || Konpagni Olande de Komers | desid | pou instal | enn koloni, | savedir | fer dimounn | vinn dan lil | pou reste. || An 1638, | zot avoy enn group dimounn | avek zot fami | pou travay | ek viv | dan lil. || Zot ousi | avoy enn gouverner | pou dirize. || Premie kiksoz | ki zot ti konstrir, | se enn for | dan Grand Port, | pre ar lamer. || Zot finn ousi | konstrir bann abitasion | ek otour, | zot ti fer plantasion. || Anmemtan, | zot ti pe koup | bwadebenn, | ki ti enn dibwa | ki ti ena | extra valer, | pou avoy an Oland. || Enn parti dimounn | ti ousi | al instal zot | Port Nord-Ouest, | ki pou vinn | Port-Louis | plitar. ||

Se bann Olande | ki finn donn | nom bann landrwa | kouma | Rivière Noire, | Trou d'Eau Douce, | Grande Rivière Sud-Est | ek Flacq | ("flacq" | vedir "laplenn plat" | an Olande), | ek ousi | enn-de larivier | ek montagn | kouma Montagne Lion | ek Pieter Both. ||

An 1639, | Gouverner Adrian Van der Stel | amenn kann | pou plante. || Li ti ousi amenn | bann premie esklav | depi Madagaskar | pou travay. || Me | se lakoup bwadebenn | ki ti res | zot aktivite | plis importan. || Bann bisron | ti pe al | ziska dan lafore Flacq | kot ti ena boukou | lebenn. || Zot finn fer | premie sime | ki pran depi Flacq | ziska Grande Riviere Sud-Est | lor lakot. || Samem sime | ki nou touzour apel | "*Chemin des Hollandais*". ||

Me | devlopman apartir Port Sud-Est, | ki nou apel Grand Port zordi, | pa ti bien reisi. || Se kan pran desizion | pou servi Port Nord-Ouest (Port-Louis) | kouman eskal | ki Moris | koumans vremem | tir bann lavantaz | so pozision | ek so lepor. || Por-la | ti enn por naturel | ek li ti bien abrite; || anplis | li ti fasil | pou defann | kont bann atak | par lamer. ||

Me Olande | pa ti pou kapav | kontinie res dan enn ti koloni | kot lebenn | ti pe vinn | deplizanpli difisil | pou al koupe. || Anplis | ti ena bann esklav | ki ti finn sove | ek ti finn al viv lib | dan bwa. || Finalman | Olande kit Moris | an 1710: || Kap Bonn Esperans | dan Sid Afrik | ti finn vinn plis importan | pou zot. || Letan zot ale, | laflor ek lafond naturel | Moris | ti finn apovri | ek degrade. || Lebenn, | bann plant | ek bann zwazo | inik a Moris | kouma dodo | ti fini koumans disparet | par lafot | enn devlopman | ki pa ti bien kontrole. ||

Me ena bann abitan | ki finn kontinie | viv dan Moris | apre ki bann Olande | finn ale. || Ki sanna-la, | dapre zot? || Wi, | sa bann esklav | ki ti finn sove | pou al res | dan bwa la. || Finalman, | se zot | ki vinn bann premie Morisien! ||

Evaliasion

Lektir konpreansion

Lir sa text-la ek reponn bann kestion.

Zistwar Yev, lerwa ek Zako.

Ti ena enn fwa, enn lerwa ki ti ena enn ris dimiel lor enn pie. Konper Yev ek Konper Lera, toulede ansam, konplete pou al kokin dimiel. Anba pie-la, Konper Yev ti pe fer lafime ek Konper Lera finn mont lor pie ek pe koup ris-la.

Ala lerwa nek vini, li kriye:

- Ki sann-la ki lao lor pie pe kokin mo ris dimiel?

Konper Yev dir dousma ar Lera:

- Dir ki to tousel; mo dan lafime, li pa pou trouv mwa.

Lerwa avanse, me pa tro, pangar dife pran dan so kalson. Konper Yev fer enn lafime bien epe ek li sove.

Kan lafime disparet, lerwa trouv Konper Lera, fors li pou desann ek touy li.

Yev al zwenn Zako e dir li:

- Konper, mo kone kot ena enn zoli ris dimiel me bizin ki nou a-de pou tir li. Si ou le, anou asosie, nou va partaze apre.

Zako bien kontan e li swiv Yev.

Kan zot arriv kot pie, Yev dir ar Zako:

- Konper Zako, ou mont lao lor pie pou koup bar dimiel, mwa mo pou res anba pou fer lafime.

Zako monte, Yev met lafime, lerwa vini.

Lerwa kriye:

- Me ki sann-la ki ankor lao lor pie pe kokin mo dimiel?

Yev dir dousma ar Zako:

- Dir ki to tousel; mo dan lafime, li pa pou trouv mwa.

Zako riye, li kriy Lerwa:

- Eou Misie Lerwa! Get dan lafime; pa bizin per ki ou kalson pran dife.

Lerwa get dan lafime, li trouv Koper Yev, li touy li. Asterla li dir Zako desann.

Zako riye, li reponn lerwa:

- Ou krwar mo bet, mwa? Mo ena de sime: enn lao, enn anba. Swiv mwa seki kapav.

Zako sot lor enn brans, atrap enn lot brans lor enn lot pie, li sove ale.

Lerwa inn gagn enn sezisman.

“Zistwar Yev, lerwa ek Zako”, *Le Folk-Lore de L’Ile Maurice*, Charles Baissac, 1888.

1. Met enn rayt (✓) dan kare akote bon repons. Finn fer enn lexanp pou twa.

- a. Ris dimiel ti trouv dan lakour _____.
A. Yev B. Lerwa C. Zako
- b. Zako mont lor pie ek Yev res anba pie pou _____.
A. pouz Lerwa B. koup dimiel C. fer lafime
- c. Dan sa zistwar-la ena _____ personaz.
A. de B. trwa C. kat
- d. _____ kapav pas par de sime.
A. Zako B. Yev C. Lera

2. Reponn par vre (V) ou fos (F).

- a. Konper Yev mont lor pie.
- b. Konper Zako ti aste dimiel avek Lerwa.
- c. Yev demann led Zako pou kokin dimiel.
- d. Lerwa trouv konper Zako pe kasiet dan lafore.

3. Reponn sak kestion avek enn fraz konplet.

- a. Ki sann-la ti pe kasiet dan lafime?
- b. Kifer Lerwa res lwin ar lafime?
- c. Ki Lerwa fer ar Konper Lera kan li trouv li?
- d. Kifer Yev fer lafime?

Lir sa text-la ek reponn bann kestion.

Alice dan pei mazik

Se enn group bien etranz finn rasanble bor larivier: tou bann mamifer ek zwazo ti tranpe ek mosad-mosad.

Premie kestion ki finn leve se ki manier zot pou sek. Sakenn donn so lopinion ek apre de-trwa minit, Alice pe koz ar zot wadir li konn zot depi lontan!

An-efe, Alice gagn enn long diskision avek Lori ziska ki sann-la boude e dir, "Mo pli vie ki twa, alor mo pli kone ki twa!". Alice dir ki li bizin konn so vre laz pou li kapav dakor ar sa. Me Lori refiz kategorikman dir so laz, alor diskision-la fini par lamem.

Finalman, Souris ki ti ena enn sertin lotorite, dir avek enn lavwa inpozan, "Asize ekout mwa zot tou! Dan enn batman lizie, mo fer zot sek!" Zot tou asize an-ron otour Souris. Alice fixe Souris avek enn regar inkie; li kone si li pa sek vit, li pou anrime.

Souri pran enn gran lesouf ek koumans rakont enn long zistwar. Lori ki ti pe tranble ar freser, fer tann enn ti son ki pa pler Souris ditou. Me li kontign koze malgre ki Kanar ousi aret li plizier fwa.

"Kouma ou santi ou aster, ti mamzel?" Souris demann Alice.

"Ankor touzour tranpe, ou zistwar pa finn fer mwa sek ditou," Alice reponn avek enn lavwa tris.

Dodo redres li ek lor enn ton solanel li dir, "Dan sa ka-la mo propoz terminn lasable par lamem afin ki nou adopte enn solision imedia ki pli enerzik..."

"Koz dan enn fason pli sinp!" Aiglon dir. "Mo pa pe konpran nanye e mo sir mem twa to pa pe konpran seki to pe dir!" Deswit Aiglon bes so latet pou kasiet enn ti sourir pandan ki de-trwa lezot zwazo koumans riye.

"Ki mo ti pou dir, meyer fason fer nou sek, se enn lekours komitard," Dodo azoute lor enn ton ofanse.

"Me kiete sa enn lekours komitard?" Alice demande; pa parski li ti vremem anvi kone me parski personn pa finn dir nanye kan Dodo finn aret koze.

Dodo reponn, "Zot kone, meyer fason explik sa lekours-la, se fer li!"

Dabor, Dodo tras enn lapis an-serk; apre zot tou pran plas kot zot anvi lor lapis-la. Pa ti ena okenn signal depar kouma "Enn, de, trwa, go!" Sak partisipan koumans galoupe kan li anvi ek arete ousi parey, seki rann li difisil kone kan lekours finn fini.

Malgre tou, apre enn trant minit lekours ek kan zot finn fini sek, Dodo kriye, "Lekours fini!" Zot tou prese pou rasanble otour li ek demann avek enn lavwa esoufle, "Ki sann-la finn gagne?" Enn ledwa lor fron, Dodo pran tou so letan pou reflesi lor kestion-la pandan ki lezot pe atann an-silans.

Finalman Dodo deklare, "Nou tou finn gagne ek nou tou pou bizin gagn kado."

Adaptasion, *Les aventures d'Alice au pays des merveilles*, Lewis Carroll, 1829.

1. Met enn rayt (✓) dan kare akote bon repons. Finn fer enn lexanp pou twa.

a. Bann zanimo ti rasanble kot _____.

A. montagn

B. larivier

C.lakav

b. Si Alice pa sek, li pou _____.

A. malad

B. kontan

C. sove

c. Sourি _____ enn long zistwar.

A. ekrir

B. ekout

C. rakont

d. Dodo finn tras enn lapis _____.

A. kare

B. ron

C. oval

2. Reponn par vre (V) ou fos (F).

a. Konversation ant Alice ek bann zanimo ti naturel.

b. Lori ti pe selebre so laniverser sa zour-la.

c. Sourি pa ti ena okenn lotorite.

d. Dodo ti reisi fer zot tou sek.

3. Reponn sak kestion avek enn fraz konplet.

a. Ki sann-la finn dir: "Mo pli vie ki twa, alor mo pli kone ki twa"?

b. Ki Sourি fer pou ki bann zanimo sek?

c. Kifer Aiglon bes latet?

d. Ki sann-la propoz fer enn lekours?

e. Kouma apel sa lekours-la?

f. Ki sann-la donn so signal depar?

g. Komie letan lekours-la finn dire?

h. Dapre sa zistwar-la, ki vedir enn lekours komitard?

Lir sa text-la ek reponn bann kestion.

Tikoulou al Rodrig

Enn zour gramatin, Ton Baboune ek Tikoulou al vizit enn rezerv Anse Quitor. Se enn vale proteze avek bann pie ek plant ki ena zis dan Rodrig: bwadblan, bwadoliv, latanie zonn, bwadpiyant, bwa-matlo, bwa bekas...

Dan bann pie, ena bann ti zwazo ki pe sante: se bann kardinal zonn. Ton Baboune rakont Tikoulou ki bann plant, bann zwazo ek bann zanimi ti ena dan Rodrig.

- Bien lontan desela, ti ena ousi enn zwazo ti ki apel Soliter. Li ti enn kouzin Dodo me li ousi li finn malerezman disparet...

- Bien domaz sa! Tikoulou dir avek tristes.

Kan zot retourn dan vilaz, Ton Baboune desid pou konfie so dis kabri ar Tikoulou.

- To zis bizin amenn zot dan bann kolinn ki dan direksion lamer. To pou trouve ki ena enn ta lerb laba.

- Formidab! Tikoulou, ki bien kontan bann kabri, kriye...

San atann, li amenn troupo Ton Baboune dan bann lerb ki ti pe valse dan divan. Li amenn bann kabri dan bann ti santie montagn ziska arriv kot bann lerb bien ot.

Me enn sel kout... Beeee... Beee... Tikoulou ekoute... Beee Beeee... Se enn mama kabri ki pe kriye. Tikoulou get so troupo avek lizie ouver an gran:

RES ZIS 9 KABRI!!!

Panik lor li, li rod partou ti kabri ki finn disparet: pa trouv li okenn par! Li mars toutlong falez, so leker pe bate for-for... Koumadir li pe tann enn son plengne inpe pli lwin... E si se ti kabri ki finn perdi? Li avanse vit-vit, inpe tro vit ek san ki li remarke, enn ros nek glise anba so lipie.

EK LI NEK TOM DAN VID!!

Enn brans krake, enn son amorti dan lerb, Tikoulou retrouv li lor enn ti rebor kole ar falez. Kan li get anba, se enn gran vid ek bien lwin, li trouv later. Lao li, parwa falez lis koumadir enn vit. Pre ar li, li tann bann son koumadir kikenn pe plore...

Kole ar falez, Tikoulou avanse pa par pa toutlong rebor-la... Laper pe touy li ek plis ki dis fwa li manke tonbe...

- Ti kabri, ti kabri, kot to ete? li kriye.

- Beeee, beee... enn ti latet sorti depi enn trou kriye.

- Anfin, ala to la, sin-e-sof! Tikoulou dir, kan li rant ansam avek ti kabri dan sa gran trou nwar la...

Tradiksion enn extre *Tikoulou à Rodrigues*, Vizavi, 2004

1. Met enn rayt (✓) dan kare akote bon repons. Finn fer enn lexanp pou twa.

a. Tikoulou dan _____

A. Rodrig

B. Moris

C. Larenion

b. Bann _____ ti pe sante.

A. korbo

B. kato ver

C. kardinal zonn

c. Ton Baboune demann Tikoulou vey _____ kabri.

A. nef

B. dis

C. enn

d. Tikoulou avans dousma-dousma _____.

A. lor rebor falez

B. lor later

C. dan vid

2. Reponn par vre (V) ou fos (F).

a. Dan rezerv-la ena zis pie ek plant depi Rodrig.

b. Ton Baboune pe rakont zistwar Rodrig.

c. Tikoulou bizin amenn bann kabri bor lamer.

d. Tikoulou gagn sok kan li pa trouv enn kabri.

e. Tikoulou rant dan trou kot ti kabri ete.

3. Reponn sak kestion avek enn fraz konplet.

- a. Donn enn lot tit pou sa pasaz-la.
- b. Ki lien ena ant Dodo ek Soliter?
- c. Ki Ton Baboune demann Tikoulou fer?
- d. Kot Tikoulou pase pou ale?
- e. Kifer dapre twa, mama kabri pe kriye?
- f. Ki ariv Tikoulou kan li pe rod kabri?
- g. Ki sann-la Tikoulou zwenn alafin? Kotsa?

Lir sa text-la ek reponn bann kestion.

Listwar Port-Louis

Kan bann Angle pran posesion Moris an 1810, zot realize ki lepor inpe vilnerab. Pou protez lepor, bann Angle koumans konstriksion Fort Adelaide an 1830 ki termine an 1840. Fort-la gagn so nom depi larenn Adelaide. Li vinn fasil pou sirvey lepor ek Port-Louis depi Fort Adelaide akoz so oter. Ena enn tinel souterin ki relie Fort Adelaide avek lepor. Mem pandan lokipasian Britanik, Port-Louis kontinie zwe enn rol importan. Bann Angle finn servi Port-Louis kouma enn lepor strategik pou kontrol losean Indien.

Me malerezman, depi louvertir Kanal Suez an 1869, kantite bato ki ti pe tranzit par Port-Louis finn diminie. Kanal Suez enn lamer artifisiel dan Lezip ki relie lamer Mediterane ek lamer Rouz. Lamer Mediterane trouv dan losean Atlantik ek li preske antoure avek later. Lamer rouz sitie dan losean Indien. Finn pran di-z-an pou konstrir Kanal Suez. Le 17 Novam 1869 Kanal Suez finn ouver ofisielman. Sa kanal-la permet bato vwayaz depi Lerop pou al Lazi san fer letour Lafrik. Kan bato pas par Kanal Suez, zot vwayaz set-mil kilomet an mwins. Enn lot lavantaz se ki pena siklonn dan Kanal Suez. Bien souvan bann bato retrouv zot an difikilte dan lesid losean Indien dan lepok siklonik. Me Kanal Suez ena bann limitasian. Bann gro bato pa kapav pas par sa kanal-la. Se pou sa rezon-la ki ena bato kontinie fer letour Lafrik pou al ver Lazi.

An 1970 proze modernizasion lepor finn ed Port-Louis vinn enn pwin santral dan losean Indien. An 2010 plis ki de-mil navir avek bann kargo ki depas sis-milyon tonn finn tranzit par nou lepor.

Port-Louis finn konn egalman bann moman tris. An 1867 lepidemi malarya fer boukou dimounn kit Port-Louis pou al ver bann vilaz. An 1899 lepidemi lapest fer boukou abitan bouz lor plato santral ek an 1919 lagrip espagnol finn koz lamor santenn dimounn. Malgre tou sa emigrasion-la, Port-Louis se lavil ki pli peple dan nou pei avek enn nonb abitan ki depas sansinkant-mil.

Port-Louis enn landrwa ki istorikman bien ris. Ena boukou moniman ek batiman ki nou kapav vizite: mize nasional, teat, lotel gouvernman e parmi ena Aapravasi Ghat ki lor lalis patrimwann mondial UNESCO depi 2006.

1. Met enn rayt (✓) dan kare akote bon repons.

- a. Bann Angle trouv lepor _____.
 A. menase B. an sekirite C. dinamik
- b. Bann _____ ti aranz Fort Adelaide.
 A. Franse B. Angle C. Olande
- c. Kanal Suez finn ouver an _____.
 A. 1810 B. 1869 C. 1970
- d. Lamer Mediterane trouv dan losean _____.
 A. Pasifik B. Indien C. Atlantik

2. Reponn par vre (V) ou fos (F).

- a. Pou protez Port-Louis, Angle finn aranz Kanal Suez.
- b. An 2010 sis-milion navir finn tranzit par Port-Louis.
- c. Li difisil pou bato navege kan ena siklonn.
- d. Ena boukou moniman ek batiman istorik dan Port-Louis.

3. Reponn sak kestion avek enn fraz konplet.

- a. Kifer li fasil pou sirvey lepor ek Port-Louis depi Fort Adelaide.
- b. Kifer finn aranz Kanal Suez?
- c. Komie lane finn pran pou konstrir Kanal Suez?
- d. Donn nom enn moniman dan Port-Louis ki lor lalis patrimwann mondial UNESCO.

Evaliasion Gramer

1. Dir dan ki form sak fraz finn ekrir.

- a. Zame mo finn al Zanzibar. Form negatif
- b. Sega, enn stil lamizik ki sorti depi lepok esklavaz, finn vinn bien popiler dan lil Moris.

- c. Depi ki li finn gagn gastrik, Arnaud fer bien atansion kan li manze. _____
- d. Agnes pa finn reisi get fim tikomik *Madagascar* sinema. _____
- e. Sa fer kinz minit ki Noemi pe atann bis Rose-Hill. _____
- f. To pena drwa roule kan robo rouz. _____
- g. Mo vwazin travay skiper. _____
- h. Mo papa ena sis frer ek de ser. _____
- i. Apre ki li finn travay enn dizenn lane kouma enn exper kontab dan Moris, Guy finn desid pou al travay Kanada. _____
- j. Mo pa ti kone ki to pa konn mont bisiklet. _____
- k. Avek sanzman klimatik, nivo delo lamer pe ogmante. _____
- l. Cindy pa kontan manz pizza. _____
- m. Mo granmer finn telman vie ki li pe koumans perdi latet. _____

2. Ekrir sak fraz dan so form negatif.

- a. Souvan Lucas zwe foutborl.
Zame Lucas zwe foutborl.
- b. Sa sante-la ena bann parol ki zwe lor nou lemosion.

- c. Viviane ankor res Camp Levieux.

- d. Boukou dimounn ti telefonn radio.

- e. Mo pe tann kiksoz.

- f. Zot tou dan libreri.

3. Ekrir sak fraz dan so form afirmatif.

- a. Nou pa pou al lamer sa lane-la.

Nou pou al lamer sa lane-la.

- b. Mo pa kontan zwe lor mo tablet.

- c. Bann zanfan pa ti al sirk.

- d. Jerome pena enn long karyer profesionel dan arsitektir.

- e. So talan artistik pa finn permet li vinn enn santer.

- f. Emilien pa pe fer devwar ki mis finn done.

4. Reponn sak kestion avek enn fraz afirmatif ek enn fraz negatif.

- a. Eski to pe gagn fin?

Fraz afirmatif: Wi mo pe gagn fin.

Fraz negatif: Non, mo pa pe gagn fin.

- b. Eski to pe al zimnaz azordi?

Fraz afirmatif: _____

Fraz negatif: _____

- c. Eski bis Bois Marchand fini pase?

Fraz afirmatif: _____

Fraz negatif: _____

- d. Eski mo gagn drwa koze isi?

Fraz afirmatif: _____

Fraz negatif: _____

- e. Eski to konn aranz bato papie?

Fraz afirmatif: _____

Fraz negatif: _____

- f. Eski to finn fer devwar?

Fraz afirmatif: _____

Fraz negatif: _____

5. Ekrir pronom personel pou sak nom ki dan braket.

- Mathieu finn lev boner. Li (*Mathieu*) profite pou fer inpe lexersis.
- Laurent ek Owen kamarad depi tipti. _____ (*Laurent ek Owen*) touletan ansam.
- “_____ (*Daryl*) pou amenn kart memwar,” Daryl dir.
- “Kot _____ (*Manuel*) pe ale?” Mama demann Manuel.
- “Enn zourne sa bann zanfan-la pe zwe dan later. To aret zwe ar _____ (*sa bann zanfan-la*)!” Mama dir Berenice.
- “_____ (*Cyril ek mwa*) pou aranz enn kabann,” Cyril ek mwa dir.

6. Lir sa text-la pou idantifie 4 tip fraz ki finn mansione anba.

Bien lontan dan lil Moris, trwa esklav ti sove. Zot finn al kasiet dan gorz Rivière Noire.

Enn zour kan zot leve, zot trouv enn seval.

“Ayo! Misie-la finn reisi trouv nou!” Keni kriye.

“Kot to trouv misie-la?” Serge demande.

“Si ena seval, misie-la pou bizin par lamem,” Keni reponn dousman.

“Degaze galoupe, nou ale!” Alain azoute.

Me seval-la dir zot ki li ousi li finn sove depi lekiri misie Alphonse.

- Enn fraz deklaratif: Bien lontan dan lil Moris, trwa esklav ti sove.
- Enn fraz deklaratif: _____
- Enn fraz interogatif: _____
- Enn fraz exklamatif: _____
- Enn fraz inperatif: _____

7. Reponn sa bann kestion-la.

- a. Bann zanfan kontan zanimo.
Ki sann-la kontan zanimo? Bann zanfan.
- Ki bann zanfan kontan? Zanimo.
- b. Reno ek Phillippe pe antrene dan zimnaz.
Ki sann-la pe antrene? _____
- Kot zot pe antrene? _____
- c. Stephane finn aste enn per soulie foutborl.
Ki Stephane finn aste? _____
- Ki sann-la finn aste enn per soulie foutborl? _____
- d. Yohann ena randevou kot dantis kat-r-er tanto.
Ki sann-la ena randevou kot dantis? _____
- Kiler so randevou? _____
- e. Roland finn gagn labours pou al Lamerik pou kontign so letid.
Ki sann-la finn gagn labours? _____
- Ki li pe al fer Lamerik? _____

8. Servi bann mo dan lalis pou transform sak fraz dan form interrogatif.

kifer - kan - ki - kotsa - kouma

- a. Mo ti vini yer.
Kan to ti vini?
- b. Azordi nou Mardi.

- c. Li pe plore.

- d. Miven pe al lekol lor bisiklet.

- e. Fim-la pe pase dan sinema Port-Louis.

9. Ekrir tip fraz akote sak fraz.

- a. Tro bon sa gato-la! Fraz exklamatif.
- b. Thibaud pe zwe ar so portab. _____
- c. Kiler pou gagn informasion? _____
- d. Extra bon sa zi zoranz la! _____
- e. Kot to ti pe reste avan to vinn dan Pointe aux Sables? _____
- f. Manz to dipin! _____
- g. Malgre ki li ena boukou travay, Francis reisi trouv enn letan pou fer enn-er d'tan lexersis toulezour. _____
- h. Roul pli vit! _____
- i. Enn zoli peizaz! _____
- j. Kifer to finn retourne avan lafin to sezour? _____
- k. Finn ena enn ogmantasion dan pri legim semenn dernie. _____

10. Mark letan bann verb ki dan braket.

- a. Yer nou ti naz dan pisinn. (naze)
- b. Toulezour mo matant _____ boner. (leve)
- c. Demin mama _____ makaroni. (kwi)
- d. Lane dernie, Christian _____ Agalega. (ale)
- e. Demin nou _____ lakaz. (retourne)
- f. Dan de mwa, Sam _____ enn bisiklet. (aste)
- g. Semenn prosenn, mo _____ goyav pou twa. (amene)
- h. Lane avan, mo _____ Zimbabwe. (ale)
- i. Touletan nou bizin _____ laverite. (koze)
- j. Souvan mo _____ dite dan sa lotel-la. (bwar)
- k. To rapel ki zistwar Darina _____ semenn pase. (ekrir)

11. Ekrir si verb ki finn souligne enn verb aksion, leta, santiman ou aksion mantal.

- a. Toulezour bann zwazo sante. _____ Verb aksion
- b. Lamer paret kalm zordi. _____
- c. Enn zourne li koze sa garson-la. _____
- d. Aret nerve koumsa. _____
- e. Mo irite kan li maltret dimounn. _____
- f. Kan lapli tonbe, mo pou plant enn pie. _____
- g. Sak Samdi mo galoup sink kilomet. _____
- h. Telman dodo ti gro, li pa ti kapav anvole. _____
- i. Mo pe gagn extra riye ar Mr. Bean. _____
- j. Biento Jonah pou al lekol. _____
- k. Bwar tou to dile! _____

12. Met enn rayt (✓) akote bann fraz sinp.

- a. Bann zelev trwaziem pe rod trezor pirat labarb nwar. ✓ .
- b. Selena ti manz enn pom ek bwar enn zi tamarin. ____
- c. Avek konpetision ant bann sipermarse, pri plizir lartik pe bese. ____
- d. Pou fer chips, plis pomdeter-la, koup li an rondel ek apre to frir li. ____
- e. Marjorie anvi fer lamizik Morisien vinn seleb atraver lemond. ____
- f. Eski to kone kot papa finn ale? ____
- g. Yer Wensley ti al kot so matant Veronica. ____
- h. Avek lafin protokol disik, nou sekter kann pe fer fas bann defi konsekan. ____
- i. To lekip foutborl finn desann dan deziem divizion. ____
- j. Sekter agrikol kapav vinn enn sekter priyorer pou sekirite alimanter nou pei. ____

13. Ekrir enn fraz sinp avek bann mo ki finn done.

- a. spor — amizan
- Flavia ena enn mision pou rann spor amizan.
- b. bisron — pie
- c. boutey — delo
- d. ekrir — zistwar
- e. Dimans — boner
- f. kokiayaz — laplaz

14. Soulign bann determinan dan sak fraz.

- a. Mo tann enn zwazo pe sante.
- b. To rapel misie-la?
- c. Donn mwa kreyon-la!
- d. Laura finn kas bann goyav gargolet.
- e. Mama pe balie bann fey sek.
- f. Minister finn met anplas enn program sensibilizasion kont mefe ladrog

18. Ekrir sak diskour dan so form indirek.

- a. Melodie dir, "Mo finn fer devwar, me mo kaye lakaz."
Melodie dir ki li finn fer devwar me so lakaz.
- b. Misie Bertrand reponn, "Sak fwa mem zistwar avek twa."
- c. "An Desam, nou pou al Rodrig," Papa dir.
- d. "Finalman, li reisi met sa gorl-la!" Bruno kriye.
- e. Enn kliyan demande, "Komie sa larmwar-la?"
- f. "Sink-mil roupi, me mo pou fer enn bon pri pou ou," vandez-la reponn.
- g. "Sa loto-la pena okenn problem mekanik," mekanisien asire.
- h. "Ki oter finn ekrir Paul et Virginie?" Misie Lam demande.
- i. Anthony, "Jacques-Henri Bernardin de Saint-Pierre ti ekrir sa roman-la."
- j. Kersley, "Aret zwe pre kot laparey griyad barbekil!"
- k. "Mo konn fer origami papiyon," Patrick dir.

19. Ekrir sak diskour dan so form direk.

- a. Pierre dir ki li fatige.
“Mo fatige,” Pierre dir.
- b. Mama konsey Pierre al repoze.
- c. Aurelien demann Angelique kot li pe travay.
- d. Angelique dir ki li pe travay labank.
- e. Misie David demande si nou finn gagn difikilte pou fer devwar.
- f. Ludovic reponn ki li finn reisi fer devwar-la.
- g. Maeva dir ki li pa finn reisi fer deziem parti.
- h. Gael demande kot bizin pase pou rant dan sa magazin-la.
- i. Rayan dir li ki laport lantre trouv lot kote.
- j. Chloe pe dir ki lontan ti ena enn pie frisiter kot so grammer.
- k. Emilie pe dir ki li ti pe res Saint Croix avan.

20. Lir sa bout dialog-la ek re-ekrir li kouma enn text narratif.

Bernard: “Ki ler to finn al dormi yer?”

Joel: “Bien tar! Mo finn get match foutborl.”

Bernard: “To ena sans! Mwa, mo papa pa finn dakor ki mo get televizion.”

Joel: “Koumsa li sever?”

Bernard: “Wi. Anplis avek mo bann pwin premie term, mo finn prefer pa diskite.”

Joel: “To ena rezon.”

Bernard: “Eski to pou kapav vinn kot mwa apre lekol azordi, nou fer nou bann devwar ansam?”

Evaliasion Lortograf

1. Ekrir komie silab ena dan sak mo.

a.	lakademi	<u>4</u>	f.	lanvironnman
b.	boutey		g.	dekapsilater
c.	lamson		h.	lapintir
d.	vantilater		i.	tourbiyon
e.	klas		j.	liniversite

2. Antour bann mo ki ena son “on”.

bone

lontan

lamone

randone

galon

telefone

sone

lagon

3. Antour bann mo ki ena son “an”.

lane

lontan

volkan

laniverser

manivel

ledan

zanimo

randone

4. Ranplas sak tire par enn bon repons.

- Mama kontan melanz kari avek kwiyer _____. (dibwa, diboi)
- Kim pran so zoli mayo-de-bin zonn pou al _____. (pisin, pisinn)
- Mo _____ finn al fer enn balad dan lafore. (marinn, marenn)
- ENN lisien li bien _____. (lwayal, loiyal)
- Vincent bien kontan get _____. (football, foutborl)
- Sak _____, matant Sara aste komision kot Mame. (mois, mwa)
- CEB finn met enn nouvo _____ kot mo vwazin. (konter, konnter)
- Dan Moris, ena boukou _____ ki finn pran dife. (lizin, lizinn)
- Michel pran so _____ pou sant enn sega tipik. (ravann, ravan)
- Yer swar, mo papa finn aste enn _____ gaz. (bonbon, bonbonn)

5. Reper bann fot dan sa text-la ek koriz zot.

Sa zistwar la ti derouler trwaziem dimans dan mwa desam. Yohann ti met enn pantalonn noir ek ene debarder. Li finne blyie mett chemiz ek li finn atass so kravatte lor debarder lamem. Yohann peigne so seve ek li mett so soulie. Apre li pran direksion pou ale travay. An rout tous dimoune p get li. Bann manb publik get Yohann, zot fair ene sourire, me person pa oze dir li kiksoz. Finalman Yohann rant dans so bureau. Li koumans travay ek apres enn kinzenn minit, li koumance gagne fre avek erkonn. Lerla li al realize ki li pa finn mett semiz ek palto.

Sa zistwar-la ti deroule trwaziem Dimans ...

6. Ekrir let ki koresponn a sak sif.

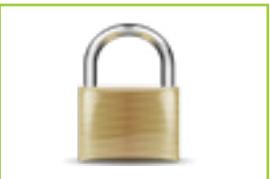
- a. 2203 — de-mil de-san trwa
- b. 1712 — _____
- c. 1525 — _____
- d. 1225 — _____
- e. 3527 — _____
- f. 1237 — _____
- g. 1368 — _____
- h. 1984 — _____
- i. 1990 — _____
- j. 1967 — _____
- k. 2015 — _____
- l. 2000 — _____
- m. 2020 — _____

7. Kol bann silab ansam pou trouv 10 mo.

la tab di ye ka le lo
kol bi so ko ro ne sa
tar re ba si ti de gar

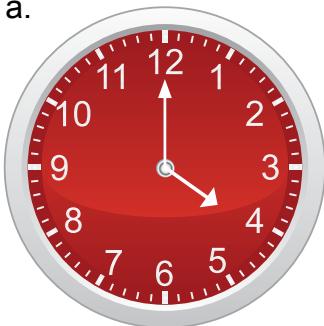
- a. robine _____ g. _____
b. _____ h. _____
c. _____ i. _____
d. _____ j. _____
e. _____ k. _____
f. _____

8. Ekrir nom sak desin

- a. triyang _____
- b. _____
- c. _____
- d. _____
- e. _____
- f. _____
- g. _____
- h. _____
- i. _____
- j. _____

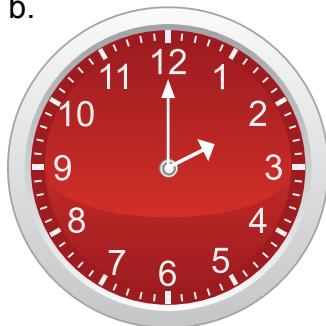
9. Ekrir ler ki sak revey pe indike.

a.

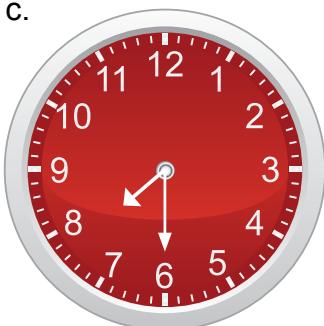

Kat-r-er _____

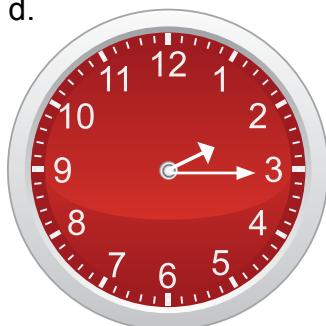
b.

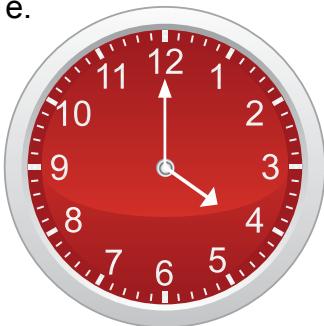
c.

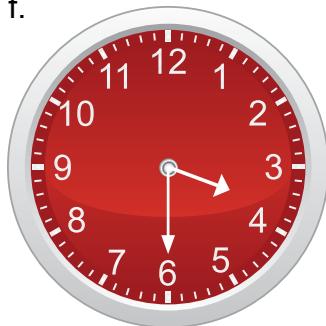
d.

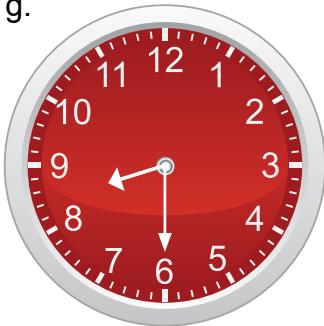
e.

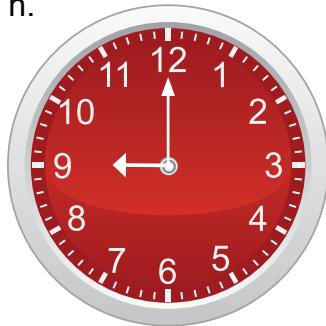
f.

g.

h.

10. Dikte.

Didier ek Ricardo finn al larivier *Banane*. Ricardo pe get pwason me Didier pa finn kapav reziste sa delo-la. San perdi letan, Didier zet dan delo ek koumans fer so bann akrobat. Didier konn fer koustik dan delo. Ena kout so lame anba ek so lipie lao. Ena kout pa trouv li ditou. Didier ena gran lesouf. Li kapav res anba delo pandan lontan. Kan Didier finn al dan profonder delo li trouv enn lakav. Apenn kinz met dan sa lakav-la, ena enn trou. Didier trouv koumadir enn lespes bwat an lasie ki finn atase avek lasenn ek enn gro kadna dan sa trou-la.

11. Dikte.

Didier rod tir bwat-la me li tro lour. Anplis, Didier pe koumans mank respirasion. Alor li monte pou kapav respire. Me zis apre so premie respirasion, li kriye, "Eh Ricardo, ena enn trezor andan!"

Ricardo demann li kot trezor-la. Didier rakont Ricardo seki li finn trouve dan basin-la.

"Nou ale, mo pou fer enn resers lor la ek apre nou retourne," Ricardo propoze.

"Wi, to ena rezon," Didier reponn.

Ricardo finn pas lanwit pou konn sa mister-la. Final Ricardo finn reisi konpran ki sa lakav-la al ziska dan lamer.

Evaliasion Lekritir

1. Met an-ord pou fer bann fraz.

- a. kan zot al promne – kontan abiy parey - Elodie ek so ser
- b. ti gagn – apre enn eprev – Adrien – meday bronz – Lane pase – bien dir.
- c. plengne – granmer – kan- zanfan- Toulezour – bann – televizion – met- for.

2. Remet bann letap sa reset an-ord.

- A. Li melanz avek enn kwiyer dibwa.
- B. Gato pare.
- C. Apre li met dan four pou karann-sink minit.
- D. Marie prepar lafarinn, disik, dizef ek lapoud sokola.
- E. Li met preparasion-la dan enn gran moul.

3. Relie sak fraz ek re-ekrir zot an-ord pou form enn zistwar. Azout de fraz pou kontinie zistwar-la.

Depi de-trwa zour, Madam Samantha	desid pou telefonn lapolis.
So nouvo vwazin, Bala,	pa pe kapav dormi.
Garson Samantha, Mayeven,	prefer trouv enn aranzman
Me Samantha	koz ek vwazin ek trouv enn solision
Lerla Mayeven ek Samantha al	met lamizik for toulezour.

4. Ekrir fraz avek bann mo ki finn done.

- a. sak lane – mo vwazin – partaz
- b. taxi – travay – pran
- c. zanfan – kidnape – lor sime
- d. lopital – lake – bann malad
- e. lapli – pardesi – tranpe

5. Ranplas sak tire par mo ki finn done.

Parti 1

Televizion malad

Dan kwin mo salon, ena televizion ki gramatin-tanto. Televizion touzour reponn prezan kouma nou lor so bouton. Li pa gagn repo; ena touzour ki anvi get li. Nou par granmer. Alez lor sofa, sak gramatin li dir mo mama, "Mo pou pran mo isi; mo bizin swiv reset ki bann kwizinie pou done."

Apre mo ti-frer Li atann dan kwin laport apre li koumans plengne.

- Granmer, mo pou get mo

Enn segonn so pa kit sa lekran-la. Kouma li trouv so papa rantre, li kone so zwe pou tengn.

- Donn mwa sa -la, linformasian pou koumanse la.

Apre se tour mo mama avek so bann seri ki pa fini zame depi sipa komie

pez	ti-komik	remot	banane	lizie	ti-dezene	perse	koumanse
kikenn	plengn-plengne						

Parti 2 .

Trouv enn mo pou ranplas sak tire.

Sa fer de zour ki televizion finn aret plengne. Li malad. Kan nou pez so, li fer "kwink"! Lafami paret bien

- Kan eski zot pou al televizion, mo ti-frer demande.

Enerve, mo reponn li, "ENN sa! To pa kapav viv san to bann ti-komik?"

5. Mo ekrir 10 fraz lor tem “Mwa lane ki mo pli kontan”.

Ki mwa lane to pli kontan? Kifer? Ki to fer pandan sa mwa-la? Ki zafer spesial ena? Eski to selebre kiksoz?

...

...

6. Ekrir enn ti zistwar ki koumans avek fraz ki finn done anba.

Servi diskour direk.

Mo tann enn drol son kan mo pe desan leskalie. ...

...

...

7. Mo get bann desin. Mo servi bann kestion pou ekrir enn zistwar.

Ki sa garson-la pe fer? _____

Ki sann-la pe dormi? Kifer to dir sa? _____

Ki to trouve ankor dan sa desin la? _____

Kot zot ete la? _____

Ki zot pe fer? _____

Dapre twa ki sann-la sa lot madam-la? Ki li pe dir zot? _____

Ki garson ek papa pe fer? _____

Kifer? _____

Kot mama? _____

Dapre twa ki finn arive? _____

Ki mama pe dir li? _____

Ki expresion ena lor zot figir? _____

8. Mo kontign sa zistwar-la.

Kouma Sylvie rant lakaz, so mama, Madam Rose, pa perdi letan, "Kot to ti ete tou sa letan la? Kifer to an-retar? Ki to ti pe fer? To ser finn retourne bien lontan."

Madam Rose ti bien trakase kan li pann trouv so tifi rant lakaz apre lekol. Toulezour Sylvie ek so ser Maya rant lakaz ansam me sa zour-la, Maya ti vinn tousel parski li pa ti pe trouv so ser.

....

....

Servi bann group mo pou kontign zistwar-la.

gagn pinision dan lekol
dan biro / dan klas /
koze dan klas / pa finn fer devwar / bat enn lot zanfan
rod partou
mama soulaze

9. Swazir 2 fraz dan seki finn donn twa ek devlop zot. Ekrir 5 lalinn pou sakenn. Finn fer enn lexanp pou twa.

• ***Kan li ti pe mont bisiklet yer gramatin, Misie Chen finn tap avek enn vann ki ti arete.***
Tou dimounn finn antour li. Erezman, li pa finn tro blese. So bisiklet finn kabose devan. Enn polisie ki ti laba, akonpagn li dispanser pou enn 'Check-up'. Li retourne lakaz plitar avek de-trwa ti-pansman.

1. Bann ponpie finn sov de zanfan ki ti pieze dan enn dife.
2. Avan bann fet, tou bann sant komersial res bien ranpli.
3. Mo granper kontan lir zournal sak wikkenn.
4. Li bien difisil prepar dine pou enn gran fami.
5. Sak lane, bann zanfan atann fet Nwel avek inpasians

Evaliasion Vokabiler

GOUTIER [gutje:] n. Enn tiyo desarz ki konekte ek twa enn batiman e ki servi pou kanaliz delo lapli. *Goutier lor nou lakaz inn bouse, samem delo pe refoul par isi.* Sin. **Dalo.** ■ Fr. *gouttière* ; Ang. *gutter, rain-pipe*.

GOUVERNAY [guve:naj] n. Mekanism ki trouv lor enn navir, enn avion ouswa enn balon ek ki servi pou diriz li. *Li inposib diriz enn bato si so gouvernay inn kase.* ■ Fr. *gouvernail* ; Ang. *rudder*.

GOUVERNE, GOUVERN [guve:ne, guve:n] v. Diriz enn pei. *Bizin enn nouveau ras politisen pou gouvern nou pei.* ■ Fr. *gouverner*; Ang. *to govern*.

GOUVERNER [guve:ne:] n. Dan sertin rezim politik, dimounn ki reprezent enn Leta, swa dan enn fason pirman onorifik swa avek enn sertin degré pouvwar exécutif. *Avan ki Moris ti vinn enn Republik, nou ti ena gouverner dan plas prezidan.* ■ Fr. *gouverneur* ; Ang. *governor*.

GOUVERNMAN [guve:nmā] n. Lekip dimounn (minis, despite) ki diriz enn pei. *ENN pei demokratik sanz gouverman sak fwa ki ena eleksion.* ■ Fr. *gouvernement*; Ang. *government*.

GOUYAV [gujav] n. <Ref. **Goyav**>.

GOUZ [guz] n. **1.** Enn zar molisk ki servi pou tret maladi lasm. *So papa inn al rod inpe gouz ek enn peser pou swagn lasm so garson.* **2.** Sizo an metal ki rantre omilie ek ki fite dan bout, ki servi pou fouy dibwa ek pou fer bann lantay dan dibwa. *Bizin servi gouz pou fouy sa dibwa-la.* ■ Fr. *(nom d'un mollusque)*, *gouge* ; Ang. *(name of a mollusc)*, *gouge*.

GRAF [graf] n. Enn kourb ki reprezent bann varyasion dan relation ki ena ant de seri linformasjon, enn ki prezante lor lax orizontal, lot lor lax vertical. *Dan lexame matematik, pou ena boukou kestion lor graf.* ■ Fr. *courbe, graphique* ; Ang. *graph*.

GRAFI [grafi] n. Sistem alfabet avek bann konsonn ek vwayel ki adopte pou ekrir enn lang. *Grafi ki LPT servi pou ekrir Kreol diferan avek grafi Larmoni.* ■ Fr. *graphie* ; Ang. *orthography*. ► **Grafi Larmoni.** Enn rapor semi-oficiel ki propoz enn grafi pou ekrir Kreol morisien. ■ Fr. *(un rapport semi-officiel proposant l'adoption d'une graphie pour le créole mauricien)* ; Ang. *(a semi-official report proposing a particular orthography for mauritian creole)*

GRAFIK [grafik] az. **1.** Ki an relation avek bann graf. *Bann reprezentasion grafik pli itil pou konpran evolision enn kiksoz ki bann long explikasian.* **2.** Ki konsern bann prosede impresion. *Ena boukou travay dan domenn edision pou bann dimounn ki spesialize dan lar grafik.* ■ Fr. *graphique* ; Ang. *graphic*.

GRAFITI [grafiti] n. Bann desin ki fer lor enn miray. *Dan boukou pei, bann graffiti konsidere kouma bann akt vandalism kont proprieite piblik.* ■ Fr. *graffiti* ; Ang. *graffiti*.

GRAM¹ [gram] n. Enn inite mezir ki egal enn milier enn kilogram. *Mo mank 200 gram pou gagn de kilo.* ■ Fr. *gramme* ; Ang. *gram*.

GRAM² [gram] n. Nom enn lagrin komestib. *Mo papa kontan manz gram bwi kan li get foutborl.* ■ Fr. *pois chiche* ; Ang. *chickpea*.

GRAMATIKAL [gramatikal] az. Ki an

1. Reponn bann kestion dapre paz diksioner ki finn done lao.

1. Lor sa paz-la ena _____.

- lartik zournal
- bann mo ki dan diksioner
- reset lakwizinn

2. Komie definision mo ‘grafik’ ena ?

de

trwa

enn

3. Avek ki let bann mo lor sa paz-la koumanse? _____

4. Dan paz-la, ki mo vinn avan?

- a. gouvernman: _____
- b. grafiti: _____

5. Mo ki vinn apre: _____

- a. gouvernay : _____
- b. gouz : _____

6. Servi bann definision lor sa paz-la pou reponn bann kestion.

- a. Ki lagrin komestib?
- b. Ki lekip diriz enn pei?

7.

GOUYAV [gujav] n. <Ref. Goyav>.

- a. Ki mo ki referans sa mo-la?
- b. Fer enn fraz avek “gouyav”.

2. Ki ete enn “timeline”? Kolorye bonn repons.

Enn riban dekore
avek bann form

Enn lalinn ki
reprezent letan

Enn koleksion
dokiman istorik

3. Relie sa 2 parti-la.

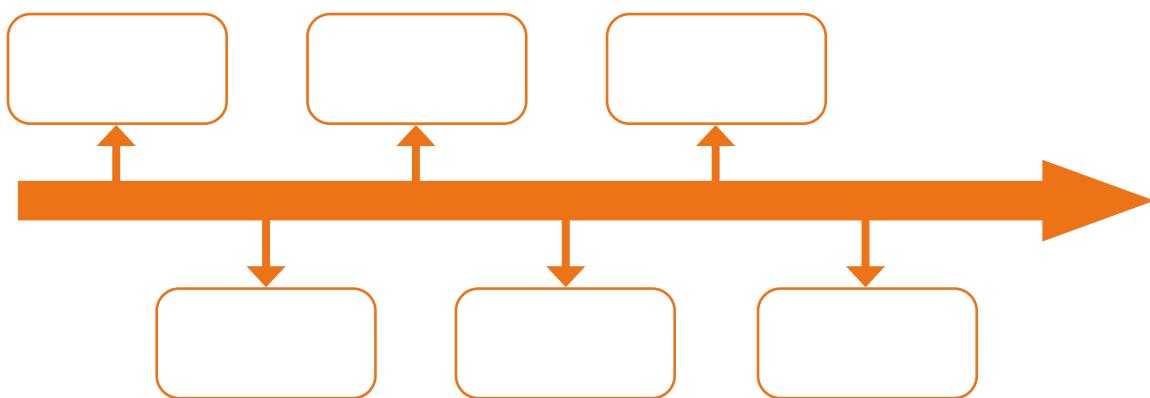
Lor enn timeline,

- pase trouv • adrwat
- fitir trouv • agos

4. Kifer enn “timelime” fini par enn fles adrwat?

Vokabiler

Met sa bann linformasjion-la lor timeline ki finn done.

1638- Instalasion Olande

1835- Labolision lesklavaz

1968- Lindepandans

1810- Larive bann Angle

1721- Instalasion bann Franse

1992- Moris vinn enn Republik

6. Dekoupaz letan

- a. Komie lane bizin pou fer enn siek? _____
b. Komie lane bizin pou fer enn milener? _____

7. Klas sa bann letan-la depi pli kourt ziska pli long.

siek, mwa, lane, milener, zour, semenn

1	2	3	4	5	6

8. Mo met bann let an-ord pou form bann mo e trouv repons.

a.

N A O P S W

1					

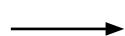
Z O N

2			

R A N M E N

3					

1	2	3

b.

L E A W R

1				

N E N

2		

O N D I M U N

3						

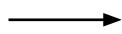
I T W

4		

N A A S M

5				

1	2	3	4	5

c.

N I R T O

--	--	--	--	--

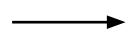
R O T E

1			

O N N Z

3	2		

1	2	3

9. Mo relie sak zimaz avek so mo ek definision. Finn fer enn pou twa.

bousol

Zouti an metal ki servi pou vise ouswa devise.

kamera

Instriman servi par dokter pou ekout batman leker enn pasian.

aspirater

Instriman servi dan bato pou indik direksion Lenor.

tounavis

Laparey servi pou ramas lapousier.

10. Mo met bann mwa an-ord ek konplet bann tire avek bon repons.

Fevriye	Zanvie	Novam
Zilie	Desam	Avril
Mars	Me	Septam
Out	Oktob	Zien

- a. Dan enn lane, ena mwa.
- b. Nou fer fet-de-mer dan mwa
- c. Sak, bolom Nwel pas kot mwa.
- d. Mo dir ki mwa vinn avan ou apre.
 - 1. Fevriye, Mars,
 - 2. Oktob,, Desam
 - 3., Zilie,
- e. Dan enn lane bisextil ena zour.
- f. San-t-an fer enn

11. Konplet sak tire avek enn bon repons.

- a. Premie mwa dan lane se _____.
- b. Nou fet labolision esklavaz dan mwa _____.
- c. Mwa ki ena nom enn planet se _____.
- d. Mwa kot nou permet nou fer bann blag se _____.
- e. Dan _____ mwa lane, nou selebre Fet Travay.
- f. Witiem mwa lane se _____.
- g. Septam se _____ mwa dan lane.
- h. Diziem mwa dan kalandriye se _____.
- i. Avan dernie mwa dan lane se _____.
- j. Nou fet Nwel dan mwa _____.

12. Anou rod nom bann landrwa dan Moris

C	U	A	A	C	M	V	W	L	L	I	H	E	S	O	R	L	T	T	S	I
L	B	F	J	I	X	Z	X	G	L	A	V	G	E	G	A	T	T	O	C	
N	X	J	I	Z	T	E	H	A	Y	O	H	A	G	U	S	M	W	U	M	
P	P	A	I	L	L	E	S	S	E	X	P	N	E	D	K	W	O	I	K	
E	Z	J	H	R	T	I	V	N	F	C	A	I	O	V	N	U	M	L	L	
R	F	B	G	A	U	C	R	L	Q	J	G	I	Y	C	B	G	C	L	X	
E	X	J	O	P	A	M	P	L	E	M	O	U	S	S	E	S	O	A	S	
Y	O	W	J	Z	Y	A	H	T	F	H	C	C	B	S	J	U	M	C	U	
B	X	O	C	A	P	M	A	L	H	E	U	R	E	U	X	D	O	J	B	
E	Z	O	Q	P	Z	X	T	Z	V	L	C	V	Q	N	M	M	K	W	C	
R	B	T	S	A	Q	G	R	V	I	A	K	L	B	J	J	B	A	C	Z	
E	K	O	R	M	M	O	G	Y	B	L	P	Z	L	E	Q	M	F	X	P	
N	I	N	T	C	T	L	J	H	J	M	K	S	U	L	H	F	K	G	R	
R	V	D	J	B	A	L	A	C	L	A	V	A	E	C	W	U	R	Q	V	
X	I	G	F	I	S	Q	F	G	N	T	A	G	B	F	G	O	C	Y	J	
W	I	A	T	A	E	L	K	D	Q	I	T	S	A	O	C	A	V	V	X	
D	U	M	L	N	H	C	J	Q	Y	E	K	O	Y	P	L	G	H	F	R	
I	N	O	E	E	G	R	V	F	Y	K	Q	T	T	F	A	B	S	C	A	
X	I	Q	C	Z	B	R	Y	E	B	U	A	G	D	N	A	R	G	T	L	
Q	K	G	O	O	D	L	A	N	D	S	Z	S	U	R	I	N	A	M	O	

GRAND GAUBE	ROSE HILL	CAP MALHEUREUX
BLUE BAY	PALMA	LALLMATIE
MOKA	HELVETIA	VACOAS
FLACQ	BEL AIR	PAILLES
GOODLANDS	COTTAGE	SOUILLAC
SURINAM	WOOTON	PAMPLEMOUSSES
PEREYBERE	BALACLAVA	

© MIE 2021

ISBN : 978-99949-40-72-1

Skann sa kod-la avek enn smartphone pou gagn plis linformasyon lor lansegnman Kreol Morisien